

Zapad

Ročník 6

Číslo

Únor 1986

Časopis pro Čechy a Slováky

Cena \$3.25

Západ

Časopis pro Čechy a Slováky

Západ, bi-monthly for Czechs and Slovaks,
published by the **Collegium Bohemicum** in Canada
Second Class Mail Registration Number 4890
ISSN 0226-3068

Vydává: Collegium Bohemicum jako dvouměsíčník
Redakční rada: Eva Límanová, Stanislav Reiniš, Josef Škvorecký, Miloš Šuchma, Václav Táborský, Jan Uhde, Ota Ulč

Redaktor: Miloš Šuchma
Administrátorka: Milada Reinišová
Grafická úprava: Věra Držmišková, Ctirad Smolík
Sazba: Prague Typesetting, Inc.
Tiskne: Prague Typesetting, Inc.

Adresa redakce: Západ, Box 9021, Terminal P.O., Ottawa, Ont., Canada, K1G 3T8

Články nemusí vyjadřovat názory redakce
Nevyžádané rukopisy se nevracejí
Redakce si vyhrazuje právo na zkrácení a úpravu příspěvků
Redakční uzávěrka vždy 1. února, dubna, června, srpna, října a prosince

Adresa administrace: Západ, Box 322, Waterloo, Ont., Canada, N2J 4A4

Předplatné, příspěvky na tiskový fond, inzerci a změny adres zasílejte na adresu administrace

Předplatné

1 rok:		2 roky:
Can: \$18.00	Kanada	Can: \$33.00
US: \$18.00	USA	US: \$33.00
US: \$21.00	ostatní země (letecky) nebo ekvivalent v cizí měně	US: \$39.00

Československo vzhledem k devizovým a poštovním předpisům zdarma
Cena jednotlivého čísla \$3.25.

Odběratelé v USA a v Kanadě mohou platit osobním šekem
V ostatních zemích bankovním příkazem nebo mezinárodní poštovní poukázkou (patrně nejvýhodnější pro evropské předplatitele)

Předplatné v Evropě lze poukázat na poštovní účet číslo 98601-202 u poštovního šekového úřadu 2000 Hamburg, BRD. Bankovní směrové číslo 200 100 20
Předplatné lze rovněž poukázat přímo na bankovní konto Západu do Bank of Montreal, 239 Weber St. N., Waterloo, Ont., Canada, N2J 4H5 (TSA No. 5037-246)

Ročník 8.

Číslo 1.

Únor 1986

Obsah

Zamyšlení nad jedním programem (S. Reiniš)	1
Zajímavosti ze světa	
Na táčky k protinožcům a protinožkyním (O. Ulč)	3
Týden napůl ve Staré zemi (J. Škvorecký)	8
Kultura	
Česká kultura a Impuls Haus (V. Kříž)	11
Interview	
Interview s dr. Ottou von Habsburgem	13
Blbost není opakem inteligence — rozhovor s Pavlem Kantorkem	15
Humor	
Prodloužená ruka Járy the Cimrmana v Torontě (Z. Novotná, Zdislav V. Kovářik)	18
Naši vtipáلكové	19
Historie	
Stařenky Tatry (1897-1912) (I. Sviták)	20
Emigrace	
O letmém setkání v prérii (M. Zelený)	24
Svědectví	
Jak to bylo v roce 1968 se sociální demokracií (P. Janýr)	25
Fórum	
Kdo koho morduje	27
Literatura	
Frankfurtský knižní veletrh z jiné strany (O. Filip)	29
Moje slova jsou jako hvězdy: nikdy nezapadnou	31
Dopisy	32

Autorem fotografie *Coney Island, New York, 1981*, je Jiří Erml.

Do každého čísla vkládáme propagační kartu ZÁPADU. Prosíme, předejte ji dál svým známým, o nichž si myslíte, že by o ZÁPAD měli zájem.

ZÁPAD DO VŠECH SVĚTADÍLŮ!!!

Zamyšlení nad jedním programem

Ve dnech, kdy tuto úvahu píšu, už pomalu pohasíná zájem novin a televize o setkání Gorbačeva s Reaganem, konané v listopadu 1985. Už se neukazuje záběry soudružky Gorbačovové, jak dostává švýcarské hodinky. Už se neukazuje, jak se první dáma a první soudružka světa drží za ruce, a na první dámě je vidět, jak jí to nesedí, ale jak je ráda, že už nemusí poslouchat přednášku o třech zdrojích a třech součástech marxismu, kterou jí uštědřila soudružka lektorka marxismu-leninismu.

Snad tomu chtěla náhoda, snad to udělali schválně, ale několik dní před setkáním představitele socialismu s představitelem normálních lidí vydali v Sovětském svazu podivuhodný dokument. Je to další, v pořadí už čtvrtý program Komunistické strany Sovětského svazu.

Programy KSSS se neobjevují v novinách často. První byl vydán v roce 1903. To měli ještě bolševici živit před sebou. Kdyby byli bývali věděli, jak s nimi osud (a praporečník tábora míru) zatočil! Druhý byl vydán v roce 1919, kdy se experimentátoři s osudy bezbranných rozhodli budovat socialismus v jedné zemi. Třetí vyšel za Chruščeva, a Nikita v něm slíbil, že v roce 1980 předežene Sovětský svaz Ameriku v hlavních ukazatelích průmyslové výroby a osobní spotřeby. S takovým programem se po roce 1980 samozřejmě nemohl nikdo nahlas chlubit.

Současný, tedy čtvrtý program bude schválen na XXVII. sjezdu KSSS. Nedá se očekávat, že by na sjezdu někdo vstal a řekl: "Soudruzi, neblázněme! Tohle se nedá přece světu předložit! Po tomhle nás už nikdo nemůže brát vážně!" Program bude schválen jednomyslně.

Nicméně, program má jak humorné, tak i vážné části. Mezi humorné části patří například část první. Ta se jmenuje "Přechod od kapitalismu k socialismu a komunismu — základní obsah současné epochy".

Tak nějak si dějiny představoval Hurvínek. Prostě, v podání soudruhů redaktorů programu se tábor míru rozvíjí a jde kupředu milovými kroky, lid je tam šťasten, národy si rozhodují podle své vůle, Sovětský svaz každého respektuje. Ukázaly se nesporné přednosti socialismu ... v Evropě, Asii a potom i v Americe. (Africký socialismus tam nejmenovali. K africkému socialismu v Etiopii, Angole a jinde se soudruzi raději nehlásí.)

Základními zákonitostmi socialismu jsou, jak program praví: vláda pracujících pod vedením dělnické třídy; řízení rozvoje společnosti komunistickou stranou; společenská

vlastnictví základních výrobních prostředků a na jeho základě plánovitý růst ekonomiky ve prospěch lidu; splnění principu "Každý podle svých schopností — každému podle jeho zásluh"; rozvoj socialistické demokracie; rovnost a přátelství všech národů a národností; obrana revolučních vymožeností před třídním nepřítelem.

(Pokud vím, z těchto bodů není pravdivý ani jeden. Vláda pracujících je fikce; strana je ráda, že se drží u moci a nic jiného jí nezajímá, nejméně nějaký rozvoj, který by jí mohl nevyšší ublížit; ve společenském vlastnictví prostý smrtelník nemůže ani rozhodnout, jestli se má zaměst dvůr; plánovitý růst ekonomiky jde od zdi ke zdi; můžeš pracovat, ale ne podle svých schopností, nýbrž podle toho, z jaké jsi rodiny, jak předstíráš oddanost a s kým se znáš; podle zásluh by si značná část strany a vlády nevyděla ani na slanou vodu; socialistická demokracie je zjevný protimluvem, tyto dva termíny spolu nemají nic společného; přátelství mezi národy, pokud vím, se nejvíc ze všeho praktikuje v Afganistánu a pak ještě všude jinde; a třídním nepřítelem pracujících je hlavně strana a vláda. Když soudruzi mermomocí chtějí bojovat za socialismus, tak by to snad měli zkusit nejdřív ve své zemi.)

Naproti tomu se podle programu říti kapitalismus do zhouby. Přešel již zenit svého vývoje. Nutně se zužuje sféra jeho působnosti. Konflikt mezi gigantickými výrobními silami a kapitalistickými vztahy se projevuje ve zpomalení tempa jeho rozvoje, prohlubují se cyklické krize. Mechanismus vykořisťování se zkomplikoval.

(Přece nemohou nevědět, že růst průmyslové výroby kupř. v kapitalistických státech pacifické oblasti, na Tchajwanu, v Jižní Koreji, Singapuru, Malajsii, Hong Kongu, Thajsku, nemluvě o Japonsku, podstatně převyšuje ekonomický růst SSSR a jeho nedobrovolných spojenců. A to nemluví o USA a dalších typicky demokratických zemích, kde už dávno nejde o prvotní industrializaci, zajišťující holé přežití. Takový popis světa snad mohou brát vážně jedině na vesnicích v permské gubernii.)

Monopoly zesilují svůj vliv. (Přece musí vědět, že dnes největší množství nových pracovních příležitostí nevzniká v monopolech, ale v malých podnicích, a že například z ničeho vyrostlý Apple konkuruje velmi úspěšně monopolu IBM.)

Vytvořila se tři vedoucí centra imperialismu: USA, západní Evropa a Japonsko. Vytvářejí se ale i další dvě

KOLÁŽ: KAREL TRINKEWITZ

centra, jedno v tichomořské oblasti, druhé v Latinské Americe. Ta mezi sebou zuřivě bojují o trhy, zdroje surovin, kapitálové investice. Zostřují se rozpory mezi kapitalistickými vládami. USA jsou ochotny obětovat i své spojení. (A to ještě program nevedl, že nejen USA, ale i Japonsko a západní Evropa převyšují ekonomické ukazatele SSSR, čili, že SSSR dnes není velmoc druhého řádu, ale aspoň čtvrtého řádu, a možná se posune ještě dál, když se to v tichomořské oblasti a v Jižní Americe povede. Sovětský svaz nepřitahuje nikoho ani dokonalestí ekonomie, ani rozvojem technologie, ani novými objevy ve vědě, ani kulturou, ani novým socialistickým způsobem života, ani životní úrovní lidí-lidu, ani dodržováním základních a samozřejmých lidských práv. SSSR je velmoc jen kvůli tomu, že vlastní atomové zbraně a rakety. Také v programu nevyhlásili žádný zvláště rychlý růst ekonomie. Řekli, že průmyslovou výrobu zdvojnásobí do roku 2000. To je, podle úrokového počtu, roční růst méně než pětiprocentní. A to je ještě těšinské jablíčko. O předhánění USA tam není ani slovo.)

Imperialismus, podle nich, zuřivě zabraňuje pokroku, snaží se zabrzdit chod historie, chce se sociálně pomstít ve světovém měřítku. Nechce se vyrovnat s politickými realitami současného světa, ignoruje vůli národů, ohrožuje jejich bezpečnost. (Tomu věřím. Já ovšem znám jen jeden imperialismus, který ještě má a vykořisťuje kolonie, brzdí chod historie atd. Popsali se dobře.)

Ještě také dodali, že v této situaci roste autorita mezinárodního komunistického hnutí, a to zvláště v ideo-

logické oblasti. Roste síla revolučních stran. (Co k tomuhle dodat? Tomu se mi nechce ani smát.)

Tento humorný popis současné světové situace, který nemá nic společného se skutečností, je zcela zřetelně výplodem fantazie redaktorů, popisujících, jak by se svět vyvíjel, kdyby bylo všechno podle Marxe.

Vážná, až smrtelně vážná část, bohužel, vychází z tohoto fantastického popisu nereálné reality. Program pravi:

"Charakteristickým rysem naší doby je vzestup masových demokratických hnutí v nesocialistickém světě. V kapitalistických zemích se prohlubuje antagonismus mezi monopoly a velkou většinou obyvatelstva. K boji proti násilí monopolů a reakční politice vládnoucích kruhů se stále intenzivněji přidává inteligence, úředníci, farmáři, představitelé drobné městské buržoazie, národní menšiny, mládež, studenti... Tato hnutí jsou objektivně zaměřena proti politice reakčních kruhů imperialismu a zapojují se do všeobecného proudu boje za sociální pokrok."

A potom ještě, a to je nesmírně důležité:

"Celý chod světového vývoje potvrzuje marxisticko-leninskou analýzu charakteru a základního obsahu současné epochy. Je to epocha přechodu od kapitalismu k socialismu a komunismu, historického soupeření dvou světových sociálně politických systémů, epocha socialistických a národně-osvobozeneckých revolucí, rozdrncení kapitalismu, epocha boje mezi hlavními silami světového vývoje — světového socialismu, dělnického a komunistického hnutí, lidu osvobozených zemí, masových demokratických hnutí — proti imperialismu, jeho politice agrese a útlačku, za demokracii a sociální pokrok."

"Stálý vzrůst těchto sil a jejich vzájemného vlivu je zárukou toho, že naděje národů na mírový, svobodný a šťastný život budou přetvořeny ve skutečnost. Při vši nerovnoměrnosti, složitosti a protikladnosti je vývoj lidstva k socialismu a komunismu neodvratný."

K této politice nechtějí Sověti použít války. Mluví o hrozbě atomové smrti, ale proklamují "mírové soužití zemí s různými sociálními systémy."

Když si odmyslíme dablspik, který dělá z bílého černé a ze sovětského imperialismu zachránce lidstva, a když si odmyslíme slovní vatu a mazání medu kolem úst užitečných idiotů, obsah tohoto prohlášení je zřetelný a jasný. Zatímco Gorbačev padal kolem krku Reaganovi, připravují se Sověti na světovou revoluci za pomoci různých maloburžoazních hnutí a kde koho, kdo je ochoten zamhouřit oko nad stovkami miliónů mrtvých v socialistických revolucích a po nich, a kdo je ochoten se prodat za podíl na

budoucí moci. Budou podporovat národnostní boje, ekologická hnutí, pacifisty, studenty, mládež, ženy, neuspokojené spasitele lidstva, teploúše a milovníky zvířat.

Udělají vše pro to, aby sovětský systém, tato slepá kolej v dějinách lidstva, která nemá ani na to, aby uživila své poddané, natož aby jim dala spokojený život, se dostal ke světovládě podfukem, před všechny ty, kdo to možná i myslí dobře a chtějí demokracii zlepšit a pomoci jí. Proletářská třída, jejíž revolučnost je beztak fiktivní, už na tento historický úkol sama nestačí. Pokud vůbec někde ještě existuje.

Dnes najdete málo lidí, kteří by se hrdě přihlásili k tomu, že jsou marxisté-leninisté. Spíš potkáváme všelijaké "objektivní nezávislé myslitele", kteří předstírají, že jsou demokraty a dobroději lidstva. Zkorumpovaná třída majitelů socialistického státu jich chce využít k tomu, aby měla víc, než má teď. Chce vše. Použije pro tento účel všeho a každého.

A co my? Budeme se dívat, jak poblouznění a nevědomí rozbíjejí demokracii, která jediná je schopna rozvoje a může dát lidem, co potřebují? Budeme stát stranou boje za její obranu, když propagandistické lži a klamné představy vedou nic netušící idealisty do záhuby? Proti světovládným plánům musí stát právě ti, kteří vědí. To jsme my, a s námi obrovská internacionála uprchlíků, kteří jsou na tom stejně jako my. Nejsme bezmocní.

Je snad to, co dnes v exilu máme — naše časopisy, knihy, naše přátelství a znalost světa — jen nezávislou hrou, jen zábavou pro volnou chvíli? Naše časopisy — a v ně počítám i *Západ* — jsou zdrojem informací, které se nikde jinde nenajdou. Jsou v nich fakta, názory a skutečnosti, o kterých by se měli dozvědět naši angličtí, němečtí, švédští, francouzští, španělští spoluobčané, poslanci, ministři, všichni. Dopisy čtenářů novinám a časopisům jsou jednou z výborných forem, jak podat lidem správný názor. Skupinka lidí tak zmůže mnoho. Jeden dopis poslanci vyjadřuje, podle statistik, mínění 30.000 lidí a každý poslanec nebo člen městské rady jej tedy bere vážně.

Nepotřebujeme na to spolky ani celosvětová ústředí, stačí pero a eventuálně několik přátel. Sověti vyhlásili svým programem ideologickou válku, válku o mysl člověka. Mají ji mít. Týká se nás stejně jako všech ostatních občanů tohoto světa. V exilu se občas hovoří o tom, že nemáme žádný program. Toto je program. Toto je smysl naší existence tady, dnes víc než kdykoliv jindy. Je naší povinností vydat svědectví o našich zkušenostech.

Je mi trapné, když mám říkat velká slova. Kdysi, po srpnovém vpádu, o nás napsal Solženicyn:

"Což nám jeden vskutku velký evropský národ, námi zrazený a oklamáný národ československý, neukázal, že i proti tankům se může postavit nechráněná hrud', bije-li v ní důstojné srdce?"

"Jestliže se budeme bát, nesmíme si naříkat, že nám někdo nedovoluje dýchat — pak jsme si tím sami vinni!"

Otevřená soutěž o výtvarné řešení českého slabikáře

Rakouské spolkové nakladatelství — v jehož programu vycházejí také školní učebnice pro menšiny, žijící v Rakousku, se rozhodlo vydat nový český slabikář.

Dílo, vzniklé za spolupráce odborníků, nemá sloužit jen potřebám školního vyučování, ale i soukromé výuce českých dětí v rodinách, ať žijí kdekoli. Českým dětem, žijícím v zahraničí, má osvětlit jejich kulturní kořeny, základní humanistické hodnoty i nejlepší tradice jejich vzdálené vlasti.

Rakouské spolkové nakladatelství požádalo o organizaci vydání ve Vídni žijícího českého spisovatele Pavla Kohouta, který pověření přijal jako čestný úkol.

Na doporučení v Paříži žijícího českého grafika a básníka Jiřího Koláře, vypisuje Rakouské spolkové nakladatelství otevřenou soutěž o nejlepší výtvarné řešení nového slabikáře. Vyznamenanému umělci bude současně s udělením zakázky vyplaceno 50.000 schillingů (to odpovídá zhruba 7.000 DM nebo 2.500 US\$), což je zhruba polovina předpokládaného honoráře. Druhou a třetí cenu ve výši 14.000 a 7.000 schillingů (to odpovídá zhruba DM 2.000 a 1.000 nebo 700 a 350 US\$) věnovala Nadace Charty 77 ve Stockholmu. Krom toho se Jiří Kolář uvolil převzít předsednictví jím sestavené umělecké poroty.

Účastníci soutěže — čeští výtvarní umělci na celém světě, kteří zašlou Rakouskému spolkovému nakladatelství svou přihlášku, obdrží přesné podklady, na jejichž základě mohou vypracovat své koncepty i ukázky. Doba přihlášek není omezena, návrhy však musí být zaslány nejpozději s datem 31. srpna 1986, aby mohly být vyhodnoceny ještě před koncem roku 1986.

Soutěžní podklady mohou být vyžádány na adrese:

Österreichischer Bundesverlag,
Produktionsleitung
Postfach 79, A 1015 Wien
Österreich

Na tutěž adresu musí být zaslány i hotové práce.

Ota Ulič

Na táčky k protinožcům a protinožkyním

Jak rozumné či pošetilé jsou návraty? Což lze nalézt totéž? Znovuobjev přece není objev, návrat je vždy ochuzen o prvotní svou novotu.

Jenže zopakovaný výlet má své výhody. Člověk klade nohu do terénu s jakousi představou, ponětím, možností porovnávat a vážit, měřit zásah zubu času.

Na nedávné (1985) cestě jsme se (se ženou a klukem) minili zastavit na některém z pacifických ostrovů.

Na Tahiti přítel Rudolf Klíma, starousedlík, vážený konšel, před několika měsíci zemřel v Papeete. Na Rarotone, můj dobrodinec, vládní předseda Albert Henry, už je též na věčnosti, a slušnost v politickém počínání tam zcela pohřbena. Nemíním se dopustit pošetilosti návratu, již propadne našinec, co odešel z Masarykova státu a pak v hledání historické kontinuity se octne v Husákově.

A co tedy po stopách, zpět po stránkách mého opusu *Bez Čedoku po Pacifiku*? Tehdejší safari se konalo před 14 lety, dvojnásobně to délky vojenské služby za Marie Terezie.

Z Nových Hebrid se stala nezávislá republika jménem Vanuatu. Z protestantského faráře jménem Lini, s nímž jsem si tehdy hezky povídal, se stal poněkud prokomunistický prezident. Tehdy v hlavním městysu Vila nebyla téměř restaurace, teď je tam dokonce i česká kavárnička. A už prý přijíždějí správný internacionalismus prosazující Kubánci.

Sousední Nová Kaledonie je stále francouzská, ale bez někdejší pohody. Domorodí Melanézané si začali říkat "Kanaci" a hrozí rudými perspektivami. Dochází k bitkám s neměně domorodými či početnými bělochy a Polynézany, vyhlášen je stav polo-válečný.

Tak jsme tedy zvolili zastávku na Fidži, tam koexistence Fidžanů a Indů se ještě poněkud drží nad vodou.

Přivítaly nás smrště a deště. A přesně na tomtéž místě, kde jsme kdysi píchli pneumatiku nájemního vozu firmy Hertz, jsme znovu píchli zduřelou pryž téže ledabylé firmy, dokonce dvakrát, marně lajce do tropické ne-pohody.

Hledali jsme místo, kde jsem se kdysi nořil a málem pak vynořil toliko jako mrtvola, po příliš intimním setkání s rybou stonefish (bestií vědecky zvanou *Synanceia trachynis*). Její jed se zabíjíčkou kapacitou kobry mě neoddělal, k překvapení pana Millera,

odborníka a majitele motelu. Motel již zmizel a marně jsme se hádali, která že to byla pláž a za ní ony smrtí hrozící vody.

Nezměnila se lahodná přívětivost fidžanského lidu,* též popěvky, šibřinky zvané meke, a závěrečný chorál *Iša Lei*.

V *Čedoku* se zmiňuji o obyvatelích ostrova Beqa, co dovedou chodit rozžhaveným terénem bez popálenin.

Tentokrát jsme si výkon hezky zblízka prohlédli. Fire walking — kupa do běla rozžhavených valounů, syčely, neboť mrholilo. Proceduru započal chlapík, částečně zabaleny do lupení, projevem v domorodé řeči. Poté přistupovali taktéž odění junáci a dívky a pustili se na pochod, bosky. Někteří kameny zvedali, v náručí pohoupali a jeden zvláště* okázalý ogar se položil na toto veležhavé Záhofovo lože.

Stáli jsme pár kroků od činu, to přece není možné, čím nás tady asi zblbli, stále mrholilo, kameny syčely, původní řečník nás pobídl přiblížit se a sáhnout si, a jak pak rychle jsme složili funkci nevěřících Tomášů! Žároviště sálalo a než jsme k němu

* V r. 1977, tedy zrovna tak v poločase mezi návštěvou původní a nynější, jsem se krátce na pár dní na Fidži zastavil. Večer se účastním hostiny, přišel jsem sám a věnovat se mi začaly dvě rovnocenné roztomilé čišnice. Předháněly se též ve zdůrazňování krásy svých jmen na škrobených služebních blůzkách. Opakovaně se představovaly a domáhaly se mého zhodnocování. Jedna se jmenovala KUKU a druhá SERU. Přisahám. Utkáni jsem odpískal jako nerozhodné s tvrzením, že obě jména jsou natolik rozkošná, že mi upírají možnost racionální volby.

vůbec mohli dojít, botky nám začaly doutnat.

Díky vám, ostrované, dovedete něco, jež nám dává právo nadále pokládat toto slzavé údolí za ne zcela vyzkoumané, zploštěné, naděluje nám mysterii, obohacující nevysvětlitelnost, a to je dobře.

Pokud na Fidži pojedete, varuji, že je tam hrůzně drahé, zásluhou nehorázně nerealistického devizového kursu.

Vzdálený Darwin a Perth jsem znal z dřívějšíka, některé pouštní oázy rovněž, a tak jsme se rozhodli spíš se držet břehu, však tam též žije naprostá většina Australanů. S bázi v Melbourne, odtamtud vyjedeme na měsíc či déle, vrátíme se a odletíme na sever do Queenslandu okouknout tamější tropické okolí.

Z Ameriky jsme odletěli v létě, k protinožcům jsme tedy museli přijet v zimě. Obešli jsme se bez kožichu, nikoliv však bez kabátu, a v Canbere, hlavním městě vnitrozemí na náhorní planině, dost hanebně mrzlo. Domorodí přátelé, pyšní na údajně alpskou scenérii své vlasti, nám nakukali jet se kochat ke kopcům ve výši mezi Sněžkou a Gerlachovým/Stalinovým štítem. Příliš jsme neuspěli, kraj totiž zasáhla vánice, podívaná nevidaná, její zásluhou krajina neviděná, před námi se motal nešťastník za volantem z Tasmánie, pak někam spadl a my zbyli samotníci v bílé tmě, ptáci pře-

PŘÍPRAVA ŽAROVISTĚ

kvapivě vřeštěli ze zapadaných eukalyptových hájů.

To však byla výjimka z pravidla pobytu v zimním prostředí všemřs zeleném, s větším nebezpečím úzehu než omrzlin.

Nejlacnější je ovšem městská doprava — tramvaje, autobusy, metro, vlaky do předměstí. Jak se ale pohybovat dál?

Nabídky turistických kancelářů, ony všelijaké package tours, nám připadaly vesměs absurdně předražené, často pompézně nabízející něco, co lze vidět, zažít za babku, třeba i zadarmo — je-li člověk mobilní.

Dlouhodobý nájem auta pokládáme za neekonomičtější, též nejpohodlnější způsob cestování. Pokud možno se vyhýbat velkým firmám. Ne tedy Hertz či Avis, ale neznámý, v telefonním seznamu objevený malopronajimatel. Tak jsme získali naprosto nový vůz Mitsubishi za méně než polovinu standardní sazby.

Jezdí se ovšem na levé straně na silnicích vesměs skrovných rozměrů. Proč věru budovat mnohaproudové dálnice v zemi s rozsahem USA a s československým počtem obyvatelstva? Smí se jezdit rychleji než v Americe, mnoho silničních úseků je v opravě, kamení létá, okna se třísťí, takže i v malých obcích jsou cedule s informacemi o výměně skla motoristům 24 hodin denně.

U značky STOP nutno zastavit a nikoliv jen zpomalit, varovali přátelé a zdůrazňovali, že zastavení se vyžaduje a vymáhá u štráfovaných přechodů pro chodce. Též pozor na zaparkované nákladní vozy, polomaringotky, v nich policie odebirá krev a hledá alkohol. Posléze jsme četli přísnou vládní důtku kádrů novovlešské policie, že za deště tuto povinnost zanedbává a zda že se bojí, aby se jí příslušníci nerozmočili.

Na mnohých vozech je přilepeno červené písmeno P na bílém čtverci 15 x 15 cm. Jinde učedníkům přece přilepují L — Lerner, řidič v záběhu. Jenže tohle jsou údajně Provinilci, pokutovaní, v podmínečném trestu.

Dopravní značky někdy natolik potěší, že saháme po fotoaparátu. "Pozor, padají parašutisté", se oznamuje na hlavním tahitském ostrově za golfovým hřištěm směrem ke Gauginově muzeu. Pozor na slony, žirafy, pštrosy atd. se lze dočíst na afrických vozkách.

V Austrálii nejčastější varování tohoto druhu se ovšem týká klokana: vačnatec z profilu na žlutém kosočtverci a u toho údaj — příštích 5, 10 - 75 km jsme viděli, a tedy pozor, co vám skáče do cesty. Žádného jsme nepřejeli, pár již přejetých jsme minuli.

Motorista je též upozorňován na vaudrující a cestu křížící medvidky koala, polomedvidky wombaty, na pštrosí emu a o něco menší ptáky

cassowaries. Taktéž nelétají, prchají až padesátikilometrovou rychlostí, jsou prchle povahy, popudliví, ba agresivní, na vejchích sedí výlučně samci, podstatně větší samice se funkce štítí. Cassowaries jsou též uznaným platidlem k nákupu nevěst na některých melanézijských ostrovech.

Než se ale vydáte na cestu, doporučuji zajít k turistickým informačním úřadům — celoaustralským, státním, městským, místním. Jsou vesměs výtečně zásobeny. A tam tedy pobrat brožury a pustit se do studia.

Možnost pohybu scvrkává vzdáleností, poskytuje jiný dojem o zemi, ba někdy i přivede k podstatně odlišnému souhrnnému soudu. V *Čedoku* se zmiňují o smutné noční cestě vlakem ze Sydney do Modrých hor a dál tmou se skučící meluzínou do městečka Blayney, kde jsme za svítání přesedli do dobytčí soupravy, dopravivší nás do většího městečka Cowra, kde nás farmář vyzvedl a utrmácené odvezl na svou usedlost Bumbaldry. A my si připadali, že jsme na konci světa, nikde člověka v dohledu kterýmkoliv směrem, a vůbec se nedivili, že všechny farmářovy děti utekly z této Sibíře do daleké metropole.

A teď tudy jedeme po vlastní ose a zjišťujeme, že ona ta dálka ale vůbec není tak dálná, že Sydney je v dosažitelné vzdálenosti několika málo hodin.

Hodně se změnil k lepšímu ubytovací možnosti. V *Čedoku* jsem přirovnával australské hotely, vesměs obstarožního věku, ke kombinaci klášterů a polepšoven pro padlé dívky. Bez klimatizace, se zálohou — platbou za klíč, s přísné stanovenými hodinami a minutami k možnosti snědku standardní šličty v ponuré restauraci.

Tentokrát jsme s vozem, vždy bez rezervací a bez obtíží nacházeli moderní motelová přístřeší, za míň peněz než v Americe, ale zato s větším komfortem, vybavením, s ledničkou, možnostmi si i kuchtit.*

Starodávné hotely hynou, hosty nemají, nehledají, nepostrádají; tak proč to nezavřít, tážal jsem se a dozvěděl, že zdrojem zisku je pilný otevřený bar a prodej alkoholu v lahvích; bez zachování této hotelové šarády by podnikatel přišel o živnostenské oprávnění.

* Mnoho motelů, byť i vlastněných, patří k jakýmsi polokolhozim sdružením. Takže když se usadím u podniku s vlajčičkami — Flag Inn — dostanu tlustou brožuru s adresami, cenami a mapkami několika set dalších jejich členů v zemi a po osmi pobytech u kteréhokoliv z nich, devátý bude zdarma. Když jsem vstoupil ke konkurenčnímu sdružení Honestead, obdržel jsem legitimaci častého návštěvníka s deseti-percentní slevou noc co noc. Co do motelů dává Austrálie fika Americe, Kanadě, natož pak Jižní Africe a celé Evropě.

S touhle elementární zkušeností byl neobeznámen jeden z našich poúnorových krajanů, tedy svědek australského stavu věci již po několik desetiletí. Vzdor našim protestům a ukazování prstem na pěkné vábívé motely v okolí nás vecal do právě takové barabizny, kde jsme nešťastně samotinci bloumali v temných chodbách bez oken, bez zárovek, v místě bez hostů a bez posluhy. Posléze jsem krajaňského činovníka podrobil výslechu a zjistil, že pojem "motel" mu byl naprosto neznám.

Ve velkých městech jsou ovšem velké výjimky. V Sydney našinci zpravidla pobývají a vždy si libují v Oxford Towers, přímo v centru, v podniku Čechy vlastněném a spravovaném.

Pochod doby ublížil penguinům, tučňáčkům na Phillipově ostrově. Jsou to ptáci bez peří, v nelétající plavce, lovce, rybáře se přerodivší. Prckové 33 centimetrů, do práce jdou dvě hodiny před svítáním, denně uplavou až padesát kilometrů, ve vlnách si schrupnou a večer za soumraku se vrací s úlovkem pro rodinu. Jsou s tím ale potíže, cestou ledacos poztrácí, nemají totiž zuby.

Před čtrnácti roky jich několik set připlulo domů téměř na minutu. Tentokrát měli půlhodinové zpoždění. Cedule oznamovala, že jich víc než 150 nebude. Penguin žije sedm roků. Takže připlují děti a vnoučata těch našich známých. A smutný byl pohled na jejich prořídle řady. Místo aby se rozpustile rozběhli ke svým norám, stavěli se do řady u brány, jako poslušní chovanci na návrat do gulagu. Bez remcání počkali na slečnu v myslivecké uniformě, až jim klíčem odemkla bránu.

V *Čedoku* jsem se neuctivě, zcela nepřesně vyjádřil o australském vlnu, ušklíbl se, že co se divit, sázeli to němečtí lutheráni a co dobrého si lze slibovat od protestantského moku. Z pramalé zkušenosti jsem se dopustil nehorázné generalizace, cítím se vinen v plném rozsahu žaloby.

S výjimkou severního teritoria se vinařství věnuje každý stát. Podrobně jsme tentokrát projeli a ochutnávali v jihoausturském údolí Barossa, mezi usedlostmi se jmény Lyndoch, Tanunda a Nuriootpa. Tam jsou i správné německé Bäckerei, Konditorei; v jedné Metzgerei nám salám krájel Teuton s dokonale rozbitými hodinami o hraniční kámen, chlapík perfektně uvězněný v čase, v posledních letech wilhelmovského císařství, s přízvukem, s licousy, se vším.

Velmi se nám zalíbilo ve vinařské oblasti řeky Hunter ve státě New South Wales, v končině se slovansky znějícím Cessnokem a Pokolbinem. To je, prosím, kraj, kde se jednak roubuje vinná réva, a jednak se ve velkém rubá uhlí! Ale div se světe, Petře Bezručí, nikde haldy, umouněné kopce k spatření.

Právem mě za nespravedlivý oenologický rozsudek pokáral muzikolog Jaroslav Kovaříček. V Sydney se zrovna konala mezinárodní soutěž pianistů, státní rozhlasová stanice ABC-FM vysílala, kraján Jaroslav ke stanici patří, ba i u mikrofonu uplatňuje svůj důvěru budící basbaryton, s malinkatým akcentem — a přitom ten člověk do příjezdu bratrských tanků nedovedl anglicky ani blafnout.

Po semifinálovém trojzozartovském utkání (Švýcar, Čičan, Indonézán) jsme šli pojist (steaky, jež si hosté v restauraci kladou a opatrují na žárovišti) a Jaroslav šel vybírat správný mok.

Austrálie se topí v mnohotvárnosti, v nejednotě, kdepak jen zelené veltlínské a pražský výběr, ale výběry veletuctů chateau, odrůd, ročníků, ale náš muzikolog se vyzná. Jezdívá ochutnávat vzácnosti na jedno zcela české chateau, snad nám o zkušenostech do časopisu napíše.

V Čedoku jsem víno falešně hanil a sydneyjské letiště neméně falešně chválil. Nemám tušení, nemám vysvětlení, co se stalo, jakže v době dobudování opery si své mezinárodní letiště jaksi odbudovali. Funguje jim tam (jakož i v Melbourne) jako v zanedbané zemi Třetího světa. Proces (t.j. vejít, přistoupit k přepážce, ukázat letenku, odevzdat kufr) v USA trvá dvě, tři minuty, v Austrálii zabere hodinu, důvod neznám. Zemi opuštější pasažér musí vyplnit papírky, než ho pustí k pohraničním kontrolorům. Není stoleček, prkénko na sydneyjském letišti, kde vykonat tento naprosto nutný úřední výkon.

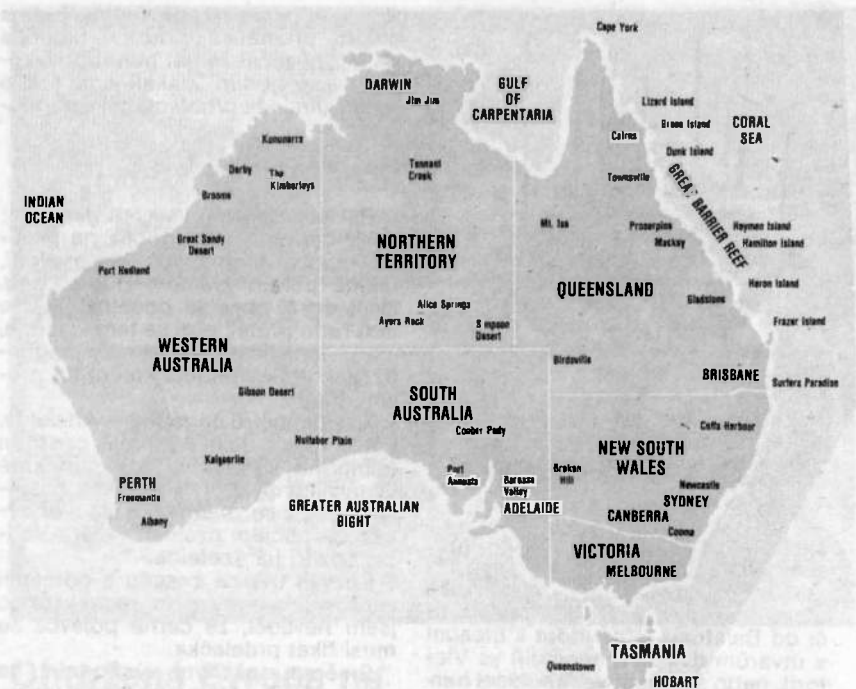
Dívám se na babičku, jak se snaží třaslavě vyplňovat na zádech ošivající se vnučky a obořil jsem se na letištního zaměstnance v dosahu: "Tohle je nejpitoměji fungující letiště, co jsem kdy viděl!" Tak, co teď' on schválně na to, co si troufne!

Nezarděl se, neurazil se, a řekl: "Máte naprostou pravdu, já to taky říkám."

Měl jsem asi mlčet. Quantas se nám totiž ještě totéž dopoledne málem perfektně, finálně pomstil.

Poněvadž dost často létám, občas se mě někdo zeptá, zda jsem se kdy octl v situaci kousek od karambolu. Inu ano, jednou u okénka TWA jsem postřehl taktéž velký eroplán, co se fítil naším směrem a minul nás o dvacet metrů. Jednou Air New Zealand za letu na Rarotongu zjistil, že má brzdy v nepořádku, takže jsme udělali čelem vzad, do Pacifiku svrhli mnohé tisíce litrů přebytečného benzínu, aby se nám spíš podařilo s menší pravděpodobností exploze přistát zpět v Honolulu, k uklidnění pasažérů nás letušky zaválily alkoholem, takže se na přistání nepamatují.

Zcela jiné pocity byly na tomto letu QF 19 ze Sydney do Brisbane, v sobotu, doprava žádná, obloha modrá,

MAPA AUSTRÁLIE

bezoblačná, viditelnost nekonečná. Přisedáme a báb, pořádně to s námi drčlo, kouknou z okénka, lopatičky u křídel nikoli zvednuté, a obr — Boeing 747 — se začal třást, obtížně zvedat, v ohavném úhlu s pravým křídlem pár metrů od možnosti dopustit se mělké či hluboké orby zeleného terénu. A takto do kolečka úděsně nachýleni jsme se ploužili několik velmi dlouhých minut, nikdo ani slovo, hodně potu a rychlé rekapitulace života před sebou.

Konečně se ozval vyrovnaný hlas, oznamující doslova: "This is the captain speaking. I am sorry for the inconvenience. The runway was occupied."

Přistávací plocha byla okupována. Obsazeno. Kým, proč, jak to, že kapitán nevěděl, jak to, že letištní věž mu neřekla?

Čekal na nás Jan Hübner, někdejší zálesák z Nové Guineje a Náchoda. "Prosím vás, jak jste to přistávali?" zeptal se nás rozfesených. "Takhle naposled jsem viděl junkersy, když šly dolů stylem štika."

Austrálie je země ovšem jedna, ale nikoliv zcela jednotná a integrovaná. Nedošlo k jejímu osídlení s návodem našich pověstí českých, že by jejich Praotec dorazil ke kulatému kopci a odtud se dále pokračovalo a kolonizovalo za Svatkou ba i za Uhem.

K dobývání australského kontinentu evropskými živly nedošlo, nevyšlo se z jednoho bodu — tedy tam, kde dnes je Sydney a kde si Britové umíni-

li vytvořit vzdálený gulag s dovezenými kriminálníky.

Noví přichází místo aby se plahočili do vnitrozemí, suchého, vysokého, příliš vzdáleného, všelijak nepříznivého, dali přednost naprosto rozumné alternativě, totiž zvednou kotvy a pustí se podél prázdných břehů tím či oním směrem, najít si příhodný kout k přistání a začít si budovat na zcela vlastním písčuku.

Uchytilo se a rozbujelo těch pár pionýrských bodů, z nichž se pak mravenci rozlézali, až se někdy potkali, ale ne vždy zcela zesynchronizovali. Například v zemi dodnes neexistuje jednotná míra železničních kolejí. Na cestě přes kontinent, ze Sydney do Perthu, nutno přeseďat, rozchod kolejí se liší, jako se liší sovětské od evropských.

V zemi s osídlením přece jen dost nedávným se vyklubal lokální patriotismus, výraznější, než jsem kdy postřehl ve své adoptivní vlasti (s výjimkou tradičního amerického jihu, Texasu a bostonské aristokracie).

Austrálie je občas přirovnávána k talíři s polévkou pouze na jeho okraji. Jenže okraj je to překvapivě široký, bohatý, barevný, mnohotvárný. Zámorského návštěvníka překvapí množství ptactva, několik set druhů jinde neviděných neznámých; překvapí zcela jinačí flóra — stromy, keře, květiny, bobulky, všechno. I globetrotter s již otupenou schopností čemukoliv se obdivovat znovu pak zažije ony lahodné pocity prvotního, objevného poznávání, ty, jež byly součástí našeho dětství.

Evropan, zejména ten středo-

PŘÍKLAD PODIVNÉ FLÓRY

sucho-kontinentální, s toliko jugoslávskými, italsko-španělskými zájezdovými zkušenostmi, se tu může u břehů vydovádět. Z Máchova jezera či od Balatonu odběhnout k útesům a útvarům dvanácti apoštolů ve Victorii, nebo se ztratit ve fabulózní harmonii vody, břehu, svahu a porostu v národním parku Ben Boyd sousedního státu New South Wales. Pádit po dlouhatánských prázdných plážích. Jedna se právem jmenuje "Ninety-miles beach". Jiné jsou delší. U té devadesátimílové poletuje hodně černých labutí.

Ve vnitrozemí nás překvapily, ba přímo zmátly výsledky člověčí píle v sousedství řeky Murray. Na místě někdejšího troudu a planých křovin rozkvetly vinice, pomerančové háje, víc je jich tam, než jsem kdy postřehl na Floridě a v Kalifornii dohromady.

A nedaleko od nynějších hájů zahynula, zmizela zlatokopecská města. Kdysi s tucty hotelů a prosperujících něvěstinců, a nezbylo po nich na-prosto nic. Nejvýš tak jedna místnůstka provizorního muzea s přímo uhrančivými fotografiemi. A hřbitov. Prolézal jsem mezi rovy a četl. Ubohý průměrný věk nebožtíků, dožili se tak dvaceti až pětadvaceti let.

Na půl cestě do Sydney na sever od Brisbane je končina, již si místní plantážníci zcela adresně pojmenovali na Banánovou republiku. Zelené kopce, ovoce, africký dojem. Z kopců se valí k moři jedna řeka za druhou — v tomto suchém pouštním kontinentě.

A za kopci obsypanými užitečnými plodinami se dojede do vnitrozemí, do nikoliv ještě pouštního prostředí, ale na tak zvanou jihoanglickou silnici. Tam si přivezte lopatičky, rýče, píli a vytrvalost. Odměnou vám budou drahokamy, vlastnoručně vykutané, vyhrabané. V městečku Glen Innes nám na úradě darovali podrobné mapy a připsali, kde v kterém údolí jsou topasy a kde safíry.

Tak a jedem za pokladem. Rodina se mi přeměnila v krtky, hloubila nory a já začal za pět minut povykovat, že se nudím. Získali jsme toliko jeden kamínek problematické hodnoty.

Pár poznámek o velkých městech: Melbourne, megalopolis na plošině, mořský břeh snadno k dosažení, taktéž pohoří jménem Dandedong. Našinecká obec je početná, máme tam řadu přátel, rádi se tam vracíme, ale urbanisticky, dramaticky magnetizující, zrak vlnoucí klenot to, prosím, není.

750 kilometrů na západ — Adeleide, hlavní město Jižní Austrálie, centrum s mnoha kostely, parky, perfektně vymyšlenými a vytvořenými boulevardy. Též se značným a stále přibývajícím počtem našinců. Včera Votice, pozitíří již Adeleide.

Pozvali mě na besedu a odměnili vepřovými hody. Naprosto vůbec jsem nevěděl, že černé polévce se musí říkat prdelačka.

Směrem opačným, východním, na půl cestě mezi Melbournem a Sydney, těmito soupeřícími Pardubicemi a Hradcem, vznikla nedávno z ničeho Canberra, federální hlavní město.

Těchto náhlých, přes noc na kolebné místo v mozku vymyšlených a vytvořených útvarů je několik: o pár se jich bídně pokouší v Africe, vznikl Islamabad v Pákistánu, Chandigar v Indii, tam už se to rozpadává před dovybudováním — styl zvaný "instant decrepit". Uprostřed ničeho vznikla bájná Brasilia, jenže i tam zub klimatické nepřízně denně hryže. Washington vyvstal v mizerných močálech a podle jehoustru došlo v padesátých letech tohoto století k vytváření Canberra.

Kdo rád staré památky, inu toto ne-

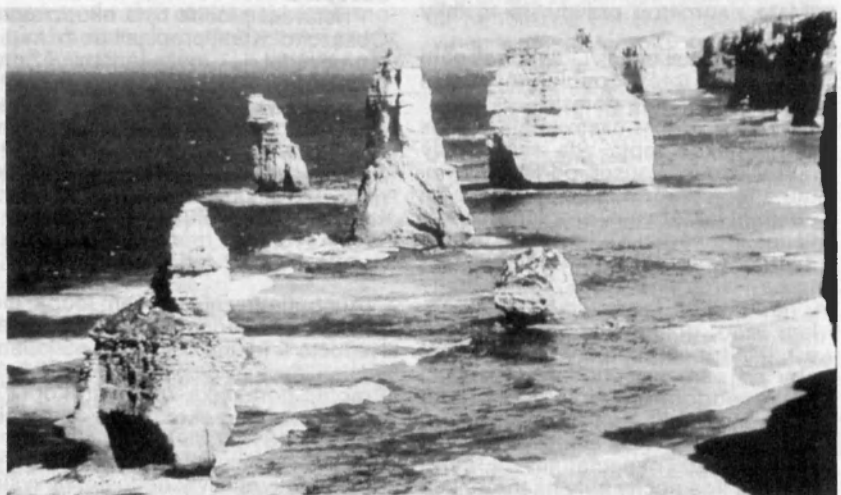
ni správné místo. Je příliš a pouze současné, je památkem schopnosti dnešního člověka.

Ale koho zajímá ten dnešní um, nechť zejména nezmešká tamější diplomatickou čtvrť. Místo roste, takže i ty nejnovější domy jsou již zastaralé. Tady se povedlo něco unikátního, totiž pokus o vizuální okamžitou diplomatickou reprezentaci. Nikoliv zastupitelské úřady a úředníci za týmiž anonymními zdmi, ale v prostorách ve stylu reprezentované země, přímo, naplno, až to pokud možno praští do očí: tedy thajská ambasáda ve tvaru budhistického svatostánku, novoguinejsko-papuánský domorodý dům, indonéská, indická, mexická architektura. Též tu mají mešitu. Na zavřených vratech jsme četli nápis "Imam not at home". Šel k zubaři. Bůh nepřítomen. Odjel do lázni léčit si reumatismus.

Poláci si zbudovali palác, pompézní tvrz, sídlí v ní dvě malé rodiny, daleko od miliardových dluhů, způsobných jejich vládci; sovětské prostory jsou správně kasárenské, víc se o nich říci nedá. O Čechoslovácích se nedá vůbec nic říci, nejsou tady, jejich špióni sídlí na generálním konzulátu v Sydney.

V Canberze se rovněž uskutečňuje velestavba nového parlamentu, patrně největší budovatelský počín v této době na světě: 20.000 žulových kvádrů, tedy víc, než bylo spotřebováno při výstavbě Stalina na Letné. Projekt bude uskutečněn o Bicentennial — k dvoustému výročí země, v roce 1988, čili dost brzo. Kolem nás vodil a vysvětloval inženýr Toman, jeden z hlavních velitelů, a občas odpovídal česky na pozdravy zprava zleva od našineckých budovatelů nižší kategorie.

V blízkém okolí je důležitá planetární stanice Tidbinbilla — Deep Tracking Station. Povídá si nejen

DVANÁCT APOŠTOLŮ

s astronauty. V brožurce jsem nalisoval nepředstavitelné údaje, uvedu jeden: Big Dish je schopen zachytit signály o síle bilióntiny bilióntiny wattu, tak tenoučké, tak ubohoučké, že by trvalo sedmnáct miliónů roků, než by se nashromáždila dostatečná energie k rozsvícení sedmiwattové žárovky po dobu jedné tisíciny vteřiny.

Přístup na stanici dovolen a zdarma, zájemci se dozví o projektech v běhu, o putujících pipajících satelitech. K nebesům se tu otáčí velikánské pletené talíře, pronikalo jimi růžové světlo pozdního odpoledne.

A odtud jsme za pár minut dojeli k rezervaci s neměně pipajícím ptactvem, ba i s láteřícími papoušky neobvyklých barev. Najednou civíme na něco naprosto neskutečného: mezi poskakujícími klokany důstojně promenovali mohamedáni v turbanech (tváře mladé, vesměs bledé, též brýlaté) a jejich manželky v hábitech, zabalené až po kukadla.

Mlčenlivá diplomatická delegace z Malajska, Indonésie, asi tak. Lip jsme se domluvili s přítomnými vačnatci různých barev a velikostí. Někteří dokonce jedli z ruky, hladili jsme jejich hebkou srst, neponičenou nákazou, nádory, parazity. Cenili na nás naprosto bělostně, nepokážené zoubky a nepáchlo jim z ústní dutiny.

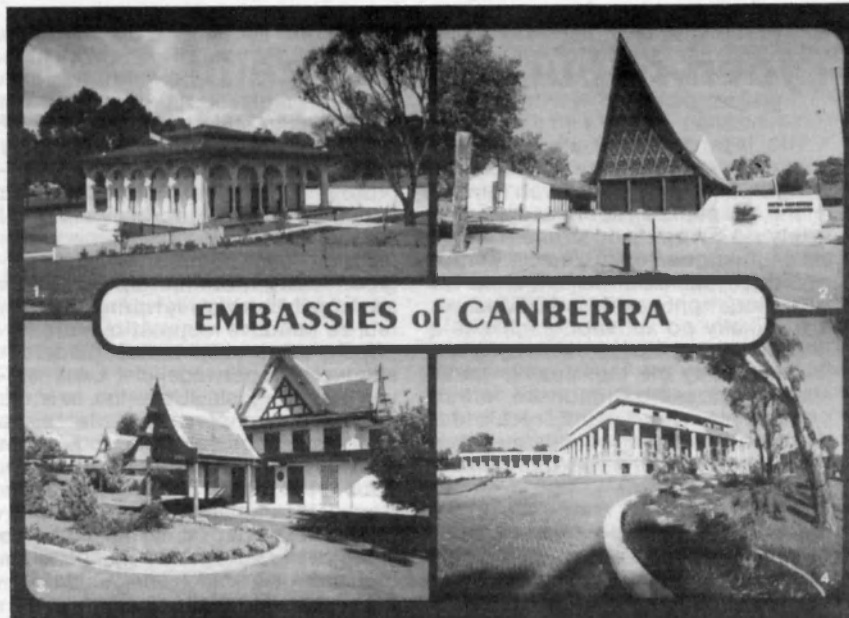
Těž se objevili pštrosi ptáci emu, holou pitomou hlavu nám strkali otevřeným okénkem do vozidla. Dával jsem si pozor. Totiž přesně zde, před osmi lety, jsem byl svědkem pokusu ne o agresivní zoofilii, ale antropofilii. Jeden z těchto emů se totiž rozběhl, objal přítele Vratislava Kašpárka, mocně ho sevřel, začal se prohýbat a vyřázel jednoznačně milostné skřeky. Místo abych se pokusil o záchranu znásilňovaného Čecha, staral jsem se o magnotofon a obíhal s kamerou, abych získal důkaz o málo uvěřitelném úkazu s erotickým emu.

A pak ovšem nutno spěchat do Sydney, jednoho z nejceničtějších veleměst ve světě, v něčem připomínající San Francisco, v něčem i Hongkong. A v mnohém zcela unikátní. Terén je kopcovitý, břeh značně klikatý, a tak rekordně vysoké procento obyvatelstva má luxusní pohled na oceán z vlastních oken.

(Dokončení příště) □

Služba čtenářům

Hledáme následující přátele (žijící pravděpodobně v Kanadě nebo USA): Ing. František Chovaníak (VŠE Bratislava), Jiří Hrábě (Padriciano 1971) a Ing. Václav Štván (Bratislava/Praha/Ostrava). Zn.: "Zpráva do redakce".

Ohrožená Evropa na videokazetě

Společnost pro vědy a umění připravila s londýnskou produkcí Bohemia-Video především pro diváky v Československu tříhodinový video-program - první VIDEO-REPORTÉR, jehož tvůrci jsou Vladimír Škutina a režisér Jindřich Bernard.

V prvních třiceti minutách je divákům nabídnut atraktivní sestřih z několikahodinového dokumentu zesnulého režiséra J.A. Holmana o Československu let 1918 až 1938, unikátní filmové záběry, nalezené v Holmanově pozůstalosti.

120-minutová reportáž z konference Společnosti pro vědy a umění ve švýcarském Thunu v létě 1985 přináší rozhovory Vladimíra Škutiny o Československu v ohrožené Evropě a o práci významných hostů konference. Prof. J. Nehnévajs, prof. I. Sviták, prof. A. Měšťan, prof. J. Krejčí, prof. K. Bartošek, prof. J. Hochman, spisovatelé J. Vladislav, V. Valenta, P. Lotar, novináři E. Ledererová, J. Loewy, A. Šulc, závěrečné shrnutí dr. K. Hrubého a reportážní záběry z průběhu konference, z výstavy exilových knih a obrazů J. Kotláře a filmové fejetony s písněmi M. Kubišové a J. Poppera. Pro čs. diváky a evropské majitele systému VHS je kazeta doplněna půlhodinovým pořadem Bohemia Video o humoru za scénou a na scéně Národního divadla.

Cena celé tříhodinové videokazety jak na americkém systému, tak na systému VHS, užívaném v Evropě (a také v Československu), v Austrálii i v Jižní Africe je 80 US dolarů a možno ji objednat přímo na SVU. V Evropě je

možno videokazetu "Ohrožená Evropa" zapůjčit k promítání, přičemž půjčovné na jeden měsíc je 20 US dolarů a kazetu lze objednat u jednatelky švýcarské skupiny SVU Olgy Komersové, Obermattstr. 10, CH-3018 Bern. □

Index Západu mimo Kanadu a USA

V prosincovém č. 6/85 jsme oznámili, že spolu s číslem Západu rozesíláme také Index (Rejstřík) Západu za posledních šest ročníků 1979-1984. Ve skutečnosti jsme však tento Index rozeslali jen předplatitelům v Kanadě a USA a nikoliv do ostatních zemí. Toto rozhodnutí na poslední chvíli jsme učinili proto, že jsme byli šokováni poštovním příplatkem, který bychom museli zaplatit - kolem CAN \$900.00. Doufáme, že nás mimoameričtí čtenáři omluví a že si Index objednájí s poukázkou částky \$3.00. Index jim obratem pošleme, jakož i dalším zájemcům, kteří tak mohou učinit na adrese administrace Západu. Bude rovněž vděční, když ti, kteří Index s prosincovým číslem již obdrželi, nám poukáží \$3.00.

Přestože jsme obdrželi grant na částečnou úhradu anglického čísla Západu vydaného v roce 1982, celkově Západ na anglickém čísle prodělal. Velice neradi bychom opakovali tuto zkušenost i v případě Indexu. Obě publikace jsme vydali s vědomím, že poslouží jako důležitá informace pro naše čtenáře a i v budoucnu bychom chtěli v této činnosti pokračovat.

Redakce a administrace Západu

Týden napůl ve Staré zemi

Titul je možná divný, ale snad vystihuje skutečnost: byl jsem totiž týden v Jugoslávii. Nevím, zda bych tam byl jel jen tak, sám od sebe. Času je málo, výlety do Evropy jsou drahé a Jugoslávie je konec konců země s komunistickým režimem. Je to ovšem režim, který není servilní vůči Moskvě, a to nikoliv po způsobu zabijácké a ultraortodoxní Albánie, kam bych nejel, ani kdyby mě tam pustili, ani ve stylu ortodoxního Rumunska, kde se pomalu, ale stále zřetelněji rýsuje feudální podstata marxleninismu, včetně rodinné dynastie na trůně zvaném Ústřední výbor Strany, kam bych třeba jel, ale oni by mě tam nepustili. Ne, jugoslávský režim, pokud mohu soudit z toho mála, co jsem poznal a co o něm vím, je ze všech těch režimů nejinteligentnější. Zdá se, že Svaz komunistů Jugoslávie, jak se tam oficiálně říká kompartaji, si uvědomil dvě věci: zaprvé, že nebezpečí pro národní samostatnost nehrozí a nikdy nehrozilo ze strany Spojených států, a zadruhé,

že tajná policie je tu především, aby měla pod kontrolou cizí špionáž a - protože komunistický režim to konec konců je - aby sledovala *politickou* činnost namířenou proti komunismu. Policajti, kteří kradou soukromé fotografie nonkonformním spisovatelům a koumají o březích výtvarného realismu, za nimiž se rozprostírá moře nepřipustného, tedy bretschnneiderovský typ fizla převládající v Československu, v Jugoslávii, myslím, existuje spíš okrajově; převážně, zdá se, ve spojitosti s porušením tabu, které je trochu podobné tomu, co existuje, nebo spíš donedávna existovalo v Anglii. V té kolébce moderních svobod se nesmí napsat nic nezdivořilého o královně; v Jugoslávii o zesnulém maršálovi. (O Anglii si nejsem tak docela jist: viděl jsem tam pěkně nepěkné pohlednice-koláže, různě karikující členy královské rodiny, na jedné dokonce princeznu Di, tzv. *topless*, nebo - pro naše čtenáře v Německu - *oben ohne*.) Spisovatelé, kteří jsou v

Jugoslávii v tablu - a takoví tam taky jsou - nejsou, pokud mohu soudit, v tablu proto, že napsali něco, co "je masám nesrozumitelné", ale spíš naopak. A že to napsali ve formě krásné prózy, nebo filmového scénáře, v níž režim zřejmě snese i hodně politické kritiky (viz film režiséra Emira Kusturice *Když byl táta služebně mimo domov*, který letos vyhrál v Cannes), ale jako *non-fiction*. Což se pak bere jako proti Straně namířená politická činnost, a na tu tam - jak jsem svrchu uvedl - policajty a příslušné soudce mají taky. Ten týden, co jsem strávil v Bělehradě, jeden takový autor literatury faktu zrovna bručel. Ještě se k němu vrátím.

Do Jugoslávie jsem jel, protože mě o to požádalo naše Ministerstvo zahraničí; tedy více méně oficiálně, jako zástupce kanadské literatury. Vyslání exulanta, který prózu ani nepíše v jednom ze dvou úředních jazyků Kanady (angličtina a francouzština), do komunistické země, kam se přirozeně dostavili početní ještě oficiálnější zástupci spisovatelských svazů ze Sovětského svazu, Rumunska, Bulharska, Polska, NDR, Maďarska i z rodné země kanadského delegáta, takový počín kanadského ministerstva se marxleninské myslí nemůže jevit jinak než jako politická provokace, a těžko to asi takovým myslím rozmluvím. Ale skutečnost je taková, že za žádostí Ministerstva zahraničí byla docela jiná úvaha: sice také v podstatě politická, ale pravý opak provokace. Kanada má totiž oficiálně multikulturální politiku, tj. politiku, která nepřipouští jakoukoliv diskriminaci založenou na čemkoliv a podporuje kulturní tvorbu všech etnických skupin žijících v zemi. A já jsem se letos stal jaksi důkazem, že ta politika - na rozdíl od různých politik na Východě - není jenom na papíře. Dostal jsem totiž Governor General's Award za český napsaný a teprve pak do angličtiny přeložený román *Příběh inženýra lidských duší* (*The Engineer of Human Souls*). Cena Generálního guvernéra je kanadským ekvivalentem státních cen, např. Státní ceny Klementa Gottwalda; Generální guvernér (v mém případě guvernérka) je totiž zástupce Jejeho Veličenstva královny v Kanadě a formálně tedy hlava kanadského státu. Myslím, že v tomhle ohledu je Kanada světový unikát: dát státní cenu člověku, který je sice kanadským občanem, ale píše česky, a jehož produkty, byť se namáhal sebevíc a byť je umístoval do Kanady, jsou neomylně české - kde jinde na světě se to může stát? *Oh, Canada!*

Proto jsem tedy byl vyslán, aby se naše vláda jaksi pochlubila svou pravdomluvností. To ovšem neznamená, že důvody, jež vedly mě k přijetí vládní nabídky, byly podobně ušlechtilé a čestné. Musím se, bohužel, přiznat, že jsem si do Jugoslávie vyjel, mimo jiné, taky zaprovokovat.

Havel Prosjačka opera

212

Atelje 212
Sezóna 1985/1986
Premiéra 2. október 1985.

Dělo:
PROSJAČKA OPERA

Autor:
Václav Havel

Pravod:
Aleksandar Ilić

Roditel:
Ljubomir Draskić

Scenograf:
Petar Pašić

Kostimograf:
Ljiljana Dragović

Muzika:
Vojislav Kostić

Dramaturg na praksi:
Vukica Dilas

Pomoćnik reditelja:
Dorđe Jelić

Organizator:
Aleksandra Bogdanović

LICA

Mekhit:
Dragan Nikolić

Viljem Plićam:
Vlastimir Stojiljković-Duza

Elizabet Plićam:
Mira Stupica

Poli:
Nada Arnerić

Bill Lokit:
Danilo Stojković

Mori Lokit:
Renata Ulmanskí

Lusi:
Dara Džokić

Heri Filč:
Milan Mihailović

Dijana:
Meja Sabjić

Děmi:
Svetlana Bojković

Beti:
Merina Koljubajev

Viki:
Tatjana Beljakova

Harold:
Branislav Zeremski

Džon:
Srdan Pešić

Děim:
Branimir Brstina

Džek:
Nenad Čirić
Milutin Karadžić

Ingrid:
Meriela Fotez

Pijana:
Dorđe Jelić

V letadle Jugoslávských aerolinií (podle statistik nejbezpečnější linka světa!) z New Yorku do Bělehradu, obklopen srbskými a slovinskými ba-bičkami a chorvatskými a černohorskými muži, kteří zřejmě nemají nijaké zvláštní potíže s cestováním do USA, jsem snil o tom, jak před zraky nějaké jistě hodně povedené delegace Svazu českých spisovatelů z Prahy přednesu oficiální anglický projev, a jak naslouchajícím, jistě neméně po-vedeným delegátům z SSSR budu vykládat o svobodě.

Obé se mi splnilo. Vzal jsem si na to do klopy rozetu Royal Society of Canada, Kanadské královské společnosti, kam mě loni zvolili, a snad mi uvěříte, že nikoliv ze snobismu, nýbrž z ryziho konstitučního royalismu. A dostalo se mi potěšení pozorovat čs. delegaci s naslouchátký v uších (vy-ladili si zřejmě ruský tlumočnický kanál; že by srbský, nezdá se mi pravdě-podobně) a sovětskou delegaci bez sluchátek (angličtina je tam povinný jazyk), jak velice soustředěně a s tvá-řemi typu *poker face* naslouchají mé-mu poselství. Potěšení bylo tím větší, že vedoucím čs. delegace byl Alexej Pludek, autor oné neuvěřitelné kurio-zity vydané ve sféře Biafry ducha, ro-mánu *Vabank*, jenž byl poctěn hlavní literární cenou u příležitosti pětadvacátého výročí vítězství Strany (nikoli Národně socialistické německé děl-nické) v Československu. Nevím, jak se ta cena oficiálně jmenovala, ale kdybych o tom mohl rozhodnout, na-zval bych ji Pamětní cenou Juliuse Streichera. Moje potěšení vyvrcholilo, když jsem, jako skutečně loajální poddaný Jehoho Britského Veličenstva Alžběty Druhé, zakončil svůj pro-jev holdem královně.

Po projevu jsem se šel posilnit k ba-ru. Sotva jsem došel a usklr rakije, objevil se mezi dveřmi Alexej Pludek a téměř poklusem se blížil k barpultu. Už jsem se těšil na popovídání o Staré zemi, ale on patrně něco zapomněl v sále, protože sotva o mě zavadil očima, udělal to, čemu se výstižně říká Čelem vzad!, a klus zaměnil tryskem. Zřejmě mě nepoznal.

To se mi potvrdilo druhý den ráno ve výťahu. Ve čtvrtém poschodí totiž Alexej Pludek přistoupil a spatřiv mě, zrudl, zřejmě radostí. Omyl. Radostí to nebylo, protože mě zas nepoznal. Pozdravil jsem ho přivítavě: "Dobrý den, pane Pludek!" a on opáčil nechá-pavě - a polsky! "Pán mluví srbsky?" To jsem tak zestárl, že už se sobě ne-podobám? Anebo mluvim česky už jako američtí krajané a jemu to zní ja-ko srbsština? "Ne, pán mluví česky," pravil jsem česky. Výťah se zastavil ve třetím poschodí a Alexej Pludek rych-le vystoupil. Ve třetím poschodí byly jen normální hotelové pokoje, žádná restaurace nebo bar. A tu mi došlo,

proč tak zrudl. Asi strávil noc o po-schodí výš, nikoli, jak měl, ve svém pokoji ve třetím poschodí, ale u něk-teré z pohledných účastnic Setkání. Byla tam jedna obzvlášť pěkná. Z Iz-raela.

Můj projev o svobodě slova nebyl ovšem mezi ostatními projevy na sje-zdu nijak originální. Jugoslávci mluvili o svobodě prakticky všichni a také většina západních účastníků. A mlu-vili o svobodě velmi svobodně, což mě příjemně překvapilo. Když už ta svobodná diskuse o svobodě trvala trochu dlouho a nikdo nepropagoval Engelsovu tezi o svobodě jako po-chopené nutnosti, vzal si slovo spiso-vatel Sovětského svazu, jehož jméno jsem zapomněl, a promluvil o jiném problému, který se v souvislosti s de-batou o svobodě slova také často vyskytoval: o autocenzuře. Měl zají-mavé pojetí. Termín autocenzura je prý zkreslující; ve skutečnosti jde o vnitřní disciplínu, která spisovateli jen a jen prospívá. Uvažoval jsem, posloucha-je anglický překlad, o historii lite-ratury jeho země, a také mě Staré ze-mě, a musel jsem mu přiznat, že má pravdu. V jeho vlasti autoři, kteří ne-mají dost silnou vnitřní disciplínu, napíší to nebo ono, a neprospěje jim to ani v nejmenším.

Ještě jeden autor vnesl do debaty o svobodě slova naprosto původní myšlenku, a to navíc vyjádřenou for-mou bonmotu. Jak mě informovali ju-goslávští přátelé, tenhle účastník je jugoslávský marxista konzervativní-ho typu. I takoví tam jsou. Řekl: "Exis-tují jistě země, kde se může říct a na-psat absolutně všechno, a následkem toho tam spisovatel ztrácí jakýkoli vliv na společnost." Řekne-li marxista "jistě země", můžete se vsadit, že tím míní Západ, a většinou Ameriku. To mě nedalo, přihlásil jsem se do deba-ty a snažil jsem se být věčný. Uvedl jsem několik případů, jak v zemi, kte-rou měl patrně na mysli, tj. ve Spoje-ných státech, ačkoliv se tam může na-psat absolutně všechno, díla některých autorů na společnost poněkud zapů-sobila, někdy to lze dokázat i na do-kumentech z archivu amerického Se-nátu. Román *Jatky* od Uptonu Sin-claira vedl k zákonodárství, jež od-stranilo skandální poměry v chicag-ských jatkách. Steinbeckovy *Hrozny hněvu* upozornily vládu na zoufalé po-měry sezónních zemědělských dělní-ků, a i to vedlo k opatřením, jež situaci těch chudáků ulehčila. Dreiserova *Americká tragédie* velmi přispěla k rozvoji hnutí za zrušení trestu smrti, a představte si, oslovil jsem předřeční-ka, že by byl Dreiser žil v jistých ze-mích, kde veřejná debata o trestu smrti se nepovoluje. "Jistými zeměmi" jsem ovšem neměl na mysli Ameriku, ale jiné státy, kde se kliničtí psycho-pati upravují a disidenti posílají na psychiatrické léčení. Nakonec jsem si nechal příklad, jež jsem pokládal za

nejprůkaznější: *Chaloupku strýčka Toma*. Její nesmírný vliv na vzrůst abolicionismu, jenž vyvrcholil zruše-ním otroctví, je notoricky známý.

Marxista mi z tribuny neodpověděl, ale chytil mě pak na chodbě a poučil mě, že američtí černoši považují *Cha-loupku* za román špatný, naprosto zkreslující černošský charakter, který proto na zrušení otroctví žádný vliv mít nemohl. Pokusil jsem se mu vyló-žit, že to říkají černoši *dnes*, protože strýček Tom je černoš přezbožný a přeposlušný, ale že i v historicko-společenském kontextu předvečera Občanské války... Po delší debatě jsem se vzdal. Zjistil jsem, že marxista je buď člověk toho typu, který zabo-ha nepřipustí, že se mylí, anebo že mu není jasný pojem "historicko-spole-čenský kontext". Snad se marxismus od dob, kdy jsem jej na universitě po-vinně studoval, nějak vyvinul. Tenkrát to byl pojem klíčový. V rámci té disku-se mě marxista vysvětlil, že v americké Občanské válce vůbec, ale vůbec ne-šlo o otroctví, nýbrž o rozšíření prů-myslového kapitalismu na Jih. Podivil jsem se. Že by těch semdesát tisíc Američanů, kteří uposlechli výzvy presidenta Lincoln a vstoupili do do-brovolně do armády - většinou ma-lých farmářů, femeslníků a živnostní-ků - tak milovalo severní fabrikanty, že se šli bit za jejich ekonomickou expanzi? Přiznám se, že jsem se zde zcela úmyslně dopustil logické chy-by, ale marxista ji nepostihl, neboť místo aby mě z ní usvědčil, vyhrkl, že šlo o ekonomické zájmy, alespoň po-kud jde o armádu Konfederace. Zru-šení otroctví by její vojáky ekonomicky poškodilo. To už jsem se k logické chybě uchylovat nemusel a uvedl jsem, že dle historických pramenů je-nom malá menšina vojáků Jižanské armády vlastnila otroky, a to je větši-nou jenom jednoho nebo dva tzv. ro-dinné otroky; takové, jako měla vdova v *Hucku Finnovi*. Naprostá většina vojáků Konfederace vůbec žádní otrokáři nebyli, a proč tedy vlastně bojovali? Marxista odpověděl, abych si přečetl také jiné, nejenom americké prameny, a vmísil se do davu.

Ten večer jsem šel na procházku po Bělehradě a koukal jsem do knihku-pekckých výkladů. Je tu všechno. Od Kafky po Solženicyna, od Orwella po Becketta, od Camuse po Koestlera. A mezitím Kundera, Havel, všemožní Američané, Němci, Francouzi, všech-no. Pak jsem zašel do divadla na pre-miéru *Zebrácké opery*. Ne Brechtovy. Havlovy. Té, co si ji v Česku zahráli v jedné vesnici u Prahy ochotníci, kte-ří neměli dost vnitřní disciplíny. Tady v jedné z hlavních rolí, Elizabeth Peachunové, vystupuje Mira Stupica, jedna z předních jevištních umělkyň Jugoslávie a v občanském životě manželka jednoho ze stírdajících se předsedů vlády. Hra je vůbec do nej-menších rolí obsazena hvězdami ju-

FOTO Z PROGRAMU HAVLOVY HRY

goslávského divadla a filmu - Dragan Nikolić jako Macheacth, Vlastimír Stojiljkovič-Duza jako Peachum, Neda Arnerić jako Polly, Dara Džokić jako Lucy. Hraje se v předním experimentálním divadle Ateliér 212 v režii vynikajícího Ljubomira Draškiće. Vyprodáno je na několik týdnů dopředu. Havlovy aktovky, řekli mi přátelé, se v Bělehradě hrají už několik let. Když začalo divadlo uvažovat o produkci *Žebrácké opery*, navštívil je jakýsi papaláš z čs. ambasády a doporučoval jim, aby to nehráli, že to není to nejlepší, co Česko může nabídnout. Naštěstí ještě koncem šedesátých let jiný papaláš z ambasády doporučoval témuž režisérovi, aby uvedl nějakého Havla, že je to to nejlepší, co Československo může nabídnout. Chytrý Srb nyní předstíral, že nechápe posloupnou různost papalášů a jejich estetického vkusu, a nynější papaláš - v *Jugoslávii* (v Sofii by to asi bylo něco jiného, ale tam by jim něco jako Havel patrně nenapadlo) - ovšem tu pohlavnému režisérovi nemohl vysvětlit, čím to, že se Havel tak zhoršil.

Den na to jsem na žádost našeho vyslanectví letěl s kolegou Barry Callaghanem do Ljublaně, protože se tam na místní univerzitě učí kanadská literatura. Vzali nás do semináře, kde jsem přečetl kousek ze *Scherza capricciosa* anglicky, a pak už jsem se jenom divil dvěma věcem: jak výborně jugoslávští studenti mluví anglicky, a jak výrazná je - co? Genetická anomálie? - jak výrazná je tedy genetická anomálie Jugoslávčů, jež jim téměř znemožňuje plodit dcery neopatřené silnou dávkou ženského půvabu. Toho jsem si všiml už předtím v divadle, ale to byly herečky. Tady to byly příští profesorky angličtiny.

Den nato Řijnové mezinárodní set-

kání spisovatelů skončilo odhlasováním rezoluce. Někdo navrhl, abychom v ní odsoudili nedávnou popravu jihoafrického básníka (ne za poezii, ale za vraždu). Jeden z jugoslávských spisovatelů doporučil rezoluci doplnit. Řekl, že morální právo takovou rezoluci odhlasovat budou jugoslávští autoři mít jen tehdy, když v ní rovněž odsoudí skutečnost, že v současné době sedí v Jugoslávii v base onen spisovatel, o němž jsem se zmínil na začátku: ten, co neměl dost velkou vnitřní disciplínu. Rezoluce se doplnila a odhlasovala. Hledal jsem očima Alexeje Pludka, ale mám dojem, že už tam nebyl. Představení jsem si ho, jak na nějakém podobném kongresu v Praze navrhuje protestovat nejen proti členům vlády země, v daleké africké cizině, ale i doma, v ČSSR.

Nějak se mi to do představy nevešlo. Jenom se mi zdálo, že takhle nějak to bývalo mohlo být i ve Staré zemi, kdyby...

Psát, aby se dosáhlo porozumění a komunikace v moderním světě
Projev J. Škvoreckého na jedno z pěti témat, která účastníkům Řijnového mezinárodního setkání spisovatelů zrozeslali organizátoři k zpracování.

Jestliže slovem "psát" v titulu tohoto článku mylíme "psát *belles lettres*", potom je slovo "moderní" zbytečné. Jsou lidé, kteří, soukromě nebo oficiálně a (to je myslím řídký případ) soukromě i oficiálně věří, že všechno se mění, všechno se vyvíjí, ve všem je pokrok; *panta rei*, obvykle, obávám se, směrem k takové nebo onaké pohromě. Podle názoru těchto lidí nic není stále, neměnné, nic není věčné kromě Boha a ten, jak víme, nebo (a to

je myslím častý případ) předstíráme, že víme, neexistuje. Ale já věřím, že společenská funkce autora prózy, dramatu nebo poezie se nikdy nezměnila, a nikdy se nezmění; že od té doby, co se spisovatel jako umělec vynořil před téměř třemi tisíciletími na malém poloostrově v jihovýchodním koutě Evropy, jeho funkce se nezměnila ani v nejmenším. Podle mého názoru, spisovatelovým zaměstnáním vždycky bylo a vždycky bude vyjadřovat, zachycovat, ztvárňovat esenci *condition humaine* ve světě, v němž žije.

Jaké to je, žít v té které společnosti? Jací lidé tam existují? Na co myslí? Co cítí? Co dělají? Jaké mají radosti a čím trpí? Odpovědi na tyto otázky jsou jediné odpovědi, které má spisovatel právo dát. Není poradcem ve veřejných nebo soukromých záležitostech; nedoporučuje, co by se mělo dělat. Ale popíše-li svůj svět pravdivě, často se mu podaří odhalit jeho naléhavé problémy a tím poukázat na to, co by se dělat nemělo.

Co by se nemělo dělat je další konstanta v historii lidstva a jeho literatury. To, co uráží lidskou podstatu, by se nemělo dělat. A co jiného je lidská podstata, ne-li lidská inteligence? Ta jediná věc, jež člověka radikálně odlišuje od ostatních živých bytostí?

Neexistuje skutečná inteligence - kromě primitivní inteligence vyšších savců bez schopnosti řeči. Defakto se inteligence vyvinula jako následek tohoto specificky lidského daru. K prvnímu velkému rozkvětu, velice výbušnému rozkvětu inteligence, jež položila základy k tomu, co je v našem moderním světě dobré - základy naší vědy a humanistického umění - došlo na tom malém poloostrově, o němž jsem se už zmínil. Došlo k němu právě tam, a ne někde jinde, protože - na mnoha místech v jeho hranicích a na dlouhá údobí - slovo, jehož svoboda může být omezena těmi, kteří jsou právě u moci, bylo svobodné stejně jako inteligence, již by mohla spoutat pouze ona všemocná síla, která ji kdysi stvořila.

Tenhle šťastný, ale ne vždycky existující paralelismus dává smysl spisovatelovu životu. Je to taky ta jediná okolnost, jež - pokud na světě zvítězí - umožní dosáhnout dorozumění a komunikace mezi lidmi různých zemí. Kdykoli ona složka paralelismu, kterou lze spoutat, je spoutaná, spisovatel - pokud nepřestane publikovat - je v nebezpečí, že namísto dorozumění bude svým dílem šířit po světě nedorozumění. Inteligence, jejíž svoboda projevovat se lidskou řečí byla omezena, může jenom falšovat. Možná že na vysoké úrovni estetické a technické obratnosti, ale přesto falšovat, pokřivovat, zkreslovat.

Někdy se v duchu perverzně bavím divným nápadem. Představuju si mladého Samuela Langhorna Clemense,

jenž později v životě vešel ve známost jako Mark Twain. Představuji si ho jako začínajícího spisovatele, žijícího v jednom z amerických jižanských států v dobách *ante bellum*. Jenomže ten stát - třeba Georgie - není historická Georgie, ale dobře organizovaný policejní stát, stejně výkonný, jako je tahle nedávná sociální vymoženost dnes. Má svoji Hlavní správu tiskového dohledu, jak zní newspeakové slovo pro cenzuru; má své pluky poslušných literárních recenzentů, vždy připravených jednomyslně chválit nebo jednomyslně hanit, někdy jedno a totéž dílo v různých dobách. Moje distopická Georgie je samozřejmě stát otrocký; lidé temné pleti tam mají právní postavení soukromého majetku - ne jich samých, ale někoho jiného. A tahle okolnost - existence lidských bytostí připravených o svobodu mezi jinými lidskými bytostmi, jejichž svoboda se stala výsadou - existence mužů a žen, jejichž inteligence byla umlčena onou "zvláštní institucí", tj. institucí nesvobody - to je ústřední, palčivý problém mé fiktivní Georgie.

Mladý Clemens není k němu necitlivý. Dokonce dostane brilantní nápad na román, který by pranýřoval nelidskost instituce a kde ústřední problém by byl ztělesněn ve dvou postavách jménem Negr Jim a Huck-bererry Finn.

Ano, mladý Clemens vidí a soucítí - ale je taky chytrý, a především je ctižádostivý. Zmírá touhou spatřit se vytisknut. Takoví jsou mnozí mladí spisovatelé, a taky staří; ti proto, že jejich živobytí záleží na tom, zdali vycházejí. Mladý Clemens, jako většina mladých spisovatelů, je prostě grafoman: jsem vydáván, tedy jsem. A protože je mazaný, ví příliš dobře, že román napadající "zvláštní instituci" nemá šanci na vydání v policejním státě Georgia. Proto učiní rozhodnutí. Namísto na netisknutelný problém černého otroctví, zaměří se jeho román na eminentně tisknutelný problém, řekněme, zdravotního rizika, jež hrozí, jestliže si dámy stahují korzety příliš těsně. Módu vosího pasu napadne mladý Clemens s veškerou zuřivostí mladého elánu a se vši obratností geniálního humoristy. Jeho román je nesmírně legrační, neobvyčejně čtivý. Mladý Samuel Langhorne Clemens se stane šlágrem státu Georgie. Po padesáti letech se zcvrkně na poznámku pod čarou ve velmi podrobných dějinách americké literatury.

Fiktivní dílo Sama Clemense mi vždycky vytane na mysli nad stránkami leckterého současného románu. Autor do něho často vložil nepopíratelný talent; jenže je to pouze o dámském prádle. Připouštím, že ta oděvní součást není nezajímavá, ale málokdy je palčivým problémem společnosti, v níž dámy žijí. Jestliže ji spisovatel

Vladimír Kříž

Česká kultura a Impuls Haus

Narazil jsem na ně zcela náhodou - v téměř pohádkové krajině u rakouského Semmeringu, kde se horskou silnicí před léty jezdily slavné automobilové a později motocyklové závody. Ještě dnes tu přetrvávají v malebném městečku Schottwien zbytky pohraniční pevnosti, kterou dal v polovině 13. století postavit na hranici Rakouska a Štýrska král Přemysl Otakar II. Byla obsazena silnou českou posádkou, protože až sem sahaly hranice tehdejšího českého království. Jen co by kamenem dohodil je odtud vzdálené kdysi velmi známé a dodnes navštěvované poutní místo a horské letovisko Maria Schutz, oblíbený cíl horských turistů. I přesto, že turistika tu v létě 1985 značně utrpěla požárem horského hotelu a stanice sedačkové lanovky, která výletníky nejvíc lákala. Poblíž kláštera a kostela, kde vyvěrá pramen výborné - prý zázračné uzdravující vody - jsem zaslechl český hovor. Ozýval se z míst, kam ukazovala malá směrovka s nápisem IMPULS HAUS. Věděl jsem už, že se jedná o jakési kulturní středisko, protože už předtím jsem zahlédl na několika místech plakátky a poutače s tímto názvem a s přehledem programů nabízených veřejnosti. Zdály se být dosti pestré a poněkud profesionální na tak malou obec. A tak mě má zvědavost přivedla k nevelkému omšelému hrázděnému domu - budově bývalé místní školy, kde jsem zastihl ty, kteří jsou hybnými silami činnosti střediska "Impuls Haus" - zakladatele, provozovatele a herce známého vídeňského "Divadla Brett", Ludvíka Kavína a Niku Brettschneiderovou. Se svým synem Jakubem tu tráví většinu vol-

jako takovou prezentuje, může po světě rozšířit velice hrubé nedorozumění.

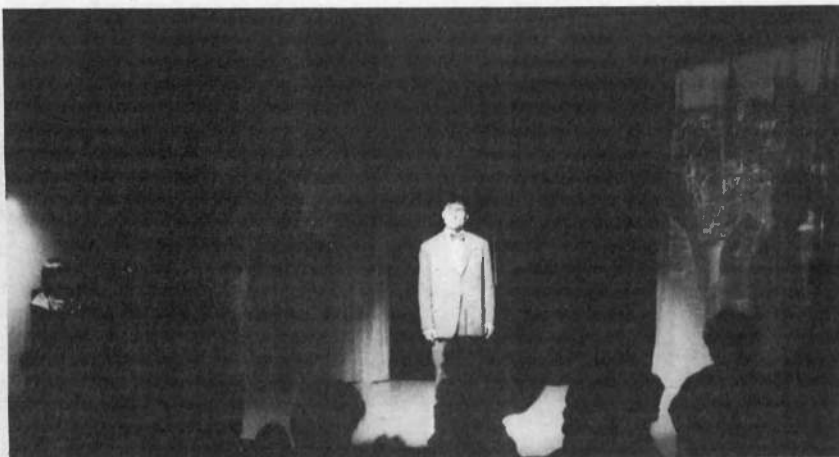
My, kanadští spisovatelé, těšíme se svobodě líčit lidskou situaci našich kanadských spoluobčanů tak, jak ji vidíme. Nemusíme vynechávat problémy, jež by někteří vlivní lidé v Kanadě raději viděli vynechány. Je na nás, a na nikom jiném, abychom zpodobnili naši velkou a krásnou zemi a naše dobré i ne tak docela dobré krajiny pravdivě. Jestliže se nám to podaří, přispějeme tím k porozumění mezi lidmi různých zemí světa. Jestliže se nám to nepodaří, můžeme to klást za vinu sobě, a jenom sobě. Její Veličenstvo královna, Bůh ji žehnej, není zodpovědná za náš neúspěch.

POCTA JAROSLAVU SEIFERTOVÍ

ného času mezi představeními svého divadla ve Vídni. Jako signatáři Charty 77 se vystěhovali v roce 1977 z CSSR. V té době byly jejich synovi dva roky. V roce 1980 byli zbaveni československého občanství za svou činnost, kterou propagovali kulturu, doma zakázanou a potlačovanou. "Začali jsme hrát," říká o tom Ludvík Kavín. "Naším prvním představením bylo "Světlo světa", hra Jiřího Koláře, kterou jsme dovezli z Československa. Hráli jsme ji už v r. 1978 v Bruselu jako světovou premiéru. K ní jsme pak přidali hru "Jáma" od téhož autora. Asi 3 roky jsme pak vystupovali na festivalech a hráli pohostinsky, protože jsme neměli vlastní divadlo. Osm měsíců v roce jsme tak byli na cestách a náš syn s námi. Když pak musel začít chodit do školy, pronajali jsme malé divadlo na okraji Vídně, později jsme hledali lepší místo ve frekventovanějších čtvrtích. To jsme nakonec našli, vybavili a otevřeli v lednu 1984. Nazvali jsme je "Divadlo Brett" - to znamená v němčině prkno - tedy divadelní "prkno, které znamená svět". A zároveň je to počátek jména mé ženy Niky."

"Nebylo to tak jednoduché", usmívá se Nika Brettschneiderová. "Ale pomohla nám subvence od města Vídně a státu, kterou jsme dostali díky tomu, že Ludvík obdržel roku 1983

Z PREDSTAVENÍ HOMMAGE A JAROSLAV SEIFERT

Kainzovu cenu za nejlepší herecký výkon. Za roli Sancho Panzy ve hře o novodobém Donu Quijotovi, kterou jsme napsali společně. V současné době má naše Divadlo Brett jen 4 stálé zaměstnance, další zaměstnáváme podle okamžité potřeby na "smlouvu o dílo". Ale máme i spolupracovníky, kteří nejsou členy souboru."

Nika a Ludvík, dva nadšení divadelníci, kteří chtěli provozovat divadlo, hrát, ukazovat rakouským divákům absurditu světa, který opustili, narazili na obvyklý problém všech emigrantů - neznalost řeči. Tuhle překážku překonali po svém. Hráli zpočátku hry beze slov, soustředili se na mimiku, pantominu, Glaudiády. První hrou byl v lednu 1984 Komenského "Labyrint světa a ráj srdce". Ověřili si, že publikum rozumí, že i tak mohou k lidem srozumitelně promlouvat. A nejen v Rakousku. S úspěchem hráli od té doby v Německu, Francii, Belgii, Portugalsku, Itálii a USA.

"Impuls Haus" v Maria Schutz existuje už 14 let. Založili ho jako kulturní spolek zdejší rakouští keramici, manželé Seidlovi, kteří tu provozovali hlavně literární a výtvarné akce, výstavy a sympózia. "Zpočátku jsme jim jen pomáhali akce organizovat, v současné době už 3 roky spolek organizačně vedeme, Ludvík je nyní jeho předsedou", říká Nika Brettschneiderová. "Spolek má oficiální název 'Spolek Creative Formung Impuls Maria Schutz'. V kulturních kruzích v Rakousku je to známé zařízení, a je důležité, že jeho páteři jsou Češi. Že můžeme prosazovat tímto způsobem tvorbu českých autorů, žijících doma i v zahraničí! Uvedli jsme tady např. programy z tvorby Marty Rédlové (Vídeň), Karla Gelhara a Petra Fejhara (Švýcarsko), Jiřího Koláře - i naše vlastní hry, protože jsme autorské divadlo. Mezi naše největší akce poslední doby patří pásmo z básní Jaroslava Seiferta, recitované česky, anglicky a německy. Některé překlady pro tento pořad s názvem 'Hom-

mage à Jaroslav Seifert' jsme sháněli dokonce až v USA. Na premiéru jsme pozvali Jaroslava Seiferta, který pro nemoc musel odmítnout, ale poslal nám osobní dopis, který je pro nás významným oceněním naší práce. Jeho dcera a zeť, kteří chtěli přijet, nedostali úřední povolení k cestě do Rakouska."

Prohlížím si propagační materiály, které IMPULS vydává. Vždy jednou ročně obsáhlejší reprezentační program na celý rok, jedenkrát za měsíc pak informační letáčky a plakáty. Pestrá činnost zahrnuje výstavy obrazů, keramiky, fotografií. Ale také semináře, které navštěvují i četní zájemci ze zahraničí - Švýcarska, Německa, Itálie. Většina z nich jsou profesionální umělci nebo amatéři, kteří tu hledají možnost naučit se něco nového ve svém oboru. Semináře pořádá spolek přímo v budově Impuls, který koupil v r. 1983 a kde si za vedení Ludvíka a Niky zařídili sál pro pořádání menších divadelních vystoupení. Ale vystupoval tu i známý švýcarský klaun Fulvio nebo africký tanečník Gilbert Bébé. Všichni, které láká možnost něco nového se naučit a předvést to nejlepší ze svého umění. "Výstavy pořádáme přímo na dvoře a zahradě domu, pod širým nebem, mezi stromy", vysvětluje mi Ludvík. "Má to svou neformální atmosféru, přirozenost. Tak například při výstavě 'Rajské stromy' rozvěsila výtvarnice Brigitte Gausová své práce přímo na stromy v zahradě a nad cesty v Maria Schutz. Velký úspěch měla výstava fotografií Hanse Hauera z Vídně v létě 1985. Na vernisážích se vždycky sejde dost lidí, místních i turistů. Naše programy propagujeme i v tisku, ty námi tištěné mají náklad 5 tisíc výtisků, rozesíláme je po Rakousku, Německu, Švýcarsku, kde nás už znají. A jak se stát členem spolku Impuls? Jeho členy jsou umělci, podpurným členem se může stát kdokoli, kdo přispívá na jeho činnost a může se vyjadřovat i k programům střediska. Samozřejmě,

nejsme bez finančních problémů, asi jako každý, kdo provozuje kulturu ve své režii. Od rakouského státu dostáváme menší podporu na představení, nikolik však na semináře a udržování domu, který potřebuje značné opravy. Výtvarníkům, kteří u nás vystavují, platíme ze svého materiál a dáváme jim zdarma prostor. Dům stál půl milionu šilinků, takže jsme jako spolek ještě trochu zadlužení, ale i z toho už se dostáváme."

A záměry do příštích let? Ludvík, Nika, jejich syn Jakub i ti další kolem nich mají dost nápadů i možností k jejich realizaci. V roce 1986 to bude např. celosvětová premiéra hry Jiřího Koláře "Chléb náš vezdejší". Hra, podle slov Niky, vychází ze schizofrenní situace člověka v současném světě a je v tomto směru objevem pro světovou dramatickou tvorbu. A samozřejmě další výstavy a semináře, na nichž nebudou chybět jména dalších českých autorů. Díla, která poprvé spatří světlo světa v Impuls Haus v Maria Schutz, který tak významně propaguje v Rakousku české umění. □

in Memoriam Jaroslav Seifert

Pohřeb pod okny

*Žaluji větru, život je krátký,
vraťte se, koně,
kdyby se koně mohli vrátit,
kdyby se čas mohl vrátit zpátky!*

*Kdyby nazpět hodiny byly
ty chvíle, jež jsme promarnili,
kdyby stroj, nazpět otačev se,
rozmtal provaz sebevrahu
a měsíc, který včera zapad,
kdyby se vrátil na oblohu,
kdybychom mohli znovu plakat
pro bolesti své malicherné.*

*Žaluji větru, který letí,
kdyby se vítr mohl vrátit
a vrátit masku mrtvé plati,
posmrtnou masku, která z čela
ve chvíli smrti odletěla
a kterou vítr s sebou nese,
bychom ji mohli zlíbat ještě,
dřív nežli rozbije se
v korunách stromů, v kapkách deště.*

Jaroslav Seifert, nositel Nobelovy ceny za literaturu, zemřel 10. ledna 1986 v Praze.

Interview s dr. Ottou von Habsburgem

S dr. Ottou von Habsburgem v Evropském parlamentě ve Štrasbourgu hovořil pro rozhlasové vysílání Svobodné Evropy její redaktor Egon Lánský. Západ přetiskuje výtah záznamu z tohoto interview.

Počas návštevy v Európskom parlamente v Štrasbourgu som požiadal o rozhovor poslanca bavorskej kresťansko-sociálnej únie, historika doktora Ottu Habsburského.

Odrazu ma napadlo: Keby sa boli kolesá dejín krútili trochu inak, bol by toto dnes môj mocnár. Áno, nástupca toho, ktorému v Čechách hovorievali "císař pán", hoci on vlastné bol českým kráľom, nie cisárom. A čím by bol býval pre mňa? Kráľom uhorským?

Ako ho vlastné oslovovať?

Veď jeho predchodca, František Jozef I., bol napríklad aj kráľom jeruzalemským, veľkokniežatom krakovským, kniežatom osvienčimským, markgrófol moravským a lužickým, a veľkvojvodom srbským.

Predstavil som si, ako ho prezentujem:

"Vážení poslucháči, jeho cisárska výsosť, kráľ uhorský, český, dalmátsky, chorvátsky, slovinský, haličský, ilýrsky.... atď., Otto von Habsburský."

Pripadalo mi to absurdné a hneď ma napadla historka, keď istý známy novinár mal s Ottou Habsburským dohovoréné interview počas jeho pobytu v Spojených štátoch. Keď sa v určený čas dostavil, oznámil mu pobočník:

"Jeho cisárska výsosť práve raňajkuje v apatieke."

Vprostred toho všetkého som si uvedomil, že som tu dnes iba preto, že Otto Habsburg má predovšetkým povest' historika a politika, povest', ktorú si svojou prácou vyslúžil.

Lánský: Myslite si, že Európsky parlament je azda zárodokom zjednotenej Európy a čo, podľa vášho názoru, môže urobiť tento Európsky parlament a Európska rada pre tú druhú Európu, ktorá sa kedysi nazývala stredná a dnes je už iba východná a oddelená od západnej železnou oponou?

von Habsburg: Našou prvou a hlavnou úlohou — a domnievam sa, že sme ju už do značnej miery splnili — bolo zmeniť povedomie na Západe. Viete, keď sme sa tu zišli v roku 1979 po prvých voľbách do Europarlamentu, predstavovalo Európu v myšliach

MOCNÁR

väčšiny z nás Európske spoločenstvo. Rozdiel medzi týmito pojmami neexistoval. To sa nám, vďaka bohu, podarilo zmeniť. Dnes je rozhodná väčšina členov Europarlamentu toho názoru, že Európske spoločenstvo je iba začiatkom, že máme absolútny záväzok voči tým Európanom, ktorí sú od čias Jalty od nás oddelení neprirodzenou hranicou.

Zrejme sa nám teda podarilo západné povedomie zmeniť. To sa odráža aj v politike členských štátov, predovšetkým od tej doby, čo vtedajší francúzsky ministerský predseda Cheysson v mene Rady Európskeho spoločenstva túto našu koncepciu prijal.

To bola teda prvá etapa. Teraz treba uskutočniť druhú. Práve diskutujeme takzvanú Petizovú správu. Petíza je vynikajúci taliansky liberál, ktorý vyrástol v intenzívnej stredoeurópskej atmosfére, temer by sa dalo povedať, že patrí k pomerne silnej parlamentnej skupine Stredoeuropanov, ktorá kladie mimoriadnu váhu na priame styky s jednotlivými štátmi, na to, aby Európske spoločenstvo s krajinami RVHP nejednalo okľukou cez organizácie, ale priamo, pretože tieto organizácie nie sú na nič iného, ako na vykorisťovanie ľudu.

Lánský: Majú Európsky parlament a Európska rada vo svojej dnešnej for-

me možnosť ovplyvňovať vlády a tým aj politiku v krajinách východnej Európy?

von Habsburg: Povedal by som, že Európsky parlament áno. S Európskou radou je to trochu inak. Tá je čisto konzultatívnym orgánom, kým Europarlament má aj istú politickú moc. Európska rada vykonala veľký kus užitočnej práce, neslobodno tu nijako podceňovať jej úlohu, ale do Europarlamentu sa treba doslova presadiť. A vzhľadom na to, to musím povedať, máme z najrôznejších dôvodov predsa len pomerný vplyv na politiku vlád.

Predovšetkým, cez nás ide zahraničný obchod. Nesmieme zabúdať, že zahraničný obchod je dnes záležitosťou Spoločenstva a prostredníctvom zahraničného obchodu možno v politike dosiahnuť veľa. Poviem vám celkom úprimne, skôr ako som bol zvolený, som celkom nechápal, akú nesmiernu moc môže mať náš hospodársky potenciál aj v politickom zmysle, ak je správnym spôsobom použitý.

Okrem toho niet najmenších pochybností, že vlády menších krajín komunistického bloku sa predsa len akosi obzerajú za Európou. Viete, ja som čím ďalej tým viac presvedčený, že dokonca mnohí z vedúcich komunistov v strednej Európe v hlbínach svojej duše ľutujú, že sú od Európy oddelení. Chcem povedať — ono je predsa jasné, čo sa to tu deje. Pracujem v politickom výbore a stýkam sa s tými, čo sem prídu. To je veľmi pohnuté. Obzvlášť keď s človekom hovoria v súkromí, keď k vám získajú dôveru, je až udivujúce pozorovať, ako aj starí komunisti majú silnú túžbu za Európou, pretože pre nich jednoducho znamená iný svet, svet, ku ktorému cítia spolupatričnosť.

Lánský: Zastupujete v Európskom parlamente bavorskú kresťansko-sociálnu úniu. Povedzte, leží vám azda rozvoj a blaho v strednej Európe, v bývalých habsburských korunných krajinách dajako zvlášť na srdci?

von Habsburg: Samozrejme. Pozrite, po prvé patrí k staršej generácii, ktorá k Čechovi a Maďarovi má rovnaké, krajanské pocity. Chcem tým povedať, že s nimi cítim spolupatričnosť do tej miery, že mi pripadá celkom samozrejme sa za nich zasadzovať. Sú to moji bratia a sestry. Tak to skutočne je, to je už taká moja sentimentálna stránka.

Po druhé tu je potom praktická a politická stránka. Pozrite, keď myslíme na budúcnosť, na rozvoj Európy,

ktorý má byť racionálny, ktorý má zaisťovať mier a blahobyt, zdá sa to byť dosiahnuteľné iba cez znovuzjednotenie Európy, cez vybudovanie Európy na základoch práva na sebaurčenie národov. To je pre nás neodvolateľným princípom, za ktorý sa budeme až do krajnosti zasadzovať. Povedal by som dokonca ešte viac: cítim spolupatričnosť nielen s podunajskou oblasťou, ale aj s mojimi baltickými bratmi, aj to sú moji krajanovia práve preto, lebo už dnes existuje určitý európsky patriotizmus a oni sú tiež Európania.

Lánský: Dovoľte mi teraz celkom osobnú otázku. Predstavujete si, že by azda raz v budúcnosti bolo pre vás možné znovu nastúpiť na habsburský trón?

von Habsburg: Myslím, že o tom by sa nemalo ani diskutovať. Viete, to čo raz v dejinách bolo, sa nikdy v pôvodnej forme nevráti. Kto chce robiť politiku, musí sa orientovať na reality — nie na reality, ktoré sa pominú, ale na také, ktoré pretrvávajú. Staré Rakúsko-Uhorsko bolo takou trvalou realitou, ibaže v rámcoch 18. alebo 19. storočia. Teraz žijeme na konci dvadsiateho a že, prirodzene, nemožno naspäť k starým formám, je absolútne jasné. Ale k určitým ideám, akou je napríklad vyvokovanie rozdielov medzi jazykovými a národnostnými skupinami, k ideji nadnárodnosti a k supranacionálnemu spoločenstvu, to je niečo iného — to sú večné ideje a budú raz v budúcnosti v zjednotenej Európe uskutočnené.

Lánský: A vy dúfate, že svojou prácou k uskutočneniu tejto línie, tejto zjednotenej Európy budúcnosti prispievate...

von Habsburg: Určite. Chcem povedať, pravdaže konečný výsledok, túto zjednotenú Európu, už sám nezažijem — to je tiež jasné, na to som už príliš starý. Okrem toho, nesmieme zabúdať, že ide o historický proces. A historické procesy neprebiehajú rýchlo aj keď som osobne presvedčený, že sa teraz dostávame do etapy čoraz väčšej akcelerácie. Kríza sovietskeho impéria, poslednej veľkej koloniálnej mocnosti na zemi v časoch celosvetovej dekolonizácie, je predom naprogramovaná. Preto sa na ňu musíme pripravovať. Preto napríklad kladiem v mojej práci taký veľký dôraz na to, aby sme už teraz v Európskom parlamente položili základy v otázkach práv menších, národností a jazykových kultúr. V západnej Európe to nie je také aktuálne. To je aktuálne už pre našu budúcu, rozšírenú Európu.

Lánský: Ako si predstavujete výsledky tejto vašej práce pre onú Európu budúcnosti, ako by mala táto Európa budúcnosti podľa vašich predstáv vyzerať?

von Habsburg: Nerád by som tu bol príliš doktrinársky. Ale myslím, že

môžem spomenúť aspoň zopár základných princípov:

Prvým takým princípom je, že táto Európa zadržajka, ktorú si predsa možno predstaviť iba ako slobodný kontinent, musí fungovať podľa zásady, že väčšia jednotka nikdy nemá prevziať úlohy, ktoré menšia jednotka môže sama uspokojivo plniť. Musíme budovať Európu zdola nahor a nie zhora nadol tak, ako si to želajú byrokrati a centralisti. Ďalej musíme za každú cenu zachovať európsku rôznorodosť a to znamená tiež úplné uskutočnenie kultúrneho pluralizmu; nechceme vytvoriť takú Európu, ktorá by bola napodobeninou či už Spojených štátov alebo Sovietskeho zväzu. Z toho plynie, že jednojazyčná Európa by nutne bola nezmysel. Musíme si uchovať naše jazyky, veľké či malé, pretože predstavujú naše bohatstvo, a pretože prirodzene musíme vždy brániť princíp slobody, ktorý ako vieme, je v dnešnom svete veľmi ohrozený. Okrem toho musíme pochopiť, že smrteľným nebezpečenstvom ľudstva je totalitárstvo v akejkolvek forme, pretože totalitárstvo vždy nakoniec vedie k neriešiteľným konfliktom, ktoré potom končia tragicky.

Lánský: Musím povedať, že mi pripadá veľmi zaujímavé počuť hlavu jednej z najväčších dynastií Európy hovoriť o budovaní zjednotenej, slobodnej Európy zdola nahor...

von Habsburg: Viete, monarchie neboli také centralistické. Vezmite si napríklad habsburské obdobie vo Španielsku. Habsburgovia tam po celý čas decentralizovali. Pozrite sa len na obdobie Karla V. (prepáčte mi, že sa k nemu neustále vraciam, konic-koncov som autorom jeho životopisu a preto mi je toto obdobie dôležitejšie známe, pravda). Keď si všimneme, čo sa napríklad aragónsky a iné miestne parlamenty vtedy odvážili povedať vládcovi, vidíme, že čosi podobné by dnes žiaden jednotlivý potentát malého štátu netoleroval. Vtedy to bolo samozrejme. Potom príšli Bourboni a Španielsko zcentralizovali. A ja teraz s potešením sledujem, že dnes nový bourbonský kráľ znovu prevádza práve habsburskú politiku. Decentralizuje, vznikajú znovu oblastné správne celky ako Katalánsko, Baskicko, Aragónsko a tak ďalej. Zasa sa všetko vracia k prírode. Vidíte, bludná cesta, ktorou sme išli v znamení nacionalizmu, centralizmu, kameralizmu sa pomaly končí a práve v najmodernejšej dobe, v časoch samočinných počítačov, sa vraciame k večným politickým hodnotám, ktoré sú najprirodzenejšie.

Lánský: Aj keď teda vy sám, a samozrejme ani ja možno konečný výsledok, zjednotenú Európu nezažijeme, vaše deti, vaša dcéra, ktorá vám pomáha a sama veľa pre ideál PAN-Európy pracuje, sa jej azda predsa len dočkajú?

von Habsburg: Áno, tá sa jej dočká, o tom som presvedčený. My starší, pravda, už nie, ale to nič nevadí. Viete, keď som sa v roku 1936 stal členom PAN-európskej únie, priznám sa, že som vtedy bol povedzme teoreticky za to, ale nebol som o tom zo srdca presvedčený. Coudenhove Callergi mi vtedy povedal, že má pocit, akoby bol Mojžišom z pisma, ako by bol povolaný viesť ľud 40 rokov púšťou a nikdy mu nebolo súdené dosiahnuť zaslúbenú zem. Ale modlí sa k Bohu, aby mi ako Mojžišovi poskytol milosť nakoniec zomrieť na hore a ešte raz, aspoň z diaľky, zaslúbenú zem uvidieť. Tak to bude aj s nami, povedal mi vtedy. A tak to aj je. Už dnes vidíme v diaľke zaslúbenú zem. My ju tu uskutočňujeme a domnievam sa, že máme všetko právo optimisticky pozerať do budúcnosti. □

Politická, hospodárska a duchovná budúcnosť sveta je ohniskom spekulatívnych debat ve vedeckých ústavoch i vládoch, na pracoviskách i v hospodách, v totalitním i demokratickém tlsku.

Polemická kniha Pavla Stelgera "Zápas o duši" nehledá odpovědi na budoucí politicko-státní a hospodářské rozčlenění Evropy, Ruska, Blízkého východu, severní Afriky a zbytku světa ani u intelektuálů, ani u politiků, ani u lidu, ani u piva, ani v Rudém právu, ani v New York Times, ale v biblí, u starozákonných a novozákonných proroků. Více než tři tisíce biblických proroctví je již dnes přesně vyplněnou historií. Jsou zbyvajících proroctví přesně vyplněnou budoucností?

Objednejte si tuto nekonvenční knihu na adrese:

**Zápas o duši
1647 Hummer Court
Leadville, CO 80461
U.S.A.**

Cena \$7 nebo dobrovolný příspěvek.

Zemřel JOSEF JOSTEN

29. listopadu 1985 náhle zemřel velký bojovník za svobodu Československa, novinář a přítel Západy Josef Josten.

Čest jeho památce!

Blbost není opakem inteligence

Rozhovor s Pavlem Kantorkem

Počkejte, momentíček, nechte si ty obvyklé české sarkastické poznámky, než si přečtete vysvětlení! Ctenáři chtěli vědět, jak žije a co dělá jeden z nejslavnějších českých karikaturistů. Tak jsme za ním poslali Václava Táborského, který si s bystrostí sobě vlastní po dvaceti letech konečně uvědomil, že Pavel Kantorek je nejen kreslíř, fyzik a filozof, ale hlavně bojovník proti lidské blbosti. O tom se ostatně dočtete v tomto interview.

Západ: Pavle, pověz nám, kdy a kde ses narodil.

Pavel Kantorek: Já bych... víš, já rýže z profesionálních důvodů těch svých 42 let tajím.

Z: To je pochopitelné. Kde se to stalo?

PK: Co?

Z: To tvoje narození.

PK: V Olomouci.

Z: Máš nějaký hanácký přízvuk?

PK: Nemám, protože jsem vyrostl v Ostravě.

Z: A kde jsi chodil na střední školu?

PK: V Ostravě.

Z: Jak se to tehdy jmenovalo?

PK: No Ostrava.

Z: A je ná, ta škola. Bylo to gymnázium, pětiletka, patnáctiletka nebo co?

PK: Jo tak. To se jmenovalo jedenáctiletka. Tuším, že Zdeňka Nejedlého. Pak to jméno stejně změnili.

Z: Kam jsi se dostal na univerzitu?

PK: Nedostal. Když jsem zjišťoval proč, tak mi řekli, že to bylo kvůli kádrovým posudkům. Tak jsem se ptal dál, jak bych si ten posudek moh vyložit a oni mi řekli, že by bylo dobré, kdybych šel do průmyslu, ba že přímo nejlepší, kdybych šel do dolů. Tak jsem dělal rok v dolech.

Z: Taky v dolech Zdeňka Nejedlého?

PK: Ne, dělal jsem na dole Stalin II. Na dole Stalin I byli trestanci, ale na Stalinu II byli lidé jako jsem byl já,

ministři, faráři, právníci, majitelé továren, prostě všechno vylepšovači posudků. Po roce mi dali dobré vyhodnocení a já šel do Brna na přírodní vědy. Otec a sestra jsou lékaři, bratr je biolog. Řekl jsem si, že doktorů je už v rodině dost, a tak jsem se dal na fyziku.

To bylo jedno z mála rozhodnutí v mém životě, kterýho nelituju. Dodnes se tím živím.

Z: Pracoval jsi v Československu jako fyzik?

PK: Ne. Napřed jsem studoval, abych se stal promováním fyzikem. Pak jsem dělal kandidaturu na Akademii věd a doktorát na univerzitě. Při tom jsem měl problémy s vojenskými pány. Měl jsem jít na vojnu, ale povedlo se mi dostat jeden odklad za druhým, snad patnáct jich bylo, oni na mě čekali, zatímco jsem studoval. Hodně mi pomohlo, že už jsem publikoval v Dikobrazu. Ty moje fóry o vojácích se libily pánům, kteří o těch odkladech rozhodovali. Ale pak jsem dostal všechny diplomy a s nima taky povolávací rozkaz, za čtrnáct dní nato přišli Rusové, a to všechno mi pomohlo v rozhodnutí, kde strávit zbytek života.

Z: Nechtělo se ti na vojnu?

PK: No hlavně jsem si uvědomil, jakou kariéru bych jako fyzik mohl udělat tam a jakou na Západě. Rusové přišli ráno, já odešel odpoledne, dlouho jsem se nerozhodoval. Byl jsem napřed v Jugoslávii u tety ve Splitu, pak ve Vídni. Měl jsem několik možností. Nakonec jsem se rozhodl pro Kanadu, protože je to země svým způsobem neutrální. A dosud jsem neměl příležitost litovat.

Z: Co děláš teď?

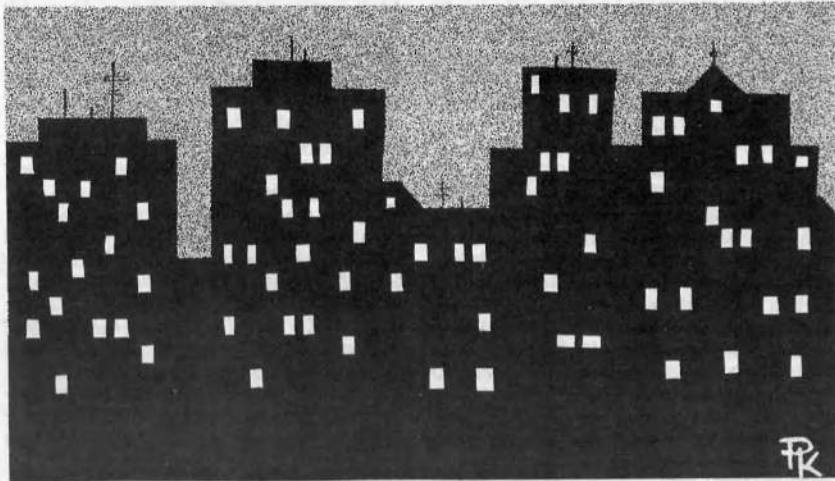
PK: Nedávno jsem dostal definitivu jako profesor na Ryerson Polytechnical Institute v Torontě. Máme tam nový ústav, na který jsme dostali 13 milionů dolarů od vlády. Je to instituce, která provádí hlavně takové technologické doškolování pro profesionální inženýry. Experti, kteří v tomto oboru pracují už léta, dejme tomu dělají v komunikacích, se mohou u nás dozvědět o těch posledních novinkách, třeba o výzkumech ve vláknové optice. My jim prostě nabízíme semináře na osvětlení jejich profesionálních znalostí. Můj obor je vláknová optika, lasery a holografie.

Z: Tak dobře, tím jsme zlikvidovali tvou práci. Teď k oboru, který tě proslavil. Kdy jsi začal se svými karikaturami?

PK: To mi bylo asi dvanáct. Bylo to pro časopis naší školy, který se jmenoval "Troky". (Pozn. překladatele z ostravštiny: troky rovná se necky.)

Z: Kdy jsi začal tisknout v Dikobrazu?

PK: Asi v roce 1962. Já jsem se zařek, že budu dělat jenom vtípy beze slov. Ale zjistil jsem velice brzo, že to je velice omezená branže humoru. To je nejtěžší, udělat vtíp beze slov, ten musí bejt jasnej jak facka. Tak jsem pak začal dělat i texty. On ten text ke kreslenému vtípu je hrozně těžkej, v jedný větě musíš vyjádřit takovou malou historku. Kolikrát se mě lidi ptali, co je prvotní, jestli text nebo

BYLA PONURÁ NOC A VŠUDE TMA, JEN U BLBEJCH SE JESTÉ SVÍTILO

OLDŘICH V DUCHU PŘIPUSTIL, ŽE JE BLBEC. ALE SKUTEČNOST, ŽE SI TO PŘIPUSTIL, JEJ NAPLNILA POCITEM, ŽE ZAS TAKOVEJ BLBEC NENÍ

kresba. Já bych řek, že ten text mě napadne dřív. To je ta hlavní myšlenka. Ta už se pak dá vyjádřit obrazově mnoha způsoby.

Z: Jak ses dostal do Dikobrazu?

PK: Když mi bylo asi devatenáct, tak mi moc lidí říkalo, proč to někam nepošleš. Pak jsem jednou zjistil, že člověk, kterého jsem si ale vůbec nevážil, měl něco v Dikobrazu otištěno. Tak jsem si řek: když tenhle to moh udělat, tak to já můžu taky. Poslal jsem jim asi deset vtipů, oni otiskli jeden, zaplatili za to 200 korun — a to byly velké peníze pro brněnskýho studenta. Pak jsem se jednou zastavil v redakci, on ty moje příspěvky Dušan Motyčka někam založil, ale našly se, probral je a začaly se postupně otiskovat. Čtenáři je měli rádi, napsali do redakce — a už to jelo. Moje klika byla, že jsem začal počátkem 60. let, kdy se situace začala trochu uvolňovat a já zrovna přišel se svezima fórama a měl jsem co říct.

Z: Jak se vyvíjel tvůj výzkum humoru?

PK: Já si uvědomil, že čím je ta myšlenka polopatičtější, tím je to miň humorný. Takže jsem ten původní nápad musel ostrouhat natolik, aby si to ten čtenář moh taky domyslet. To je vlastně podstata humoru, že dáš určitý náznak, čtenář na to koukne, pak tam něco cvakne a on si ten zbytek domyslí. To, co vznikne v jeho hlavě, to je vlastně ten humor.

Z: Kde jsi hledal nápady?

PK: Chodil jsem do hospod a poslouchal jsem lidi. Lidi řeknou spontánně fúry velice pravdivých a chytřejích věcí. Ale nikdo to nezaznamená, v hospodě to lidi neocení. Tak já jsem si vždycky vzal notýsek a hodně jsem si v hospodách zapisoval. Jednou jsem při tom málem dostal přes hubu. Bylo to v Ostravě, lidi si povídali o politice a vyprávěli politický fóry. A najednou si všimli, že si tam někdo ty fóry zapisuje. Naštěstí jsem jim to potom vysvětlil, já jsem se často z problematických situací vydiskutoval.

Z: Ten tvůj humor je příjemnej a lidskej. Nikdy není zlej. To je vidět, že jsi měl hezký dětství a že v dospělém věku máš spokojený sexuální život.

PK: Počkej, jaká je vlastně otázka? Z: Ty tvé vtipy asi jenom dokumentují tvůj přístup k životu. Otázka je, mistře, co si myslíš o životě.

PK: Člověk se nemá moc vzrušovat. Má se přizpůsobit daným podmínkám. Když je člověk svině, nebo se snaží lidi nějakým způsobem obrát, tak se mu to vrátí. A naopak, když je někdo takový dobrák, který by se rozdál, to taky nefunguje, to člověk vo všechno přijde. A tak jsem si podle svých zkušeností vytvořil poměrně filosofický názor. Nejsem tedy na lidi ani moc zlej, ale ani moc hodnej. Vidím je, jaký jsou.

Z: Kdybychom hledali takový hlavní

motiv, tvůj cíl, myšlenku, ke které všechny tvoje vtipy směřují, co by to bylo?

PK: Hmm. Asi by to byl boj proti lidský blbosti.

Z: Aha. Jaký máš na to návod, jak je možný zbavit svět blbosti?

PK: To je těžký. Blbce je někdy nsnadné identifikovat. Řek bych to takhle. Uvnitř každého kamene je krásná socha. Uvnitř každého hudebního nástroje je krásná hudba. Podle tohoto hlediska je ovšem v každém člověku kus blbce. Toho se nemůžeme vyvarovat. Blbec je součástí každého z nás. Ale když lidi daj příležitost blbcům, aby převládli, tak se ty lidi stávají blbcema sami. Proto je boj proti blbosti velice těžký. Je zapotřebí nejen potlačovat blbost jako takovou, ale taky potlačovat toho blbce sám v sobě. To je komplikovaná záležitost.

Z: Ale potřebujeme nějaký recept proti debilítě, abychom jednou aspoň použili méně výrazného synonyma.

PK: Informace. Lidi se chovaj jako blbci když nemaj dostatek informací. Dal bych rovnítko mezi slova blbost a ignorance. Většina volovin se stane proto, že nekompetentní lidi udělají z ignorance nekompetentní věci, které jsou pak klasifikovány odborníky...

Z: Jako například tebou...

PK: Dobře, jsou klasifikovány odborníky jako blbosti. Dejme tomu, když lékař neví moc o chorobě, kterou já trpím, tak ho musím přimět k tomu, aby si o té chorobě něco přečet a byl vzdělanější. Tak já mohu bojovat proti blbosti svého osobního lékaře.

Z: Tobě už vyšlo několik knížek o blbosti zvířecí i lidské.

PK: Jo, vydávám v Curychu každé rok kalendáře. Už těch knížek vyšlo asi deset. Taky jedno nakladatelství v Bonnu vydalo mou knížku "Pro kočku", ale jinak vydávám většinou pro Českoslováky.

Z: A co v Kanadě?

PK: V torontském deníku Globe and Mail mi vydávali asi rok můj seriál "Fables", "Bajky". Ted' jsem syndikované v Trans World News Service ve Washingtonu. Pro ty jsem udělal seriál, který se jmenuje Profesor Kraus. Ted' uvidim, jestli to časově zvládnou.

Z: Kdo je ten tvůj profesor Kraus? Bláznivej vědec?

PK: Ale ne, takovej skeptickéj vědec. Já si představuju, že takovej by byl asi Einstein, kdyby se o něm dělal comic strip. Ten Kraus je velice skeptickéj, unavenéj lidskou blbostí.

Z: Tady by se mi málem chtělo citovat Nerudu: Za blbost lidskou, v nás kdys rozkvetla... Anebo to bylo trochu jinak? Ale hlavně, že jsme zase zpátky u ty blbosti. Proč to děláš? Teda ne ty blbosti, ale proč se tím tak, abych to řek po slovansky, proč se tím tak zabíráš?

PK: Snažim se uspokojit pana Weri-

cha, ať je kdekoliv. On totiž prohlásil, že boj proti lidský blbosti je bitva, která se nedá vyhrát. Ale přestat se nedá, protože by se blbost rozrostla nad hranice přípustnosti. Doufám, že když někdo vidí nějaký fór a hlavou mu prolitne: ježíš, to je blbý, tak si třeba uvědomí, že by se měl sám v podobné situaci chovat jinak. Proto jsem se stal blbologem.

Z: Dej nám konkrétní příklady.

PK: No proboha, snad nějaký moje kresby taky s tím rozhovorem otisknete? Třeba moje lékařský vtipy. Diky otci, který byl primářem na rentgenologickém oddělení v Ostravě, jsem poznal mnoho lékařů a docentů a už jako malé dítě jsem nevycházel z údivu, jak mohou tihle zdánlivě vzdělání lidé někdy tak hloupě mluvit. Došel jsem k závěru, že mnoho lékařů má pocit nejistoty, který si vyrovnávají tím, že se v očích lidí snaží vypadat jako rozhodující faktor, jako bojovníci mezi životem a smrtí. Lékaři jsou úžasným zdrojem fórů.

Z: Ty musíš být hodně zdravěj, žejo? PK: Jak to, proč?

Z: Obávám se, že hodně doktorů bude číst tento interview. Ačkoliv — ty se nemáš čeho bát, můžeš si za osobního doktora vybrat třeba Čičana nebo někoho z Transylvánie, ti nečtou Západ.

PK: Ale já bych to tak nebral. Nechci lékaře napadat, ale ukázat jim, že to jsou taky jenom lidi, kteří se pořád mají co učit. A kromě toho — moje kresbičky se právě hodně líbí doktorům. Jo, tak teda k těm vtipům. Tady jsem ti vybral tři. Doktor k pacientovi: Takže vy nekouříte? No to je škoda, protože kdybyste kouřil, tak by vám to pomohlo přestat. Nebo jinej lékař, který povídá jakési dámě: Ale samozřejmě jste se mohla nakazit tou hlavní chorobou na veřejných toaletách, mé ženě se to stalo již nekoli-krát. Anebo tady: sestřička povídá pacientovi před operací: operaci vašeho typu přežívá jen jeden případ ze tří. Ale vy máte štěstí, minulý týden nám dva pacienti zemřeli.

Z: Počkej, jak to bylo s tou dámou? Není to vtip manželský? A jak můžeš dělat vtipy o takové instituci, když ses sám nikdy neoženil?

PK: Já se neoženil proto, že jsem na to nikdy neměl čas. A taky si cením své nezávislosti. A poslední důvod — nikdy jsem nepotkal ženu, kterou bych si chtěl vzít. Začínám dospívat k názoru, že ty výjimečný ženy už jsou dávno někde zabraný a okupovány, protože já potkávám jenom výjimečný manželky.

Z: Ale ještě jsi nevyšvětlil, jak můžeš dělat fóry o manželství bez osobní zkušenosti?

PK: Jak? Já mám strašnou spoustu ženatejch kamarádů. Taky dělám vtipy o psech a kočkách a nikdy jsem žádný zvíře nevladil. To všechno se dozvím od kamarádů. Jak se staneš

"KDYBY TOHLE ČETL NERUDA, TAK MI DA S CHUTÍ PAR FACEK. ALE KONEČNĚ, DOSTAT PAR FACEK OD NERUDY, TO BY MI TAKY LECKDO ZÁVIDĚL

majitelem zvířete, dítěte nebo manželky, tak ztrátiš objektivní nadhled a ten já v tomhle oboru potřebuju, ten odstup.

Z: Pověz nám ještě něco veselého, mně se ten rozhovor zdá příliš vážnej.

PK: Nojo, to mi říkali lidi od začátku, vy ste ten Pavel Kantorek? Ale já si ho dycky představoval jako srandistu a vy ste zatím takovej vážnej člověk. Ale to bylo to samý s jedním z nejlepších českých karikaturistů, s Renčinem, von je taky moc vážnej. Anebo si vem Guy Ungera. To je Kanadčan z Ottawy, žije teď na Bahamských ostrovech, jeho seriál "Herman" je přetiskovanéj snad ve 300 denících a časopisech v severní Americe. To je nesmírně vážnej člověk. Ono když děláš fóry, tak se třeba dvě hodiny koncentruješ, pak k něčemu dojdeš, lidem to připadá velice směšný a třeba se válej smíchy, a pak si tě představujou, že takový věci sypeš z rukávu.

Z: Jaký byl nejlibější moment tvé emigrace?

PK: Asi když byla máti nemocná a já ji nemoh vidět, protože já tam nemůžu a oni už jí třikrát zamítli návštěvu Kanady.

Z: Ve světě přibývá blbosti nebo ji ubývá?

PK: Množství lidské inteligence je stále konstantní, ale lidí přibývá, tak si to přeber.

Z: Když množství inteligence je konstantní, není taky množství blbosti konstantní?

PK: Ale kdepák, blbost není opakem inteligence, to je neschopnost, nekompetence. Jo, kamaráde, musíš si uvědomit, že blbost je velice komplikovaná záležitost.

Z: To byl krásnej rozhovor. S fyzikem, karikaturistou i blbologem. Poděkuj všem třem. □

"VIDEO EL' CANADA
c/o Josef Mara - zástupce frankfurtského DIALOGU pro Kanadu
587 Talbot St.,
London, Ont. N6A 2T2
(519) 434-9939

- vám nabízí videokazety známých českých filmů a pořadů. V současné době může nabídnout osm titulů, během roku 1986 přibude dalších patnáct.

Napište si o bližší informace.

Zuzana Novotná, Zdislav V. Kovářik

Prodloužená ruka Járy the Cimrmana v Torontě

Motto:

Teorie poznání podle Karla Marxe:

PRAVDA nepřesná
ZPŘESŇUJEME PRAVDU
VÍME VŠE

Teorie poznání podle J. Cimrmana:

OMYL nepřesný
VYVRACÍME OMYL
NEVÍME NIC

Jára the Cimrman: narozen 18. května 1853-1859 (nepodařilo se zatím přesně identifikovat) ve Vídni, přesný čas zrodu génia 16.37 hod., od opuštění Liptákova v Jizerských horách v roce 1914 neznámý.

O tom, že se Jára the Cimrman (Čechy někdy nesprávně vyslovovaný jako Jára da Cimrman) neeliminovatelně a navěky zapsal i do moderní exilové historie, svědčí fakt, že se jeho jméno objevilo hned v prvním čísle časopisu Západ - v podrobné studii J.S. Gavory z Ottawy "Jára (da) Cimrman: Výsledky nejnovšího výskumu jeho života a díla". Jelikož je Jára Gavora Kanadčan, zajímaly ho především Mistrovy kroky touto zemí. Cimrmanův pobyt v Kanadě vysvětluje metodou tzv. "neexistujícího důkazu" - jestliže se totiž žádná instituce ani jednotlivci nepodařilo dokázat, že Cimrman v Kanadě nebyl, logicky lze tedy vyvo-

dit, že zde Jára byl. Přesto je však dodnes Mistrovo působení v Kanadě obklopeno více než několika otázkami. Pes záhad je totiž zakopán v Cimrmanově pseudonymu, pod kterým zde v Kanadě vystupoval - Mr.Man., což potvrdil již samotný pan Gavora.

Jako k mnoha významným změnám, i k této došlo náhodou - unavenému imigračnímu úředníkovi totiž vypadl z úst dohořívající lacíný jamajský doutník a zpopelnil tak prvních devět písmen Velikánova jména.

Teprve po odhalení Cimrmanovy kanadské identity se dostaly konečně na povrch tisíce Mistrových zásahů, které ovlivnily život tehdejších i dnešních Kanadčanů. Jak jinak bychom si mohli vysvětlit původ zeměpisných názvů jako Manitoba, Man Peak, Man River, Manson Passage, Manson River (poslední dvě místa jsou zřejmě svědky Cimrmanových kanadských hříchů),... a slovo jako je manpower, manulife, mandate (tato mají jistě těsnou souvislost s Manson Passage a Manson River) manage (zde ho již zřejmě opouštěly bujaré choutky mládeže), manner, mankind, manuscript.

Cimrmanovy silně zapuštěné kořeny v zemi kanadské lákají - a to zejména do Toronta - mnoho Mistrových přátel, obdivovatelů, badatelů, poje-

hostopáždoucích čmuchalů a následovníků - z vděku se zde například usadil i Josef Škvorecký, dosud neodvolaný předseda dvou cimrmanologických společností - Společnosti pro výzkum osobnosti a díla Járy da Cimrmana, založené roku 1967 v Praze, a Společnosti pro rehabilitaci Járy da Cimrmana, založené v roce 1968 tamtéž.

Největším exilovým šřítelem a vykladačem Cimrmanových myšlenek, pokusů, objevů, vynálezů a zejména jeho literárních děl je však torontské Divadlo Járy the Cimrmana. Tato skupina se nejvíce zabývá právě érou, kdy stál Jára the Cimrman-u-script a kdy tedy vznikla jeho nejzávažnější, nejhodnotnější a nejnámější literární, zejména pak divadelní díla.

Je evidentně dokázáno, že Mistr nenechal na pokoji ani pohádky a stal se jejich největším světovým sběratelem - lávou své produkce zaplavil dokonce i všechny obry jako Němcovou, Erbeny, Kubína, Bartoše a bratry Grimmy, přestože na to byli dva. Cimrmanovi se totiž zajídala tuctovost pohádek s dobrým koncem - prý špatná příprava dětí pro život. Proto ve svých hubených dnech vyrukoval s pohádkami jako Jak chudák ještě do větší nouze přišel, O třinácti tchýních, Kašpárkův hrobeček,...

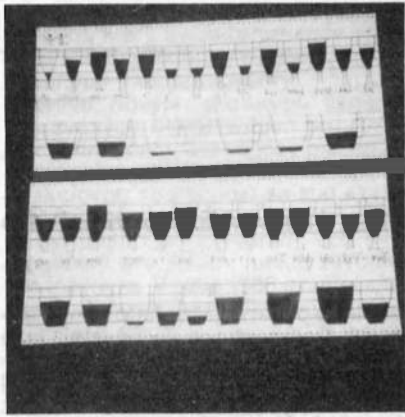
Od pohádek je to pro Cimrmana už jen skok k operetám. Ostatně, nechme tu teď na chvíli mluvit autora samotného a uveďme první z devadesáti šesti obrazů slavné Cimrmanovy operety Proso:

Na samotě nedaleko skotského města Glasgow se v chudé rodině srbského vystěhovalce narodil maličký hrabě Nikolič. Rodiče se před svým bohatým synkem styděli za svou chudobu, a tak hrabě Nikolič prožil těžké dětství. Naštěstí přišel otec o celé synkovo jmění tím, že je uložil do místního peněžního ústavu na heslo: "Dobro je prisjetiti se da prividno prav put prema cilju predstavlja u stvari zavodljivo krivudanje", které zapomněl. Maličký Nikolič prodává posléze otčův dům a za stržené peníze kupuje lom.

Mnohem podrobněji a odborněji vás ale do celého Mistrova díla zavede a vědecký výklad podá torontské Divadlo Járy the Cimrmana, jehož pilíř tvoří čtyřčlenné muž-stvo - Jiří Grosman, Zdislav V. Kovářik, František Vainbuch (režisér) a Antonín Zázvorka; technicky spolupracují Milo Kubík a Pavel Makovec. Okolo nich

Z TORONTSKÉ HRY DLOUHÝ, ŠIROKÝ A KRÁTKOZRAKÝ. ZLEVA: Z KOVÁŘÍK, FR. VAINBUCH, J. MINSTER, B. MACA, A. ZÁZVORKA - ZDOLA PŘIKUKUJE V. TÁBORSKÝ

*Nechoď domů opilý, sestřičko mě rozmilá.
Po víně, po víně, nerazíš vždy do skříně.*

NOTOVÝ ZÁZNAM JÁRY THE CIMRMANA

je samozřejmě plno přátel a kamarádů, hostů-herců a pomahačů, ale hlavní vinu za existenci divadla nesou právě oni.

Co do obsazení je to divadlo malé, co do působení krátkodobé, co do činnosti plodné. Vzniklo v srpnu 1984 v Torontě a svou první cimrmanovštinu - hru *Dlouhý, Široký a Krátkozraký, aneb pohádka pro dospělé, která u dětí propadla*, uvedlo již v říjnu téhož roku. No a protože první želízko v ohni obstálo velice dobře a mělo u publika značný ohlas, nalila se do žil nová krev a v dubnu zde byla premiéra *Hospody na mýtince* (*Hospoda na mýtince* je jedním z obrazů výše zmíněné operety *Proso*. Dodnes se však nikomu nepodařilo přesně stanovit a vybadat, o který vlastně obraz se jedná - pomocí počtu pravděpodobnosti došli vědci k závěru, že *Hospoda* se nalézá někde mezi 62. a 67. obrazem.)

Kdo z vás zná zvláštní druh cimrmanovského humoru, ví, že je to něco zcela netypického, zvláštního, nevšedního a že někteří diváci si na fóry o Cimrmanově životě musí zvykat. Zvláště starší emigrantské generaci a lidem, kteří se s Járou the Cimrmanem ještě nijak blíž neseznámili, trvá déle, než tomuto humoru přijdou na chuť. Je to pro ně něco nového, někdy moc suchého, a tak jen ledabyle mávnou rukou, něco podotknou a šmytec.

Torontské Divadlo Járy the Cimrmana si je tohoto problému vědomo, leč přesto žádné ruce do klína a nohy na trnož - připravuji se další dvě hry, a to *Posel z Liptákova* a *Vražda v salónním coupé*. A tak tedy věřme, že si lidé svou cestičku k Cimrmanovi najdou, zasmějí se svéráznému a originálnímu humoru a že "prodloužená Mistrova torontská ruka" rozveselí i vás mimo Toronto - škoda, že vy nekanadští jste tak daleko. □

Naši vtipákové

Výňatky z rozhovoru Vasil'a Bil'aka s časopisem *Spiegel*, č. 44/1985

SP: Mohou malé státy ovlivnit světovou politiku?

VB: Nemůžeme vhodit do stejného hrnce socialistické a kapitalistické země. Socialistické země nemusí Sovětský svaz nutit k mírové politice. SSSR provádí i tak přesně tu politiku, která vychází vstříc našim přáním.

SP: Ach opravdu?

VB: Ano, rád bych v této souvislosti připomenul jednání ve Williamsburgu z předminulého roku. Tehdy představitelé vysoce vyspělých kapitalistických států vyrukovali s pevným úmyslem prosadit své společné zájmy proti Američanům. Nakonec však stáli všichni poslušně v řadě a akceptovali to, co chtěl Reagan. Něco takového by se nemohlo stát v rámci RVHP nebo Varšavské smlouvy.

SP: Jak příjemné.

VB: Sovětský svaz by nám nikdy neřekl: tak to uděláme, něco jiného nepřichází v úvahu.

SP: Všichni jsou stejného názoru?

VB: Přirozeně.

SP: Generální tajemník KSSS svou kampani proti korupci a alkoholismu tak zdůraznil své nové vnitropolitické akcenty. Změní se i něco v Československu?

VB: Především je nesprávné hovořit o "nových akcentech". Soudruh Gorbačov požaduje od svých občanů pouze, aby jednali podle norem sovětské společnosti, které byly platné

již za Lenina. A to se týká i boje proti korupci. Korupce přece nevyrůstá z našeho systému.

SP: Aha.

VB: Je pozůstatkem buržoazní éry, i když potřásáte hlavou.

SP: (otázka o roku 1968)

VB: Chtěl bych výslovně zdůraznit: sovětský příchod nebyl žádnou intervencí, ale vskutku bratrskou pomocí.

SP: Zcela nezištnou...

VB: Pomoc byla nutná. Bez ní by Československo upadlo do občanské války a není tak těžké odhadnout, co by se pak mohlo stát v Evropě a ve světě.

SP: Občanská válka?

VB: Ano. Na ÚV KSČ se obracely tisíce občanů ČSSR s vážným znepokojením. Víte ostatně, že na počátku srpna 1968 již bylo vše připraveno, aby se zřídily koncentrační tábory v Československu pro odpůrce pracíkových sil?

SP: Ne, to jsme ještě nikdy neslyšeli.

VB: My jsme to nepublikovali, protože pak by lidé právem volali po nejprísnejším potrestání těch, co to připravovali. My jsme však chtěli politické řešení. Jak známo, nikdo nebyl v Československu postaven před soud za kontrarevoluční činnost.

(Výňatky z rozhovoru byly otištěny v čs. denících 30.10.1985.)

□

V Kanadě je k dostání nejmodernější pračka!

**DODÁME VÁM JEDEN Z NEJNOVĚJŠÍCH
MODELŮ ZÁPADONĚMECKÉ PRAČKY**

**BLOMERG
WA 909**

**Automatická pračka
na 230 voltů, 60 Hz**

- 20 programů při praní
- Teplota vody do 95°C
- Ždímačka, která prádlo téměř vysuší
- Spočítá energii a pracího prášku

VENTAX AYR TRADING INC.

166 Pipper Street, Ayr, Ont., N0B 1E0
Tel.: (519) 632-8907

Ivan Sviták

Stařenky Tatry (1897-1912)

K 90. výročí stavby prvních veteránů v kopřivnické automobilce, kde vzniklo prvních sto našich veteránů a osm prototypů motorových vozidel.

Dějiny automobilismu v království českém začínají samohybem Josefa Božka (1782-1835), který předvedl svůj parní vůz pražské veřejnosti ve Stromovce, 24. září 1815. Vůz se mohl pohybovat dvacet minut rychlostí 8 km/hod. Konstruktor druhého parovozu na evropské pevnině nenalezl však žádné pochopení a svůj vynález zničil. Téhož roku se narodil na kelečském panství olomouckého arcibiskupa Josef Sviták (1815-1895). Pocházel z rodu kelečských sedláků, kteří jsou doloženi matričními zápisy jako vlastníci gruntu číslo 202 už od začátku 17. století. Jeho babičkou byla Veronika Palacká z Hodslavic (1750-1810), sestra otce Františka Palackého. Josef Sviták byl až do své smrti zastáncem staročeské politiky svého vzdáleného příbuzného.

Josef Sviták se vyučil řemeslu a v roce 1839 nastoupil v Hukvaldech jako sedlářský mistr v arcibiskupském hřebčinci, kde měl svou první dílnu. V Rakousku byli sedláři privilegováni jako podnikatelé stavby vozů, a proto k němu přišel ze sousední Kopřivnice do učení Ignác Šustala (1822-1891), aby tu se svým mistrem stavěl vozy a saně pro smyk a odvoz dřeva z frenštátského polesí. Ostravské doly potřebovaly mnoho dřeva a poptávka po něm stále rostla. O deset let později

založil Ignác Šustala v Kopřivnici velký závod na výrobu kočárů. Šustala, jenž v osmdesátých letech vyráběl ročně až 1.200 povozů různých typů, se stal dvorním dodavatelem a jeho podnik prudce rostl díky oblíbenosti "novojičínské bryčky" čili neutitscheinky. Mistr Josef Sviták z Hukvald dodával Šustalovi postroje, stal se zámožným občanem a spolu s Ignácem Šustalou začal podporovat českou národní myšlenku. V roce 1865 založil s řídícím učitelem Jiřím Janáčkem Čtenářský a pěvecký spolek na Hukvaldech a pak Občanskou záložnu, jejíž byl doživotním ředitelem. Děti obou hukvaldských buditelů spolu chodily do školy a svým způsobem vynikly — Leoš Janáček jako génius moravské hudby, Leopold Sviták jako konstruktor prvních rakouských automobilů.

V létě roku 1868 uspořádali vlastenci z hukvaldského okolí Josef Sviták, Ignác Šustala a další, velký tábor lidu, který byl policejně zakázaný okresním hejtmánem p. Macenauerem, ale přece se konal v podhradí. Byla to největší demonstrace českého národního života na Moravě, konaná navzdor přítomnosti papežského legáta, jenž tu byl na návštěvě v letním sídle olomouckého arcibiskupa. Hukvaldy byly tehdy správním střediskem roz-

sáhlého panství, jež sahalo až na Radhošť. Demonstrace se účastnil také nejmladší syn arcibiskupského sedláře, Leopold, jenž tehdy navštěvoval německé gymnázium v Novém Jičíně. Otec ho však nenechal dostudovat, obávaje se, že syn se v německém prostředí odrodí "slovanské myšlenky" a dal ho vyučit zámečnickem. Toto řemeslo se tehdy těšilo zvláštní oblibě: zámečnickem se vyučil zakladatel Škodových závodů, ba i T. G. Masaryk. V letech 1878 až 1884 pracoval Leopold Sviták jako dílovedoucí a zámečnický mistr ve Vídeňském Novém Městě, kde bylo středisko rakouského průmyslu, zejména výroby lokomotiv, železničních vagonů a později i automobilů značky Austro-Daimler. Zajižďel často do Vídně, střediska českého života 80. let.

V roce 1879 vzbudil ve Vídni pozornost automobil, přesněji řečeno, silniční lokomotiva pana Amédéea Bolée staršího, která byla předvedena císaři. Mezi přihlížejícími byl Leopold Sviták, profesor Ludwig Czischek se svou parní trojkolkou, snad též Siegfried Marcus. Tehdejší "Videňáci", kteří mohli vůz rovněž vidět: doktor Sigmund Freud, rodák z Příbora, Gregor Mendel z Bruntálu, Leoš Janáček z Hukvald, Edmund Husserl z Prostějova, a Tomáš Masaryk, který se v témže roce habilitoval na vídeňské univerzitě. Tehdy Ignác Šustala začal podstatně rozšiřovat svůj podnik tím, že zahájil výrobu vagonů pro ostravské doly. Potřeboval zkušeného odborníka v tomto oboru a povolal tedy Leopolda Svitáka, syna svého bývalého mistra a obchodního přítele, do Kopřivnice, jako vedoucího tří hlavních dílen. Řízení podniku obstarávali tři Šustalovi synové, z nichž Adolf Šustala, Svitákův společník na novojičínském gymnáziu, se stal po otcově smrti (1891) jedním ze dvou ředitelů podniku. Druhým byl přejímatel vagonů pro rakouské státní dráhy, Hugo Fischer von Rösslerstamm, který se stal od roku 1890 představitelem německého kapitálu v původně českém závodě.

Vagonka Ignáce Šustaly rostla tak prudce, že se v devadesátých letech stala největším závodem tohoto druhu v Rakousku a po proměně v akciovou společnost (1891) disponovala kapitálem dvou miliónů korun. Technické vedení bylo v rukou nejzkuše-

"PRESIDENT". PRVNÍ ČESKÝ AUTOMOBIL SE SPALOVACÍM MOTOREM Z ROKU 1897

nějšího technika závodu, Leopolda Svitáka, který byl autorem řady vynálezů a konstrukčních zlepšení, patentovaných jménem továrny, a navrhovatelem nových prototypů vagónů, tak zvaných *Musterwagen* pro různé speciální účely. Byl nejlépe placeným zaměstnancem a po proměně závodu v akciovou společnost se stal akcionářem, formálně vystoupil z podniku a byl jmenován závodním, což bylo označení pro dnešní funkci závodního inženýra. V roce 1886 uzavřel sňatek s Jenovou Ondráčkovou, dcerou kováře z Jakteře u Opavy, a v roce 1887 se jim narodil první syn.

O rok později, na podzim roku 1888, se konala v Mnichově poblíž Isarské brány výstava "*Kraft- und Arbeitmaschinen-Ausstellung für das Deutsche Reich*", na níž předvedl Carl Benz svůj výrobek — patentovaný motorový vůz (*Benz-Patent-Motorwagen*). Byl to jeho druhý typ, s prvním jezdil již 2. července 1886 v Mannheimu. Zájemci o koupi nového vynálezu byli velmi vzácní. Mezi Benzovými zákazníky nacházíme jako prvního kupce pana Emila Rogera, Benzova zástupce pro Francii, jenž uvedl v Paříži Benzovy výrobky na trh jako značku Roger-Benz a také s ní závodil. Siegfried Marcus vzápětí dal vyrobit svůj automobil v Blansku.

První benzínový automobil dorazil do českého království v Mannheimu na podzim roku 1893, kdy si zámožný mladý textilní továrník z Liberce koupil jako třetí osoba v dějinách automobilismu osobní vůz se spalovacím výbušným motorem. Theodor Freiherr von Liebieg tím uvedl do nesnázi místní celníky, kteří nevěděli, jak novinku od Carla Benze proclít. Brzy poté dostal baron Liebieg vůdčí list od libereckého městského úřadu — první v českém království. Mezi 16. a 22. červencem 1894 podnikl Liebieg se svým přítelem MUDr. Franzem Stranským dálkovou jízdu z Liberce do Gondorfu (939 km) a dodatečně ho musíme za tento výkon prohlásit držitelem tehdejšího světového rekordu, protože ujel za týden téměř tisíc kilometrů. Do té doby byla držitelem "rekordu" paní Berta Benzová, která svou jízdu z Mannheimu do Pforzheimu (1888) prokázala užitečnost Benzových výrobků, dávno před závody Paříž-Rouen (1894), kterými se zahajují dějiny automobilových soutěží. Na zpáteční cestě do Liberce se "Benz-baron" Liebieg zastavil v Mannheimu a dal vůz po tisíci kilometrech prohlédnout.

Druhým automobilem, zkonstruovaným v království českém, byl elektromobil Františka Křižíka (1847-1941), jenž však nebyl vyráběn pro trh a nebyl benzínovým vozidlem. V devadesátých letech nebylo jasné, zda pro osobní automobily bude používáno páry, elektřiny nebo výbušného motoru. Křižík dal později konstruo-

vat dva elektromobily do Svitákovy kopřivnické dílny, kde byly postaveny dva prototypy, ale výroba se neujala.

V té době, to je v roce 1896, bylo ve Vídni jen deset automobilů, ale prudký vzestup zájmu o nový dopravní prostředek vytvořil poptávku po domácím rakouském výrobku. Ředitelé akciové společnosti, Adolf Šustala a Hugo Fischer, se rozhodli zřídit pokusnou dílnu, zahájit výrobu podle Benzovy licence, kterou zprostředkoval Theodor von Liebieg, a předejít tak vídeňského výrobce kočárů Jakuba Lohnera, který se neúspěšně orientoval na Daimlera. V listopadu 1896 dostal Lohner svůj vzorový vůz od Peugeota. Bylo třeba jednat. Stavbou prototypu byl pověřen Leopold Sviták, jenž vedl automobilovou výrobu dalších devět let, od roku 1896 do roku 1905. Pod jeho vedením bylo postaveno osm prototypů a stovka veteránů — stařenek Tater.

President

Na jaře roku 1897 odjel Leopold Sviták do Mannheimu, aby zakoupil od Benzovy formy licenci ke stavbě automobilů a vzor vozidla pro kopřivnickou výrobu, jenž byl v Kopřivnici nazván *Instruktor*. V Mannheimu se naučil řídit spolu s Františkem Cahelem, s nímž 7. března 1897 převzal vůz v Novém Jičíně na nádraží a jel pak vozidlo představit panu krajskému hejtmánovi von Rohnerovi. První kopřivnický automobil byl postaven v létě 1897. Na podzim roku 1897 byl v pojezdovém stavu, protože děti Leopolda Svitáka vzpomínaly na projížďky tímto novým kočárem bez koní právě v roce 1897. Konstrukterem vozidla byl Leopold Sviták — nikoli konstrukční kancelář automobilky, jež tehdy vůbec neexistovala — a jeho pomocníkem byl Jan Kuchař. Tato skutečnost je zkruslována skupinovým snímkem "stavby Presidenta", jenž byl pořízen v květnu 1898, před cestou do Vídně. Zde je vyfotografována řada osob, jež se podílela na dalších vovech, ne však na stavbě prototypu. Mezi ně patří volontéři Hans Ledwinka, jenž nastoupil 1. prosince 1897, a inženýři Edmund Rumppler a Carló Sage, kteří koncipovali — neúspěšně — nové převodové řízení pro sériovou výrobu, nikoli však pro Presidenta.

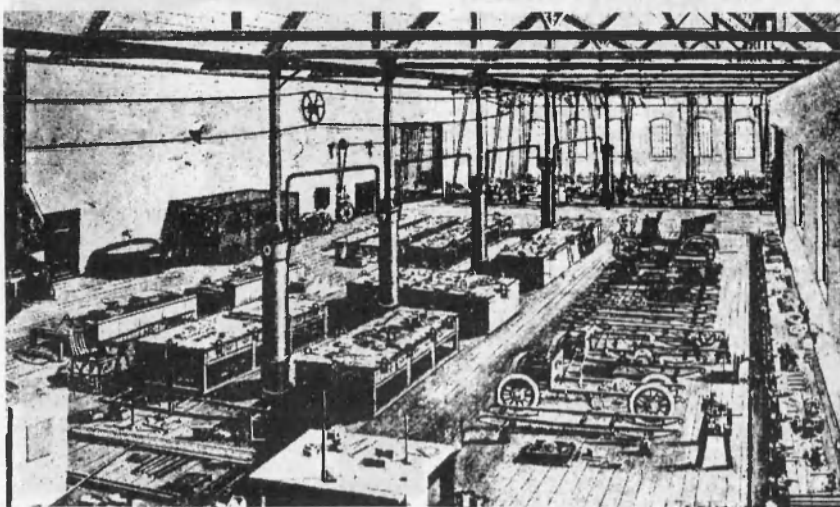
V květnu 1898 se konala první rakouská výstava automobilů ve vídeňské Rotundě a již 6. února byl založen Rakouský automobilní klub. K 50. výročí panování císaře Františka Josefa se pořádaly různé oslavy, mezi nimi i dálková jízda z Kopřivnice do Vídně, oběma tehdejšími kopřivnickými vozy. První automobil dostal své jméno podle presidenta autoklubu, jímž byl hrabě Gustav Pötting-Persing (nar. 1860). Řídil Hugo Fischer, posádku vozu tvořili Američan

LEOPOLD SVITÁK (1856-1931), KTERÝ ZAVEDL VÝROBU PRVNÍCH TATRA AUTOMOBILŮ V RAKOUSKO-UHERSKU

William E. Hardy, vice-president nového autoklubu, a Theodor von Liebieg, člen předsednictva. Posádku druhého vozu tvořili Leopold Sviták, inženýr Edmund Rumppler, pozdější konstruktér "kapkovitého automobilu", dále inženýři Carl Sage a Fritz Herrmann, jenž bývá chybně určován jako strojmistr František Cahel. Automobily byly provázány štafetou cyklistů, kteří byli rychlejší než auta. Varovali občanstvo před přibližujícími se kočáry bez koní, marně prosili, aby lidé nekamenovali proroky automobilismu a snažili se předejít hlavní nesnázi — plašení koní. Mezi cyklisty byl přednosta stanice ve Studénce, pan Jan Fleischhacker, pozdější Svitákův příbuzný. Jeho syn Jaroslav Sviták, jenž studoval na reálce v Lipníku, napsal o cestě vzpomínku.

Kopřivnická firma vystavovala Presidenta jako první továrně vyrobený benzínový automobil v rakouské říši, dnes bychom řekli ve střední Evropě, ale její primát byl zastíněn nárokem profesora Ludwiga Czischeka, že vynálezcem benzínového automobilu byl Siegfried Marcus, jenž prý postavil svůj vlastní vůz již roku 1877. Vůz s tímto datem, postavený v Blansku roku 1889, nikoli ve Vídni 1877, byl mezi čtyřmi hlavními exponáty a byl to vědomý podvod soudního znalce, jenž si byl vědom právního významu priority vznesené i Američanem George Seldenem proti Benzovi. Dalším vystavovatelem dvou vozů byla firma Jakub Lohner, u níž zahájil svou jedinečnou dráhu originálním elektromobilem Ferdinand Porsche. Hned poté, v létě 1898, odjel Leopold Sviták do Paříže, studovat tehdy nejdokonalejší automobilové konstrukce firem Peugeot, De Dion-Bouton, Panhard-Levassor, Daimler a Roger-Benz. V cíli závodu Paříž-Amsterdam-Paříž (1.432 km, 7.-13. července

AUTOMOBILOVÁ TOVÁRNA V KOPŘIVNICI (cca r. 1900)

1898) viděl tehdejší esá automobilových závodů Leona Serpolleta, Kamila Jenatzyho, markýze de Laubat a vítěze Charrona, kteří soutěžili o titul nejrychlejšího muže světa na elektromobilech a parních vozech. Nejistota ohledně nejvýhodnější pohonné síly automobilu jejich soutěží spíše vzrostla. Parní a elektrické vozy byly stále výkonnější na kratších tratích.

Na pařížském autosalonu zakoupil Leopold Sviták z pověření firmy těžký parní automobil firmy de Dion-Bouton, protože plánoval stavbu podobných nákladních vozů. Markýz Albert de Dion, vlastník firmy, byl tehdy nejvlivnější osobností francouzského autoklubu a kolega hraběte Pottinga-Persinga, který přijel na oficiální návštěvu — jako nový prezident Rakouského autoklubu, jehož členem byl i Leopold Sviták. Když se na podzim vrátil z Paříže domů, věnoval se vývoji nákladního vozidla, jež bylo pro pozdější vývoj velmi důležité; k výrobě sérií nedošlo, protože kapacita dílen nestačila ani na splnění objednávek osobních vozů. V nové hale se vyráběly vždy série šesti vozidel a nový prototyp budoucího modelu, jež se stal další sérií během asi jednoho roku, pokud byl schválen jako výrobní program dalšího roku. V prvních letech vyráběla automobilka asi 20 vozů ročně, ale vydavatel Automobilových novin, Adolf Schmal-Filius předpovídal brzký růst na tři sta automobilů ročně.

Parní omnibus, zakoupený u firmy de Dion-Bouton v Paříži, byl v Kopřivnici vystavován ve snaze vyvinout samostatnou konstrukci, jež byla uvedena na vídeňské automobilové výstavě roku 1900. Tato iniciativa byla předčasná; masová doprava pomocí automobilů nebyla považována za bezpečnou a plašiví koně nedbali ani vyhlášek novojičínského hejtmána pana von Romera, jež jako jeden z

prvních vydal nařízení o provozu automobilu ve svém okrese.

První dvě série, později označované jako stará čtyřka nebo též jako typ A (12 kusů), byla obchodně velmi úspěšná, zejména proto, že vítězství na závodech a v obtížném alpském terénu vytvořily značku NW dobrý zvuk. Překonávání prudkého stoupání, například cesta na hukvaldský hrad nebo výjezd na Semmering (G. Pötting, 1899), ověřily kvalitu nové značky v ostré soutěži. Prvním významným vítězstvím kopřivnické značky byly automobilové závody, jež se konaly ve vídeňském Prátru, 22. října 1899, a kde se baron Liebieg umístil jako první na kopřivnickém phaetonu, to jest na čtyřsedadlovém otevřeném vozu s dvouválcovým Benzovým motorem o 6 ks. Druhou cenu vyhrál Hugo Fischer na podobném automobilu nazvaném "Nesselsdorf".

Na jaře 1900 dosáhl Theodor von Liebieg na běžném kopřivnickém výrobku znovu výrazného úspěchu v Nice, když získal první cenu v jízdě do vrchu, a druhou cenu v dálkové jízdě Draguignan-Nica. Tehdejší závody v Nice byly mimořádně důležité, protože daly podnět ke zrodu první "Mercedesky", to jest nízkého Daimlerova-Maybachova vozu, pojmenovaného po dceři rakouského konzula v Nice, pana Emila Jellineka. Ověněný vůz se též zúčastnil květinové slavnosti, spolu s řidičem Liebiegem, panem hrabětem Gustavem Pöttigem-Persingem a jakousi "miss Duncan", což mohla být Isadora, její matka Mary Dora, nebo sestra Elisabeth. Jestliže tato osoba je opravdu slavná tanečnice, která tehdy právě přijela do Francie, pak jistě netušila, že zahyne o 27 let později, 14. září 1927 v téže Nice, ale v jiném automobilu.

Úspěchy v Nice se odrazily v konstrukčním zlepšení závodního vozu, jež byl postaven na jaře 1900 pro

barona Liebiega. Je to první módně koncipovaný kopřivnický automobil, jež se osvobodil od přežitků kočárové karosérie, byl nízký, podobně jako první Mercedesky v Nice, a usiloval o pronikavé zvýšení rychlosti k stokilometrové hranici. Liebieg s ním dosáhl druhých cen ve Frankfurtu a v závodu Salzburg-Vídeň v létě 1900.

Na jaře 1900 byly dodány do Prahy Františku Křížíkovi dva elektromobily, o jejichž dalším osudu není nic známo. Jeden další automobil si koupil pan Franz von Ringhoffer, který s tímto vozem vyjel 1. dubna 1900 na Hradčany, příkrým stoupáním dnešní Nerudovy ulice. Mezi prvními zákazníky a držiteli kopřivnických automobilů byli zámožní lidé a šlechtici z různých částí monarchie. Výjimkami byli Jan Šmída z Opočna v Trenčína, který si koupil dodávku typu B, jež se zachovala dodnes v pojezdovém stavu, a slavný letecký konstruktér Hugo Ettrich z Jaroměře, který si koupil automobil typu B, číslo 88, se stahovací, tak zvanou americkou střechou. V té době došlo k první automobilové nehodě v našich zemích. Dne 1. května 1900 selhaly brzdy na kopřivnickém vozidle, řízeném Leopoldem Svitákem, když sjížděl z prudkého svahu u Rychaltic na cestě porušené předchozím prudkým deštěm. Je možné, že se přetrhl hnací řetěz a učinil tak vozidlo neovladatelné. Řidiči byla rozdrčena noha, jeho přítel Jan Kuchař se zabil. Liebiegovo svědectví o Svitákovi jako opatrném řidiči vedlo k zastavení soudního řízení a závodní Sviták se vrátil po několikaměsíční nepřítomnosti do závodu jako šedesátiprocentní invalida. Zkonstruoval si malý jednoválec, invalidní vozík, prototyp číslo 6, výrobní číslo 142, jež se nezachoval, ale s nímž jezdil po závodu, dokud se nenaučil chodit s protézou. Soudní spisy o této první autonehodě byly skartovány.

22. června 1901 byl zahájen v Paříži start 102 automobilů, mezinárodní závod Paříž-Berlin (1.218 km v osmi etapách), jehož se Kopřivnice účastnila závodním vozem. Fritz Haban dosáhl průměrné rychlosti 38.4 km/hod. a umístil se ve své kategorii jako jedenáctý. V tvrdé konkurenci s daleko silnějšími vozy obstál vůz velmi dobře, ale speciálně konstruované vozy docílovaly tehdy už podstatně vyšších rychlostí. Zvítězil Francouz Fournier na značce Mors s průměrnou rychlostí 74 km/hod. Většina automobilů vůbec nedojela. Ihned po závodech byl na automobil namontován nosič na zavazadla. Theodor von Liebieg se totiž oženil a vzal si s sebou na svatební cestu nejen svou manželku, Marii Idu Blažke, ale také dva automobily. Kopřivnický závodní vůz řídil Fritz Haban. Na cestě z Villachu do Benátek, Milána a zpět urazil 2.500 km. Trojice z českého království patří k

prvním lidem, kteří podnikli cestu přes Alpy v motorovém vozidle. Liebieg byl též prvním člověkem, který strávil v automobilu svou svatební cestu, v jedinečné "ménage à trois". V Miláně, kde se právě konala automobilová výstava, vyhrál s kopřivnickým závodním vozem první cenu. Zároveň se pak vzdal dalšího závodění, což se projevilo nepříznivě v nadcházejícím závodě Paříž-Viedeň 1902. Kopřivnickí závod neobeslali, sledující tak Benzův odpor ke sportovním soutěžím. To byla podstatná chyba, na níž dopltili jak v Kopřivnici, tak v Mannheimu.

Výsledky závodů přispěly k podstatným konstrukčním zlepšením dalšího typu B, jenž byl nazván nová čtyřka a vyráběn opět v několika sériích o šesti až sedmi kusech (celkem 35 kusů) během let 1901 až 1904 s různými karosériemi a s různě silným motorem, též jako dodávkový vůz. Mezi kupci byl Gustav Skuteczky z Vyškova, který napsal o svých kopřivnických automobilech vzpomínku. Chválil kopřivnické výrobky, ale i jemu se ve svahu přetrhl na prvním typu A hnací řetěz, takže nemohl vůz zastavit. Jeho bratr vypadl z vozu a zlomil si ruku. K typu B si v Kopřivnici vyráběli vlastní motory.

V roce 1903 zasáhla rakouský automobilový průmysl hluboká krize, jež byla následkem faktu, že nová produkce firmy Austro-Daimler, jež vyráběla v licenci tehdy nejlepší vozy světa, znemožnila v soutěži malé podniky, jež si nemohly dovolit ztrátový provoz. Kopřivnická automobilová dílna krizi přežila jen proto, že obrovská produkce vagónky mohla vyvážit dočasně ztrátový provoz malé automobilky a proto, že Sviták se snažil najít nové odbytiště ve státních dodávkách a v ostravském průmyslu. Světová krize malých výrobců aut zasáhla také Benzův podnik v Mannheimu. V roce 1903 Carl Benz dočasně opustil podnik, jež založil a v roce 1906 z firmy vystoupil. Tentýž problém se odrazil v Kopřivnici, odchodem Svitáka z automobilky, a jeho návratem ke stavbě železničních vozů.

Kopřivnické vozy typu C (jen dva kusy) a typu D, jenž byl zlepšeným typem C, byly moderní vozy, již zcela oproštěné od kočárové minulosti. Byly dávány k dispozici armádě během manévrů, s očekáváním větších zakázek. Ačkoli stroje byly pozitivně vyhodnoceny, armádní zakázky pro kopřivnický závod ovlivnily výrobní program teprve těsně před válkou. V roce 1904 byl vojenským аташе mocností, akreditovaných u vídeňského dvora, předveden sanitní přívěs a sanitní automobil, za přítomnosti arcivévody Salvátora. Na manévrech roku 1906 byl již obrněný automobil, Austro-Daimler, 1905. V letech 1904 a 1905, to je v krizi malých automobi-

lek, se kopřivnická dílna zachránila tím, že vyrobila tři série důlních lokomotiv se spalovacím motorem, které se velmi osvědčily. Sviták jako vedoucí automobilky zahájil dále stavbu stojatých čtyřválců, s inženýry Kronfeldem a Langem, a orientoval se na luxusní vozidla, jež byla později vyráběna jako typ E, F, J, a úspěšně vystavována v Miláně r. 1906.

Kronfeldovy a Langovy konstrukce, vyvinuté v roce 1905, se vyráběly jako hasičské stříkačky a osvětlovací vozy pro armádu. Avšak ani nové prototypy nespínaly očekávání a krize automobilky se prohloubila tak, že obchodní vedení akciové společnosti chtělo provoz zrušit. V roce 1905 vyrobili své první prototypy dva další konkurenti v Čechách, turnovský mechanik Václav Laurin v Mladé Boleslavi a Christian Laurin v Liberci (Liebiegova RAF od roku 1908). Tito zakladatelé dalších závodů čs. automobilového průmyslu však nevyrobili žádné veterány, protože éra veteránů skončila rokem 1904.

K novým úspěchům

Aby zachoval automobilový provoz, jenž měl být podle usnesení správní rady omezen či zrušen, Leopold Sviták povolal do podniku Hanse Ledwinka a učinil ho vedoucím své dílny. Ledwinka nastoupil 1. prosince 1905 a dílnu převzal k 1. lednu 1906. Pod jeho vedením však krize pokračovala další čtyři roky. V letech 1906-1912 spadl technický dohled nad automobilkou dále do pravomoci závodního Svitáka, to jest technického experta pro celý závod, ale hlavní těžiště další Svitákovy aktivity se přesunulo jinam, k rozhodující otázce — zajistit obchodně přežití automobilky. Možnými odběrateli celých sérií automobilů nebyli už jednotlivci a rakouská šlechta, ale jen městská doprava ve velkoměstech a armáda. Kopřivnice dodala několik omnibusů do Vídně a člen c.k. vojensko-technické komise, major Fr. Beranek vzpomínal, že se setkával na ministerstvu vojenství s Leopoldem Svitákem nad projekty těžkých vojenských vozidel. V roce 1907 zničil velký požár ve skladišti dřeva několik budov závodu.

Zavedení všeobecného volebního práva v Rakousku umožnilo nové politické strany a uplatňování demokratičtějšího zastoupení v obecní radě. Silná sociální demokracie v Kopřivnici a na Ostravsku dala svůj mandát ve volbách do říšské rady (1905) profesorů filozofie z Prahy, Tomáši G. Masarykovi. V obecních volbách místního "realistu", závodního Leopolda Svitáka na úřad starosty, takže dostal největší počet hlasů. Kuriální volby a nerovná váha hlasů způsobila, že se stal místostarostou, nikoli starostou. V roce 1909 byl v Rakousku vydán nový zákon o povinném ručení ze škod vzniklých řízením automobilu

a předchozí platby musely být uvedeny v soulad s novým zákonem. Právním aspektem novelizace byl v Praze pověřen mladý právník Úrazové pojišťovny na Poříčí, JUDr. Franz Kafka, který tímto svým právním pojednáním vstoupil do světové literatury. Svitákův úraz z roku 1900 prošel jeho rukama, protože požitky z jeho šedesátiprocentní invalidity byly předmětem právních jednání. V Praze tehdy studoval na technice strojní inženýrství Svitákův nejstarší syn Jaroslav.

Svitákovy působení ve vagónce (1906-1912) bylo spjato s dalšími výraznými úspěchy při stavbě luxusních železničních vozů, jež byly vyváženy do různých evropských zemí a do Argentiny. Na výstavě v Buenos Aires dostala kopřivnická automobilka zvláštní uznání a v tovarně byl zaveden kurs španělštiny, protože se očekávaly další zakázky. Příznivý vývoj ve vagónce vyvážil pokračující ztrátový provoz automobilky, jenž trval až do konce roku 1910. Podstatnou změnu přinesla I. svět. válka, kdy bylo ihned zapotřebi mnoho nákladních automobilů. V roce 1911 otřásla závodem velká stávka, během níž promluvil ke kopřivnickým dělníkům jejich poslanec na říšské radě, univerzitní profesor Tomáš Masaryk. Správní rada byla stávkou donucena k podstatným ústupkům a k různým úsporným opatřením, s nimiž nesouhlasil ani ředitel Fischer ve Vidni, ani závodní Sviták v Kopřivnici. V roce 1912 odešli oba na odpočinek.

Během roku 1911 konstruoval nový vedoucí kopřivnické konstrukční kanceláře, nejstarší syn závodního Svitáka, vyklapěč vagónů uhlí pro potřeby ostravských dolů. Nákladné zařízení bylo předvedeno rakouskému ministru dopravy, Panhansovi, ale sériově nebylo vyráběno, protože lopaty byly levnější. Absolvent pražské techniky, který se projektu velmi věnoval, inženýr Jaroslav Sviták, rezignoval proto na svou funkci vedoucího konstrukční kanceláře v Kopřivnici a odešel do Prahy. Otakar, další syn Leopolda Svitáka, narozený 1898 v Kopřivnici, studoval na průmyslovce v Brně. Když byl počátkem války odveden, vstoupil do ruských legií jako poručík a v roce 1917 byl jako velitel kulometného automobilového oddílu zraněn v bojích na mostě v Kyjevě. Vrátil se do Prahy v hodnosti kapitána, stal se letcem a přednostou oddělení Ministerstva národní obrany. V letech 1938-1940 byl jako člen ÚVO-Du organizátorem odsunu čs. letců na západ; byl popraven v Berlíně-Plötzensee, 26. srpna 1942. Jaroslav, starší syn Leopolda Svitáka, byl odveden do automobilových armádních dílen v Krakově a sloužil u leteckého (balonového) oddílu na ruské frontě v Haliči a ve Lvově. Penzista Leopold Sviták žil tehdy na Hukvaldech, kde zastával funkce osobního tajemníka a

předsedy Občanské záložny. Rakouská policie v jeho domě vykonala prohlídku, protože byl považován za státně nespolehlivého.

Leopold Sviták byl již před válkou členem správní rady firmy Kunz v Hranicích, kam po osvobození nastoupil jako ředitel jeho nejstarší syn, inženýr Jaroslav Sviták, jenž však v r. 1925 odešel do Škodových závodů jako ředitel v Plzni a Hradci Králové. V téže době měl Svitákův nástupce v Kopřivnici Hans Ledwinka výrazný úspěch se svou konstrukcí malé Tatry T 11-12 (1923), jež byla prvním čs. lidovým vozem. V létě navštívily "stařečka" na Hukvaldech rodiny jeho čtyř dětí. Syn Otakar Sviták, jenž sloužil v Olomouci jako kapitán letectva, přelétával zahradu v letadle a shazoval pro svou matku, "stařenku", kytice k narozeninám. Na Hukvaldy dojížděl za starým učitelem Svitákem jeho odchovanec, Hans Ledwinka, s novými modely Tater, jak na to sám vzpomínal. Janáček býval v létě na Hukvaldech pravidelným hostem.

V létě 1927 zasadila hukvaldská obec na rodný dům Leoše Janáčka pamětní desku a jmenovala slavného skladatele svým čestným občanem. "Pan závodní" Sviták byl mezi slavnostními řečníky. V roce 1931 jmenovala obecní rada svým druhým čestným občanem také Leopolda Svitáka, "pionýra čs. automobilismu a konstruktéra všech prvních typů automobilů kopřivnického závodu" (charakteristika Národního technického muzea).

Leopold Sviták zemřel 10. prosince 1931 a při jeho pohřbu na Hukvaldech uspořádala kopřivnická Tatra defilé svých vozů, jež uzavíral prototyp "sedmička Tatra", první vůz s motorem vzadu a s aerodynamickou karosérií, sériově vyráběný od roku 1933. Kopřivnický závod tehdy znovu dosáhl díky Hansu Ledwinkovi, druhému vedoucímu automobilky, mezinárodního významu a světové proslulosti, kterou zajistil kolébce čs. veteránů její první vedoucí, pionýr automobilismu Leopold Sviták.

V létě 1966 zasadil závod Tatra pamětní desku na Svitákův dům na Hukvaldech. Čtyři dochovaná vozidla ze stovky veteránů, jež konstruoval a postavil první vedoucí střeoevropské automobilky, jsou dnes mezi nejcennějšími exponáty čtyř muzeí. President (1897) je v Technickém muzeu v Praze, závodní vůz (1900) je rovněž v Praze, typ A (1900) je v technickém muzeu ve Vidni, a typ B (1901) je v kopřivnickém závodním muzeu. Pátý vůz, kopii Presidenta, rekonstruovali závodní učni k 80. výročí zahájení automobilové výroby a nyní se podle dochovaných výkresů staví kopie nákladního vozu z roku 1898. Tato pieta je na místě, protože "automobil je něčím víc, než projevem národa, je projevem myslí" (Jean-Francis Held).

Milan Zelený

O letmém setkání v prérii

"Póójd', moje milá Mááženko, na stráani, koničky už mám sedlány."

Zvuky řízné, staročeské polky drnčely vnitřkem rychle uhánějícího a zřejmě samotářského automobilu. Poutníkovi bylo dobře u srdce: již přes hodinu naslouchal polkám a valčíkům dávno zapomenutým, jazyku tak dlouho neslyšenému — zvukům domova. Dostal dokonce i chuť na orosený půlitr zpěněného a česky nahořklého piva.

Rádiívo zpěváci se předháněli ve vrocnosti svých přednesů; jen místo "r" se jim spíše něco jako "ž" či "ř" ozývalo se do pasivního éteru. "Mááženko, Mááženko," opakoval si s nimi poutník pěkně do rytmu.

Právě přejel hranice z Kansasu do Nebrasky: rozpálená prerie, obilné lány, rozechvělý cvrkot hmyzu — polední, dusivé ticho téměřného nekonečna: "Mááženko, Mááženko."

Silniční ukazatel ukazoval "Wilber, Nebraska".

* * *

Na lavičce před hospodou U Dvořáků seděl Mike. Snadno ho poznáte: má totiž jméno "Mike" úhledně vyšito na svých modrých montérkách s kšandami a cintáčkem.

Mike mžoural poněkud otupěle do rozžhavené, chvějivé a opuštěné hlavní třídy městečka. Měl v sobě již několik piv a pozdní odpoledne mu vlézalo do hlavy. Proto klímal. Za posledních sto let se mu, snad kromě jeho vlastního narození ve Wilberu, nic příliš zajímavého nepříhodilo.

CZECH CAPITAL

Hlavní třídou kovbojského městečka se náhle přisunul velký cizí automobil. Hlasité zvuky polky se rozstříkly do nehybného prachu a prosákly skrz obroušené Mikovy dřimoty. Mike přimhouřil oči. Podivný automobil zastavil přímo před jeho lavičkou. Neznámý muž vystoupil a jakoby bez váhání si přisedl. Mike se instinktivně odtáhl a zíral dál před sebe, nezvané cizince je nejlépe ignorovat.

"Hello, Mike," zasykl cizinec. "Jak se máš?"

Mikovi škublo trochu pod okem.

"Ty jsi Mike, ne?" pokračoval cizinec s nepřijemnou cílevědomostí.

"I do not know you," zachrčel Mike nervózně, aniž by se na cizince podíval.

"To víš, že mě neznáš, Mike. Ale já znám tebe. Znáš tě až moc dobře. Ty jsi Mike Zelený, že ano? Nejsi Mike Zelený?"

Mike se na cizince úkradmo podíval a v očích mu blyskl trochu strach. Cizinec se mu ale usmíval do tváře a stále opakoval: "Ty jsi Mike Zelený, že?"

Mike zamumlal něco jako souhlas, ale znovu opakoval: "Já tě neznám." Cizinec náhle sáhl do náprsní kapsy a podal Mikovi svůj řidičský průkaz: "Podívej se, Miku, přečti si mé jméno."

Mike četl: "Milan Zelený". Cítil, jak ho to odpolední podroušení rychle opouští. Celý svůj život si myslel, že je snad jediný Zelený pod sluncem, tedy aspoň pod nebraským sluncem. A teď k němu přistoupí úplný cizinec a představi se mu jeho vlastním jménem!

"Já tě znám, Miku. Máme stejná jména. Přijíždím za tebou ze staré vlasti — pamatuješ? Konečně jsme tě našli, Miku Zelených. Můžeme mluvit klidně česky. Našli jsme tě, Miku."

Po přemýšlivé chvíli ticha se Mikova zarputilá tvář náhle přetvořila do tázavého úsměvu: "A piješ ty pivo?"

Pozdě večer bylo U Dvořáků vesele. Mike již měl asi desáté pivo, ale běhal stále od souseda k sousedu, mával cizincovým řidičským průkazem a křičel: "Vidíte, Zelený, má moje jméno, nejméně sám, je to Čech z ould kantri. Udělal mi den, to vám řeknu, udělal mi den. Nikdy na to nezapomenou. Podívejte."

Cizinec se usmíval a připojil se ke spontánní písničce, kterou někdo zanoval. Již dříve mu představili Ka-

JAMES W. ZELENY

pouna, Coufala a Pohrobka, chlapy to drsné, opálené a vrasčité kolem očí: kovbojové z Wilber v Nebrasce. Červeně kvitkaté šátky kolem krku, slamáky na hlavách. A řvali nevázaně, hrubými, mužnými hlasy "Táá naše písnička česká, táá je tak hezkáá, tak hezkáá." Řvali to češtinou velmi dávno, snad již Karlem Havlíčkem pamatovanou.

Mike křičel: "Viš, jak se vlastně jmenuji? Milo. Můžeš tomu věřit? Milo. Milo Zelený." Upil si, "Já ale nejsem žádný Majlo, co je to za jméno — Majlo? Já jsem Majk. Majk Zelený."

"Já jsem Milan, ale můžeš mi taky říkat Majk," odpověděl cizinec.

Drželi se kolem ramen a zpívali. Něco je náhle spojilo, přes mnohé generace, snad přes staletí, od emigrantských dědů roku 1860, přes táty na přelomu století, až po syny let třicátých — no, až sem k vnukům, do roku 1985: česká slova, české písničky, česká jména. Jak dlouho a jak zarytě, nám přežívají.

A kdeže jsou všichni politici, novináři a aktivisti? Vše vniveč, vše zapomenuto, jen Mike Zelený, kdesi v Nebrasce, si stále zpívá česky. Proč nestavíme na věcech trvajících a na kořenech hlubokých?

Bylo již po půlnoci. Mike se ztratil, sousedé se vytratili. Velký automobil, těleso náhle cizí, nepatřící a nepermanentní, se neslyšně odlepil od místa před lavičkou U Dvořáků, a váhavě zmizel ve tmě.

Poutník zastavil svůj automobil u hřbitova, ještě něco před městem Wilber. Bože, jak dlouho již neviděl boží muka, tak bělostná a ve slunci výsostněm tak zářivá, a cvrčivý klid a mír hřbitova v pozdním létu, dozrávající vonné trávy, červené květy před kamennými náhrobků.

Nahlas si předčítal jména mrtvých: "Splichal - Pachta - Baxa - Lidmila Horak - Jan Vich". Jeho hlas vyrušil starého hrobníka, který ve stínu upíjel z bandasky, odpočívaje od sekání trávy. Hrobník se jmenoval Zajíček.

"Víte, já jsem taky Čech, jmenuji se

Zelený. Máte tady na hřbitově někoho s takovým jménem?"

"Ale yes, támhle vzadu, pojdte, ukáží vám," zvedl se pan Zajíček. "Víte, moje jméno znamená little hare, cha, cha, věříte?"

Na náhrobku bylo vyryto James W. Zeleny, Nebraska, Pvt US Army, World War I, Jan 7 1889 - Aug 3 1973. Jakoby se díval na svoji vlastní budoucnost. Je to úsporné, není to ukecané, shrnuje to podstatu.

"Jó, starýho Zelenýho syn ještě žije. Jmenuje se Mike. Nevím, kde bydlí, ale rád vysedává U Dvořáků; je to ve Wilberu na hlavní třídě, můžete se tam na něho dopřát," loučil se s ním starý Zajíček.

Za chvíli již vjížděl poutník do prázdného města. Napravo nápis "Chaloupka Hardware", nalevo "Steinacher & Vosoba, advokáti". Divné to městečko. A tu, pestře malovaný štít "Dvorak's Tavern" a pod ním "Vítáme vás". Nikde ani človíčka. Jen nějaký cápek v modráčích tam dřímá na lavičce před hospodou. □

Máte-li zájem o zakoupení nebo prodej jakéhokoliv pozemku, domku, činžovního domu nebo obchodu, či o zprostředkování koupě kdekoli v USA a Kanadě obratťe se na

FRANK HEROLD

421 Greenbrooke Drive, Kitchener, Ontario, N2M 4K1, Canada
Tel.: kancelář: (519) 744-7304
Tel.: residence: (519) 885-1374

Až přijedete do Kitcheneru, navštivte krajanskou

RESTAURACI METRO

164 Victoria Street North,
Kitchener, Ontario, Tel.: (519) 743-2720

Deset druhů řízků a další jídla.
Otevřeno sedm dní v týdnu.

Svědectví

Přemysl Janýr

Jak to bylo v roce 1968 se sociální demokracií

Ivan Sviták ve své analýze historie KANu v r. 1968 přesně definoval jeho vnitřní rozpornost, spočívající v tom, že mu nebylo jasné, zda má být politickou stranou nebo diskusním klubem. Přes popularitu, kterou měl u určitých středních městských vrstev, byla tato nejasnost příčinou, proč nenašel ohlas v širší veřejnosti a proč nakonec kapituloval před mocenským aparátem KSČ ještě dřív, než se s ním dostal do skutečného politického konfliktu: stačilo, aby tehdejší tajemník ÚV KSČ Z. Mlynář předsednictvu KANu "zakázal", aby na přípravném mitinku vystoupil enfant terrible tehdejší politické scény I. Sviták a ono kapitulovalo a pozvaného Svitáka nepustilo ke slovu. "Byl jsem překvapen, jak snadno se vedení KANu propůjčilo k čachru s členem politbyra KSČ za slib telefonu, bankovního konta, místnosti pro KAN a vizi poslaneckého křesla v České národní radě," píše o tom Sviták.

Sviták se ve svých reminiscencích sice jen na okraj, ale s velkou sympatií zmiňuje o našich tehdejších přípravách na obnovu činnosti čs. sociální demokracie: "Sociální demokraté si vedli daleko obezřetněji. Chápali, že ve hře jsou podstatnější otázky než je legalizace spolků. Od dubna jsem udržoval kontakt s přípravným výborem sociální demokracie, zejména s Přemyslem Janýrem, tajemníkem skupiny zkušených politiků." (Kvůli historické pravdě jsem nucen udělat malou korekturu, nebyl jsem "tajemníkem", nýbrž jen jedním z původně pětičlenného ústředního výboru, vedl jsem však nesčetná jednání a vyjednávání, takže tento dojem mohl vzniknout.)

Když už I. Sviták tuto historii nakoukl, je snad vhodné ji poněkud doplnit. U nezúčastněného tehdejšího pozorovatele nutně vyvstala otázka:

Byla to sentimentalita nebo donquijotství?

Těžko vidět do druhých. U mne — a první iniciativní hovory o obnově činnosti strany jsem začal vést v únoru — to byla zcela racionální dedukce z následujících komponent:

1. Aby se "reformátoři" vůči sterilnímu aparátu KSČ mohli prosadit, usilují o podporu veřejnosti slibem demokratizace, hospodářské reformy a rehabilitace.

2. Jakmile se však usadí u moci,

začnou jedno, druhé i třetí brzdit, protože by tím oslabovali pozice, kterých dosáhli; žádný absolutistický monarcha ani žádná absolutisticky vládnoucí klika se nevzdává své moci pro modré oči ovládaných nebo pro libě znějící fráze o demokracii.

Potud byly tyto závěry identické s úvahami KANu. Zatímco však ten musel veřejnosti teprve vysvětlovat, co je, o co mu jde a jak toho chce dosáhnout (a vzhledem k jeho vnitřní nejasnosti to bylo obzvláště těžké),

3. v případě obnovy činnosti čs. sociální demokracie bude veřejnost bez dlouhých výkladů vědět, o čem jde; sílu, kterou by mohla v dohledu stojících voleb získat, jsem odhadoval při tom daleko strážlivěji, než většina napravo i nalevo, ale za dostačující k tomu, aby byl mocenský monopol KSČ zlomen.

A konečně

4. Obnovená strana se bude moci opřít o perzekucí sice značně oslabenou a zestárlou, ale přece jen v hrubých rysech existující, politicky zkušenou funkcionářskou základnu; i v tomto případě tedy představovala při mých úvahách sociální demokracie lepší alternativu než např. KAN, jenž musel svou organizační základnu vytvářet z ničeho (nemluvě o K 231, jehož někteří funkcionáři se nechávali strhnout k výrokům, které protireformátoři v KSČ využívali k pokřiku o "kontrarevoluci").

Obnovení činnosti čs. sociální demokracie (tento termín se opíral o skutečnost, že "sloučení" v r. 1948 odporovalo statutu strany, bylo tedy nelegální a strana nezanikla, pouze nemohla v uplynulém období vyvíjet činnost) se setkala s nesouhlasem KSČ, a to jak jejího protireformního, tak (až na malé výjimky) i reformního křídla. Delegace jejího předsednictva (Smrkovský, Kriegel, Indra) nám to naprosto jednoznačně řekla při setkání koncem května. Naše odpověď byla odpovědí rovnoprávného partnera: vzali jsme to na vědomí s tím, že to samozřejmě nic nemění na našem rozhodnutí v přípravách na obnovu činnosti strany a pokud KSČ proti nám použije mocenské prostředky, ztratí její nová politická linie věrohodnost.

Pro KSČ to byla velmi těžko řešitelná situace. Nelegálnost sloučení s KSČ (a tím likvidací strany) se neodvážili popírat. Tím padala také možnost označit nás za "nelegální". Pozatýkat nás také dost dobře nemohli (ačkoli když jsem spolu s J. Munzarem jel do sekretariátu Národní fronty odevzdat prohlášení o obnově činnosti, jsme ani tuto eventualitu nevyklučovali).

Začali tedy využívat svého mocenského postavení. Dlouhou dobu blokovali jakékoli zprávy o nás v tisku a když se nám konečně podařilo uveřejnit několikařádkovou zprávičku ve

Svobodném slově, vydalo předsednictvo vlády na jakékoli zprávy o nás tiskové embargo. Současně KSČ využila monopol, který měla ve sdělovacích prostředcích, ke kampani proti našim snahám, která měla zastrašit ty, kteří se chtěli na obnově činnosti podílet. Je vsuktu komické, jestliže různí "historikové" a "politologové" vydávají toto období za dobu svobody tisku.

Jediný, kdo zákaz psát o nás nedodržel, byl týdeník Student, který otiskl několik článků v náš prospěch, jež byly KSČ velmi nepříjemné. A tak došlo (18. června) k novému kontaktu mezi námi a komunisty. Položil jsem při něm otázku, zda je možné srovnávat Studenta se 70.000 výtisky týdně s miliónovým denním nákladem Rudého práva a dostal jsem očekávanou odpověď, že ohlas Studenta je ve veřejnosti daleko silnější.

Skončilo to tichou dohodou o zastavení vzájemných útoků v tisku a dále, že my zůstaneme v přípravné činnosti (a nevyhlásíme veřejně nábor členů) a že KSČ na druhé straně nezmění stávající právní řád tak, aby obnovení činnosti (a vznik nových politických seskupení) znemožnila.

Přesto však k takovému pokusu došlo. V aparátu ÚV KSČ byl ve vši tichosti připraven návrh zákona o Národní frontě, jehož iniciátorem byl Z. Mlynář. Text se mi dostal do ruky 4. července odpoledne, večer měl být odsouhlasen v předsednictvu KSČ a následující den v parlamentě. Navštívil jsem okamžitě sekretariát ÚV a prohlásil, že proti tomuto pokusu zaměňovat politický monopol komunistů vystoupíme ráno ve veřejnosti a vyhlásíme nábor členů. Moji partneři slibili, že o tom budou bezprostředně informovat předsednictvo a že budou o jeho rozhodnutí ještě v noci vyrozuměni; předsednictvo KSČ návrh zákona skutečně zamítlo a já jsem byl o tom kolem půlnoci informován.

Veřejnost se o takovýchto epizodách nedověděla, nepovažovali jsme to za nutné. Provedení KSČ byla však tato naše existence "ve stínu veřejných událostí" krajně nepříjemná a pokoušelo se rozbit naše řady způsobem jemu vlastním: korumpováním, nabídkou tučných prebend. V usnesení oné schůze předsednictva (ze 4. července) je o tom pasáž: "Napravit chyby v minulosti vůči bývalým sociálním demokratům, dát jim větší možnost uplatnit se ve straně, společenských organizacích i státní správě..."

Konkrétně to řekl J. Smrkovský, když na základě tohoto usnesení povolal předsedu našeho přípravného výboru Zdenka Bechyně a mne 5. července k jednání: "Vstoupíte k nám, dostanete odpovídající funkce, místa ve státní správě..." Rozhovor skončil v několika minutách, protože jsme odmítli takovým způsobem mluvit. A

odmítli jsme i pozdější nabídku, abychom do tehdy sestavované České národní rady navrhli některé osoby z našich řad jako poslance.

Jak se dělá historie

Pro historiky r. 1968 komunistické provenience od Hejzlara až po Mlynáře je otázka sociální demokracie jen bezvýznamnou ukrajovou záležitostí, pokud o ní utrousí slovo, pak jen potud, že to narušovalo jimi nalajnovanou cestu jak odstavit konzervativce od moci a upevnit moc "reformátorů", kteří by ji potom postupně "demokratizovali" až ke vzniku pluralistického politického systému. (Podle Mlynáře mělo toto přechodné období ostatně trvat 10 let.)

Jestliže takovým způsobem retušují historii komunističtí historikové, není se co divit. (Ostatně nikde také necitují výroky jako "sociální demokracii nepřipustíme, kdybychom na ni měli zavolat milici" a podobně "skvrny na vlastní kráse".)

Nedávno však vyšla práce Karla Kaplana o vztazích KSČ a sociální demokracie ("Das verhängnisvolle Bündnis"). Zahnuje však jen období 1944-54, škoda, že právě období 1968 v ní chybí. Vydavatel knihy Georg J. Loewy si byl tohoto nedostatku vědom a připojil k ní tedy vlastní doslov, v němž o r. 1968 přetiskuje pasáž napsanou dr. Karlem Hrubým, kterého Loewy označuje jako jednoho z účastníků úsilí o obnovení v r. 1968. (Loewy sám se v r. 1968 na ničem nepodílel, protože byl nemocen.)

Jisté "účastenství" dr. Hrubého není možné, pravda, popřít. Zúčastnil se jedné z porad sociálnědemokratických funkcionářů v dubnu 1968, kde patřil k těm, kteří se proti obnově činnosti strany stavěli a nakonec aspoň prosadili, aby se před konečným rozhodnutím "prosonovalo", jak se na to dívá KSČ. Sondovali pak u tehdejšího tajemníka ÚV KSČ dr. Mlynáře a podle toho také vypadal výsledek. Naštěstí se jim nepodařilo ovlivnit rozhodnutí většiny. Aby se jeho absence na obnově činnosti strany nestala zřejmá, jmenuje dr. Hrubý v celé pasáži jen jediné jméno (Zd. Bechyně). Je to sice pro historickou stať neobvyklé, ale to je věc kvalifikace autora. Georg J. Loewy však ke knize připojil ještě jako přílohu jmenně složení vedoucích orgánů čs. sociální demokracie z r. 1945 a 1947 a dokonce také současného exilového vedení. I ne příliš pozorný čtenář si musí položit otázku — a co ti z r. 1968, kde jsou jejich jména? V knize nejsou, protože se to ani Loewymu ani Hrubému nehodí do konceptu, aby bylo zřejmé, že v současném "exilovém vedení" z nich není ani jeden.

Je obecně známá fotografie Stalina s Leninem, jak spolu sedí na lavičce. A je také známo, že na původním

snímku seděli Lenin s Trockým, ke kterým si Stalin přisedl. Když Stalin Trockého ze strany vyhnal a začal si vytvářet vlastní kult, dal z fotografie Trockého vyretušovat. Totéž je ostatně známo o některých skupinových fotografiích z historie KSČ: fotografie Gottwalda z února 1948 na Staroměstském rynku byla ochuzena o později popraveného Clementise, z jiných z r. 1968 zmizel Dubček. I když takové retuše jsou tedy jiné proveniencí, nejde o nic nového. □

Poznámka M. Šuchmy:

Jako člen tehdejšího vedení KANu nemohu souhlasit se závěrem P. Janýra, že KAN nakonec kapituloval před mocenským aparátem KSČ. Skutečností zůstává, že KAN jménem svého předsedy odmítl návrh vstoupit do Národní fronty, jakož i fiktivní nabídku dvou ministerských křesel. Členství Rudolfa Battěka, místopředsedy KANu, v České národní radě bylo jeho soukromou iniciativou bez souhlasu či vědomí KANu.

Rovněž je spekulativní úvaha, zda KAN byl politickou stranou či diskusním klubem. Jistě, pokud by čas a okolnosti dovolily, KAN by se pravděpodobně stranou stal, s nezávislou kandidaturou do voleb. Ve vedení KANu ale byl vyhraněný názor, že by to měla být organizace demokratického, zcela jistě ale nemarxistického smýšlení, značně odlišného např. od sociální demokracie.

PRAŽSKÉ UZENÁŘSTVÍ

638 Queen St. West, TORONTO,
ONT., M6J 1E4

Tel.: (419) 364-1787

Fórum

Kdo koho morduje

Dopis od bývalého čtenáře:

Demonstruje-li někdo proti nesvobodě v Jižní Africe a stejným dechem blahosklonně přehlíží politický útlak v Sovětském Svazu, považujeme jej za hlupáka nebo demagoga. Počiná-li si někdo opačně, měli bychom se zachovat stejně, chceme-li, aby lidé brali naše smýšlení o lidských právech vážně. Zneklidňuje mě, že se Váš časopis snižuje k publikaci vysloveně tendenčních článků. Na některé příspěvky týkající se Jižní Afriky poukázal Aleš Březina v čísle 5/85; jsem rád, že jste jeho dopis zveřejnili. Reportáž "Guatemala-curva peligrasa" Václava Táborského z téhož čísla je ovšem vrcholem pokrytectví a provokací každého liberálně smýšlejícího čtenáře. Pan Táborský nám líčí Guatemalu jako rajskou idylu, jež jen mírně kazí občasně pasové kontroly. Vládnoucí junta, kterou bychom si po přečtení článku představovali jako součinnost dobráků od kosti, totiž dojemně dohlíží na blaho venkovanů a snaží se je ochránit před guerillas, i když tito už vlastně dávno neexistují. "Poslední teroristické akce skupin, které si říkali guerillas, se odehrály v r. 1982," informuje nás zasvěcený reportér V. Táborský. Ani sivo o nechalvalné pověstných "Escuadrones de la Muerte", ani zmínky o tisících "zmizelých" občanů. Co si vlastně autor o čtenářích myslí? Má nás za hordu ignorantů, kteří deset let nečetli noviny?

Redakce Západu asi noviny nečte. Pro její informaci připojuji seznam tří publikací nezávislé organizace Amnesty International. Nejnovější z nich byla vydaná v březnu 1985 a obsahuje částečný seznam osob, "zmizelých" nebo zavražděných (což je většinou totéž) od srpna 1983, kdy se ujal vlády humanista generál Oscar Humberto Mejia Victores. Ať si redakce laskavě srovná tyto informace s pohádkou od pana Táborského.

Přehlížení bezprávi páchaných na jiných kontinentech než na našem staví do špatného světla nejen redakci (obzvláště, děje-li se tak perem jejího člena!), ale kompromituje také celý československý exil. Článek V. Táborského mě pobouřil a přiměl, abych prozatím upustil od odbírání Vašeho časopisu.

S pozdravem
Jiří Kozelka, Boston

Publikace o Guatemale:
1. "Guatemala - a government program of political murder", Amnesty Inter-

national Publications, Londýn 1981.
2. "Guatemala: Amnesty International's Human Rights Concerns in Guatemala since the August 1983 Coup which brought General Oscar Humberto Mejia Victores to power", Amnesty International USA, New York, prosinec 1983.

3. "Disappearances" in Guatemala: under the Government of General Oscar Humberto Mejia Victores (August 1983 - January 1985), Amnesty International USA, New York, březen 1985.

P.S. Myslím, že byste v zájmu svobodné výměny názorů můj dopis (včetně seznamu publikací) měli otisknout.

Dvě odpovědi napadeného:

ODPOVĚĎ KRÁTKÁ

V článku "Guatemala - curva peligrasa" ze Západu č. 5 r. 1985 jsem psal - na rozdíl od p. Kozelky - jen o tom, co jsem v té zemi sám zažil. Můj článek byl psán ve stylu humorného cestopisu. Nebyla to tedy úvaha o politické situaci v Guatemale, byly to jen a jen osobní zážitky z cest. Má jediná věta o akcích komunistických teroristů v G. je věcně naprosto správná. "Liberální čtenář" by si mohl se stejnou tvrdohlavostí stěžovat, že můj článek o G. se nezmiňuje o nedostatku vitamínu B1 v paňkreasu koz ze severních provincií. Účelem článku nebylo psát ani o teroristech, ani o kozí slinivce.

ODPOVĚĎ DELŠÍ

Jelikož jsem psal o situaci po r. 1982, nebudu se zabývat tím, co se tam dělo do té doby a budu ignorovat první článek, který nám čtenář doporučil:

AMNESTY INTERNATIONAL

Zašel jsem na torontskou pobočku AI, abych si opatřil dokumenty č.2 a č.3 z dopisu p. K. Protože jsem tam šel jako novinář, hned jsem si všechny dokumenty prolístoval a ke svému podivu zjistil, že ani jeden z nich neudává prameny.

Profesionální novinář musí být kdykoliv připraven ocitovat osobnosti, jména, údaje, prameny a články, aby jeho zpráva byla věrohodná. Jelikož jsem chtěl páně K. výtku konfrontovat s důkladně prozkoumanými fakty, zeptal jsem se dámy, zodpovědné za

kanadskou pobočku AI, kde ty zprávy a údaje sebrali. Jak bych si to mohl ověřit. Byl jsem asi přespříliš svědomitý. Dáma se na mě podívala s výrazem, jako kdybych náhle prozradil své příslušenství k CIA nebo Lize proti bolševizmu. S přivřenými očima a se svým rozomítilým britským akcentem odpověděla, že na takovou informaci mi nemohou odpovědět, že informanti jsou anonymní, že jejich jména mi rozhodně dát nemůže. To já ani vědět nechci, milá paní, já chci jenom vědět, odkud mají ty údaje o lidech zmizelých či zavražděných, z jakých novin, od jakýchto utečenců, kteří z toho pekla uprchli do svobodné země, jako třeba na Kubu, kdy a před kým to o těch věcech vypovídali. Dáma se na mne podívala poněkud lidštěji a problém ujasnila. Ale kdepak, pro tyto zprávy máme mnoho zdrojů, řekla, buď nám lidi z takových zemí napíší dopis nebo zatelefonují nebo po někom něco vzkážou, my to pak na londýnské centrále dáváme dohromady.

Tak jsem tedy poděkoval. Dle žurnalistické etikety jsou takovéto zprávy bezcenné. Dopis, ústní podání, telefonní hovor - to nejsou fakta, to není nic, co by se dalo ověřit.

Ještě poznámka o významu anglických slov "allege" a "allegation" kterými se ty citované doklady Amnesty International jen hemží. Je to sloveso a podstatné jméno, které se do češtiny překládá jako "tvrdit" a "tvrzení", s tímto přesným významem z Poldaufova slovníku: "tvrzení, které stejně zůstává sporné". Tvrzení AI ve všech prozkoumaných dokumentech jsou tohoto druhu. Včetně jejich ročenek 1984 a 1985, které zahrnují bezpráví z celého světa. Jako perličku dodávám, že "zvěrstvům" v Guatemale jsou v těch ročenkách věnovány čtyři a půl stránky, zatímco porušování lidských práv v Sovětském svazu se ve stejné knižce vešlo na čtyři, problémy z Afghánistánu na tři a půl stránky.

DOKUMENT Č. 2

Tento spisek říká, že guatemalská armáda a bezpečnostní složky byly zodpovědné za porušování lidských práv, včetně zmizení a poprav. V této zprávě, zahrnující poměry v G. od r. 1970, není ani jeden údaj o počtu těch zmizelých či popravených. Ke konci úvodní části ta tiskovina říká: "Vláda tvrdí, že mnoho obětí zahynulo během konfrontací mezi bezpečnostními útvary a partyzány, anebo byly zavražděny ozbrojenými protivníky" (tzn. komunistickými teroristy).

O kousek dál se dovíme, že od srpna 1983, kdy se generál Mejia Victores zmocnil moci, až do konce září téhož roku zmizelo 80 lidí. Většina zpráv AI o těch akcích je doprovázena slovy jako "prý", "podle tvrzení zahynulo

32 lidí", nebo "bylo nám sděleno". Celý odstavec jejich "faktů" končí větou: AI IS NOT IN A POSITION TO CONFIRM THE DETAILS OF THESE RECENT REPORTS; čili že AI nemůže potvrdit detaily těchto nedávných zpráv. A dodává: "Oblasti, kde se mnoho akcí stalo, jsou velice vzdálené, svědkové uprchli za hranice a není možno je najít anebo svědkové mluví jenom indiánskými dialekty a nechtěli dát svá svědectví neindiánům." Takže v AI jsme skončili s neindiány, kteří ani nemohli svá pofiderní tvrzení dokázat.

Poslední část dokumentu č. 2 shrnuje: "Z 1050 případů hlášených 'zmizení' mezi r. 1980 a 1983, na něž byla guatemalská vláda dotázána, dostali jsme odpovědi jenom na několik stížností." Takže místo 100.000 anebo 70.000 anebo aspoň 30.000 'zavražděných' o nichž liberální novináři informují na západních televizích, se počet NEPROKÁZANÝCH obětí smrsknul na tisíc a padesát. A to se ještě podívejte na konec odstavce o dokumentu č. 3, kde PROKÁZANÝCH obětí je jenom 113.

DOKUMENT Č. 3

Tato zpráva mluví o tisících civilistů, kteří byli během několika let eliminováni. Pod slovem "eliminace" najdeme tuto zajímavou definici, která rozhodně neslouží ke cti propagandistům z Amnesty International: "Tito lidé buď 'zmizeli' nebo byli popraveni nebo byli dohnáni k útěku." Tak napřed se mluví o tisících obětech a pak je nám řečeno, že oběti byly buď zavražděny, anebo uprchly... tak kolik bylo zavražděno? Sto? Deset? Kolik jich uprchlo? Dvě stě anebo dvacet tisíc? Taková manipulace nepatří do žurnalistu, patří mezi příklady prokazatelné demagogie.

Ke konci spisku č. 3 najdeme přílohu, která je jediným dokladem se jmény zmizelých. Seznam zahrnuje období od srpna 1983 do února 1985. Dokumentované množství zmizelých je podle této zprávy 113 lidí za 18 měsíců. Tak zase - kde jsou ty desetitisíce? Jediný skutečný dokument jich uvádí něco málo nad stovku. Kromě toho ve sloupci, popisující okolnosti 'zmizení' najdeme opět komické formulace: "prý ho odvedli" (J.A. Sal Paz) nebo "přesné okolnosti nejsou známy" (J.J. Cermenio) nebo zmizelá č. 36-45 byla prý zadržena příslušníky armády". Totéž o č. 50-57 a 58-62, anebo "podle některých zpráv ho našli mrtvého o 4 dny později, ale tyto zprávy nebyly pravdivé" (A.A. Palenzia). Tohle mi připadá, jako když si malý Móric hraje na novináře.

TOTALITA NEBO DEMOKRACIE?

Člověk na hlavu nepadlý dá samozřejmě přednost demokracii.

Aspoň si může nadávat dle své libosti. Ovšemže jsou ještě výstředníci jako jeden kolega z naší univerzity v Torontě, který tvrdí, že v Kanadě vládne brutální režim, a sice "oppressive patriarchal society". Takových cvoků je poměrně málo. Můj kolega to tvrdit musí, protože je militantní marxistický homosexuál, takže si asi připadá utlačován ve všech třech oborech.

Kromě zjednodušeného rozdělení na demokracie a totalitní systémy jsou tu ještě další dvě skupiny, a sice ty v přechodu. Jednak jsou tu státy, které se z demokracie či polodiktatury staly totalitou, jako Angola, Afghánistán, Nikaragua, Zimbabwe. A do té poslední a vzácné skupiny zařadíme státy, které nechtějí být ovládnuty vojenskými či stranickými pány a úspěšně se rozhodly pro demokracii: Turecko, Peru, Argentina, El Salvador - a po prvních svobodných volbách od r. 1954 také naše probíraná Guatemala.

Pro normálně myslící lidi je potěšující, když se národy rozhodnou zorganizovat volby a zavést demokracii. Není to snadné, jak se můžeme přesvědčit na příkladu třeba El Salvadoru. Ale stojí to zato. Čekal jsem tedy s odpovědí na dopis p. K. až po guatemalských volbách r. 1985. To je první krok na dobré cestě. Počkejme si několik let, až bude nová vláda natolik silná, aby mohla tu minulost vyšetřit. Až dostaneme fakta, pak budeme moci diskutovat. Pak teprve zjistíme, zda těch zmizelých bylo 100.000, 35.000, 1.050 anebo 113.

JAK ZACHÁZET S TERORISTY

Akceptujeme-li rčení, že na každém šprochu pravdy trochu, jistěže najdeme v guatemalské minulosti mnoho popravených a jinak zamordovaných. Ale takhle smutná kategorie přece zahrnuje oběti Z OBOU STRAN. A kdepak nám spočítá, kolik lidí zakalašnikovali komunističtí teroristé, a kolik ta generálská junta? V El Salvadoru (pamatujete si ještě ty výkřiky citlivých liberálů o 'tisících' obětech?) se zjistilo, že bolševický teror je daleko efektivnější než tajné "death squads", čili oddíly smrti. Obětí rudého teroru bylo v El Salvadoru až do letošního roku nejméně dvakrát tolik než teroru černého; jen si přečtete ty zkrotlé statistiky z *Timu* a *Newsweeku* a dalších periodik.

V takovém Peru jde v naprosté většině o oběti rudého teroru. Sendero luminoso, čili Zářivá stezka, čili marxističtí teroristé, tam pracují s typicky stachanovskou produktivitou. Tu postřílejí členy svobodně zvoleného obecního zastupitelstva, tu povraždí i s rodinami vesničany, kteří se rozhodli využít svého volebního práva, jinde useknou prsty mladé dívce, která poprvé v životě šla demokraticky volit - podívejte se na její fotografii. Není te-

DUBEN 1985 — MLADA INDIÁNSKÁ DÍVKÁ Z PERU S USEKNUTÝMI PRSTY. REBELOVÉ ZE ŽÁŘÍCÍ STEZKY JI POTRESTALI, PROTOŽE HLASOVALA VE VOLBÁCH.

dy divu, že v takových zemích se vesničané brání a že zase na oplátku zastřelí několik banditů, když se naskytne příležitost. Komunističtí teroristé dobře vědí, že kdo s čím zachází, tím také někdo schází. Byl to jeden z jejich klasiků, který se sebevědomým úsměvem krčil rameny: Když se kácí les, létají třísky. A tak tedy třísky létají i v Guatemale.

Václav Táborský

Služba čtenářům

Hledá se Vladimír Michna, který před odchodem do USA-Chicago bydlel v Kanadě-Welland, Ont. Zn. "Věra".

Aktivní, 48, hledá nezávislou dívku z Prahy do 35 let. Zn.: "Photo".

Ota Filip

Frankfurtský knižní veletrh z jiné strany

O Frankfurtském knižním veletrhu se před a po něm píše mnoho, takže s komentářem o tom největším jarmarku nakladatelské, spisovatelské a vůbec ješitnosti, která jaksi souvisí s knihami, přicházím letos pozdě, ale přece jen včas před dalším veletrhem v příštím roce. Na Frankfurtský veletrh jezdím už 11 let, takže se mohu pokusit shrnout vlastní zkušenosti:

1) Frankfurtský knižní veletrh byl a je místem velkých nářků: bědují nakladatelé, protože stoupají výrobní ceny knih a na trh se tlačí elektronkový "zábavní průmysl" (ostatně velká nakladatelství se ohromnými finančními prostředky doslova derou do soukromých televizních stanic), hořekují knihkupci, že prý se málo čte a nejvíce pozvedávají hlasy spisovatelé a básníci, že se netiskne vše, co napsali. Všechny nářky jsou oprávněné, ale jako vždy jen z poloviny. Proti nářkům nakladatelů lze namítnout, že rod od roku vydávají pořád větší počet titulů, proti knihkupeckému bédování lze postavit střizlivá čísla jejich stoupajícího peněžního obrátu a proti autorům lze argumentovat slovy šéfa fejtonu Frankfurter Allgemeine Zeitung Reich-Ranického, který nedávno prohlásil: "V současném Německu není ani možné, aby dobrý rukopis nevyšel. Některý autor má prostě smůlu, že jeho dílo vyjde později, jiný má štěstí, že vyjde dříve." Marcel Reich-Ranicki však zapomněl dodat, že vydat knihu je jedna věc, prodat jí je věc druhá. Dosáhne-li původní německý román nákladu 3.000 prodaných exemplářů, je nakladatel spokojen; překlady z české literatury dosáhly v minulých letech průměrných nákladů 2.300 kusů...

Ani jeden z nářků, které jsem letos slyšel (opět) v jiných obměnách, mě už nepřekvapil, až na jeden: Mezi knihkupci, a to prosím i mezi těmi, kteří své povolání dosud nechápali jen jako výdělečnou činnost, nýbrž jako poslání, se rozšiřuje názor, že prodej knih je prostě prodejem spotřebního zboží; poptávka tedy musí v budoucnu regulovat nabídku, což v konečném důsledku znamená, že nakladatelé, jestliže se tento "trend" prosadí, budou muset své autory tlačit k tomu, aby psali to, co trh chce. Dost děsivá představa...

2) Čtenáře bude jistě zajímat, jak to na letošním veletrhu vypadalo s českou literaturou přeloženou do němci-

ny. Odpověď je jednoduchá: špatně. A výhledy do roku 1986 nejsou o nic lepší. Pokusím se záležitost vydávání české literatury v německých překladech zrekapitulovat z mého hlediska, které je jistě ohraničeno názorem nakladatelství, v němž mám na starosti právě českou literaturu, jakož i ostatní slovanské. Pokud jde o českou literaturu, je západoněmecký nakladatelský názor na ni pro nás značně nepříznivý. Stručně shrnu: česká literatura západoněmeckého čtenáře zklamala. Na počátku 70. let se z české disidentské literatury překládalo skoro všechno, mnohdy bez kritického výběru. Západoněmečtí nakladatelé se navíc domnívali, že česká kniha, kterou budou spolu s autorem moci prezentovat jako "disidentskou", přiláká čtenáře. Od poloviny 70. let se však ukazuje, že "disidentství" se na trhu projevuje spíše kontraproduktivně, což mimo jiné souvisí zřejmě také s tím, že mnohý román západoněmeckého čtenáře prostě zklamal. A navíc: nezapomeňme, že západoněmecký občan má teď četná jiná trápení, která ho znepokojují daleko více než problémy, se kterými se potýkají zakázani autoři v Praze, ve Varšavě nebo v Moskvě. Disidentská literatura — a to je krutá pravda — neodpovídá západoněmeckému čtenáři na otázky, které ho bezprostředně páli, třeba nezaměstnanost, problémy se životním prostředím, v Německé spolkové republice pořád ještě neuzavřená diskuse o letech 1933 až 1945, zbrojení a odzbrojení, zneklidněná mládež, která by chtěla žít lépe a jinak, ale neví jak. Zájem o tak zvanou "výhodní problematiku" byl z povědomí západoněmeckého čtenáře zatlačen do pozadí; proto třeba mají dnes v Německu úspěch romány západoněmeckých autorů, kteří se snaží nacházet řešení a odpovědi na současné problémy. Nehodlám tyto romány kvalifikovat, kritizovat nebo chválit, zjišťuji jen stav: západoněmecký čtenář dnes chce číst o sobě.

3) Tuto novou "nakladatelskou tendenci" nelze označit jednoduše jako kapitulaci nebo že by vydavatelé pod vlivem marxistické levice naskakovali na "módní vlnu". Fakt je ten, že romány a knihy s "výhodní tematikou" nejsou prodejné.

Bohužel, musíme si uvědomit, že žádný nakladatel nevydá knihu, o níž ví, že ji čtenář nechce číst, tedy ani koupit.

To je dnešní stav: Frankfurtský

Antonin Bartůněk
Colour TV
Hi-Fi
Sales, Service
144 Kennedy Rd. S.
Brampton, Ont. L6W 3G4
(416) 453-8817

HITACHI
JVC

Prodej Sales

Audio — Video — Service

kníží veletrh ho znovu potvrdil. Kdybych měl nebo kdybych mohl českým autorům poradit, co psát, aby se znovu dostali na trh, byl bych asi velmi bezradný a zmožil bych se jen na několik vět: Disidentství není v literatuře právě tak žádnou estetickou kategorií jako každý jiný politický nebo ideologický přívěsek. Uvedu příklady: Román Ivana Binara "Rekonstrukce" vyšel nedávno u Ullsteina v západním Berlíně německy. Je to kniha pro nás jistě kouzelná i děsivá současně, kniha pro český svět velmi důležitá. Pokoušel jsem se Binarovu knihu recenzovat v jedněch velkých západoněmeckých novinách a dostal jsem z redakce, kterou v žádném případě nelze označit za levicovou, následující odpověď: "Proč recenzovat knihu, kterou koupí nanejvýše několik set čtenářů?" Můj přítel, který chtěl ve stejných novinách recenzovat Měšťanovy německé "Dějiny české literatury 19. a 20. století", obdržel skoro stejnou odpověď, jenže ještě drsnější: "Česká literatura je (prý) příliš malá, než aby se o ní psalo..." Rozhovory Evy Kantůrkové s 12 českými ženami z pražské duchovní opozice, které vyšly ve významném mnichovském nakladatelství, dosáhly nákladu asi 600 kusů prodaných výtisků. Když Jaroslav Seifert dostal Nobelovu cenu, zajistil si další významný mnichovský nakladatel práva na překlad Mistrových "Všech krás světa". Aby byl s knihou rychle na trhu, rozdělil Mistrovo dílo na dvě části: první vyšla v létě 85. Kdy a jestli vůbec vyjde druhá část do němčiny přeložených "Všech krás světa", neví ani nakladatel sám. Mám však dojem, že druhou část si už německy nepřeteme, protože první díl násilnický roztrženého díla byl pro nakladatele prodejní katastrofou.

Co tedy dělat? Pokud jde o Němec-kou spolkovou republiku, měli bychom konečně pochopit, že kniha, která se tady představuje jako "disidentská", nemá na trhu šanci. (O produkci v Praze připuštěných autorů ani nemluví. Jejich šance na západoněmeckém knižním trhu jsou nulové. Nedělejme si však žádné iluze: četl jsem několik románů mladých autorů z Československa, které od překladu do němčiny dělí dosud jen jazyková bariéra. Je jen otázka času, kdy západoněmečtí nakladatelé nová jména "objeví", přeloží a vydají, protože jejich romány — myslím především na příběhy z dějin a ze současného života mládeže — by to určité zaslouhovaly.)

České knihy na letošním knižním veletrhu ve Frankfurtu se veřejnosti představily na společném stánku českých nakladatelů, který nesl nápis: Dissidentenliteratur aus der CSSR. Podle mého názoru bylo označení stánku s českými knihami doma zakázaných autorů z hlediska propa-

gace chybou. Pod slovem "disident" si západoněmecký občan dnes představuje spíše jakéhosi zarputilého sepisovatele politických pamfletů, nikoliv však spisovatele formátu Václava Havla, Ivana Klímy, Alexandra Klimenta, Evy Kantůrkové, Edy Krišové, Ludvíka Vaculíka, Dominika Tatarky, Jana Trefulky a dalších. Po letošním Frankfurtském knižním veletrhu se příkláním k názoru, že bychom v propagaci českých autorů měli pojem "disident" už konečně zapomenout a představit naše přátele především jako vynikající spisovatele, bez jejichž do cizích řeči přeložené tvorby by ten náš západní svět byl chudší.

Vrátil jsem se z knižního veletrhu dost zmaten. Večírky a různé "parties" na počest "hvězd" — viz kniha Cate-riny Valente, M. Simmella a různých těch prohnanych mesiášů a falešných proroků, kteří teď v největší edici "knih do kapsy" kážou "splnutí člověka s nekonečným kosmem" — měly ohromný úspěch. Pilo se šampaňské, jedl se kaviár a růžový losos, žvanilo se o všem možném, jen ne o literatuře. Ta se z letošního veletrhu jaksi postupně vytratila. Kniha se stává spotřebním zbožím a bude se v příštích letech prodávat stejným způsobem jako třeba televizory, ledničky, auta atd. Knižní trh se zřejmě rozděljuje. Na jedné straně stojí už dnes před regály knihkupectví lidé, kteří za své peníze chtějí koupit skutece, na druhé — v menšině — skuteční čtenáři s nároky na kvalitu. Senzace-chtivé čtenáře "disidentská" literatura dnes nezaujme; ty druhé musíme znovu získat, a to jen kvalitou.

Po zkušenostech, které jsem nasbíral na letošním knižním veletrhu, se příkláním k názoru, že i exilový tisk, hlavně však naše československá stanice Svobodná Evropa v Mnichově, by se problémy české literatury na západoněmeckém knižním trhu měli zabývat střízlivěji než dosud. Příklad: redaktor rozhlasové stanice Svobodná Evropa, který tam natačel hodinový pořad, podlehl zjevně jakémusi opojnému nadšení a informoval posluchače v Československu o veletrhu tak, jako by se všechno točilo jen kolem české literatury. Ne, redaktor Svobodné Evropy nelhal, jen prostě přehlédl základní změnu, která letošní Frankfurtský knižní veletrh už celá ovládla: O tom, jestli tady kniha vyjde nebo ne, budou v západoněmeckých nakladatelstvích příštích letech rozhodovat především prodejní manažeři a poptávka na trhu. A poptávka po tak zvané "disidentské literatuře" je dnes minimální. To jsou fakta, před kterými bychom neměli zavírat oči; naše přátele v Československu musíme o stavu zdejšího knižního veletrhu informovat velmi střízlivě a pravdivě. Jejich šance na západoněmeckém knižním trhu budou v příštích letech

— nestane-li se zázrak — spíše ještě horší než teď. A jaký zázrak očekáváme? Doufám, že se stanou dva:

1. Západoněmecký čtenář se nasytí senzacechtivé "literatury" a ohromné nabídky elektronického "zábavního průmyslu". Optimisté předpokládají, že "nasytění" by se mohlo projevit už v roce 1986.

2. V té chvíli, kdy nasyčený a zklamáný čtenář bude zase hledat kvalitu, se někteří z významných západoněmeckých nakladatelů rozhodne riskovat a vydá znovu překlad vynikajícího českého románu.

Nerad si hraji na proroka, ale přehližím-li situaci, mají v příštích dvou letech dva čeští autoři šanci poopravit zdejší nakladatelský, knihkupecký i čtenářský názor na českou literaturu v německém překladu: Bohumil Hrabal a Ludvík Vaculík. Bohumil Hrabal se vzmužil a podepsal se západoněmeckým nakladatelstvím Suhrkamp smlouvu na svůj kouzelný román "Obsluhoval jsem anglického krále" (vyšel dosud jen v Edici petlici, v Kolínském Indexu ve velmi malém nákladu; v německém překladu ukázka ve zvláštním čísle časopisu "Kontinent" v roce 1976). Jestli si nakladatelství Suhrkamp pospíší, mohl by nový Hrabal vyjít na Frankfurtském knižním veletrhu 1986. Ludvík Vaculík píše nový román; vi už o konkrétní nabídce jednoho významného západoněmeckého nakladatelství, takže teď záleží jen na něm, kdy svou "Předposlední lásku" dopíše.

S českou literaturou na západoněmeckém trhu musíme začít znovu a jinak, tedy osvobodit ji především z disidentského sevření. Doufám, že na příštím Frankfurtském veletrhu budou organizátoři československého stánku, kde veřejnosti představí tu lepší a svobodnou část naší literatury, už natolik poučení, že si ušetří peníze za reklamu pro disidentskou literaturu z Československa a představí ji jako součást evropského vypravěčského umění naší doby. □

Příběh koni

Čtení, č.5/1985

Na jaře roku 1945 jedna sovětská tanková jednotka, která se spolu s pěchotou účastnila průlomu, narazila v Německu na stádo koní uslechnutých plemen, jež fašisté ukořistili v různých časových úsecích ve Francii, Polsku, Belgii a SSSR. Byli to zajatí koně a nacisté s nimi také jako se zajatci zacházeli - dali je hlídat jednotkou SS a psy.

Když se tam sovětské tanky nečekaně objevily, dali se hlídači na útěk. Do běhu se pustilo i stádo, ale zakrátko se zastavilo a shluklo se do houfu. Tankisté vylezli z průlezů a začali s pěšáky, kteří sedali na pancíře, posuzovat situaci. Najednou se od stáda oddělila skupina koní a prudkými skoky se rozebíhla přímo k tankům.

"To uslyšeli ruskou řeč," vysvětlil Andrej Prokofjev, účastník útoku na Berlín. "Přiběhli a začali očichávat uniformy vojáků. A přitom, věřte či ne, jim tekly opravdovské slzy. Teprve později jsem se dověděl, že je nacisté vyhnali z Ruska již v roce 1941. Čtyři roky jsou u koně značná část života. Ale přesto si stále pamatovali řeč, která jim byla blízká."

Moje slova jsou jako hvězdy: nikdy nezapadnou

V jedné staré čínské básni se praví: "A byt' celý náš stát v troskách byl, naše hory, lesy a řeky nám zůstanou..."

Tahle dávná jistota už pro nás, moderní lidi, neplatí. Moderní superstáty jsou schopny zničit nejen sebe, ale i hory, lesy, vody a celou zemi. Mnoho prozíravých a moudrých lidí nás o tom denně varuje, ale nikdo z našich vědců a umělců to ještě neřekl tak přesvědčivě a moudře jako jeden starý Indián v roce 1854:

"V poselství Velkého Náčelníka jsou i slova přátelství a dobré vůle. To je od něj laskavé, protože my víme, že se bez našeho přátelství na oplátku může snadno obejít. Vaši nabídku uvážíme, protože nám je jasné, že když neprodáme, bílí muži přijdou s puškami a naši půdu si vezmou. Veliký Náčelník ve Washingtonu se může na slova náčelníka Seattla spolehnout stejně bezpečně, jako se mohou naši bílí bratři spoléhat na střídání ročních období. Moje slova jsou jako hvězdy — nikdy nezapadnou."

Jak ale můžete kupovat nebo prodávat oblohu a hřejivé teplo země? Podivná myšlenka.

Vždyť svěžest vzduchu, či trpyt vody nám nepatří — jak je chcete od nás kupovat?

Každý kousek téhle země je pro můj lid posvátný. Každá zářící jehlička borovic, každý proužek pisku na pobřeží, každý závan mlhy v temnotách lesů, každá mýlina a každá bzučící muška je v paměti a ve zkušenostech mého lidu naplněna něčím svatým.

Míza, která proudí kmeny stromů, v sobě nese vzpomínky rudého muže. Vaši zesnulí zapominají na kraj svého narození, když odcházejí na svou toulku po hvězdách.

My — my jsme součástí země, a země je část nás. Voňavé květiny jsou naše sestry; jelen, kuň, veliký orel — naši bratři. Skalnaté útesy, štávy lučin, teplo sálající z těla našich koní, člověk sám — to vše patří k jedné velké rodině.

A tak když Velký Náčelník ve Washingtonu posílá zprávu, že by rád koupil naši půdu, žádá od nás moc. Veliký Náčelník slibuje, že nám zajistí místo, kde bychom mohli v klidu žít sami pro sebe. Bude prý našim otcem a my budeme jeho dětmi. My tedy vaši nabídku uvážíme, ale nebude to lehké, protože tahle země je pro nás posvátná.

Trpytící se voda, která proudí v řekách a potocích, není pouhá voda, je to krev našich předků. Jestliže vám prodáme naši půdu, musíte si pamatovat, že je posvátná, a musíte to naučit i své děti. Řekněte jim, že v kaž-

dém tajemném zrcadlení na čisté hladině jezera je skryt příběh či vzpomínka ze života mého lidu.

V mumlání vod slyším hlas mých praotců. Řeky jsou naši bratři, a ony tiší naši žížeň. Řeky nosí naše kanoe a živí naše děti.

Jestliže vám prodáme půdu, musíte si pamatovat a naučit své děti, že řeky jsou naši bratři, i Vaši, a proto na ně musíte být stejně laskaví jako na vlastního bratra.

Tak jako mlha v horách prchá před ranním sluncem, rudý muž vždycky ustoupil před bílým. Ale popel našich otců nám zůstane svatý. Jejich hroby jsou v posvěcené zemi, tak jako tyhle stromy a kopce. Tento kout země je zsvěcen nám.

Víme, že bílý člověk našim zvykům nerozumí. Jedna část země je pro něj stejná jako druhá, protože přichází v noci, jako cizinec, a bere si ze své země cokoli potřebuje. Země není jeho bratr, ale jeho nepřítel, a když si ji podrobí, jde o kus dál. Za sebou nechává hroby svých otců, a nic mu to nevadí. Odcizuje zemi svým dětem, a nic mu to nevadí. Zapomíná na hroby svých otců, zapomíná na dědické právo svých dětí.

Jedná se svou matkou, zemí, a se svým bratrem, oblohou, jako s věcmi, které lze kupovat, rabovat a prodávat jako ovce či blyskavé korálky. Jeho nenasytný hlas pohltí celou zemi, a nezbyde po něm nic než poušť.

Nevím. Máte jiné zvyky než my. Pohled na vaše města nás páli v očích. Ale možná, že rudý muž je divoch a ničemu nerozumí.

V bílých městech není tichého místa. Není kde zaslechnout rozpak listů na jaře, ani tiché svištění hmyzích křídélek. Ale možná, že jsem jen divoch a ničemu nerozumím. A přece — jak ten rachot bolí v uších! A co je do života, když člověk nemůže zaslechnout volání osamělého whippoorwilla, anebo spory žab na nočním jezeře? Jsem rudý muž a ničemu nerozumím. Indián má raději měkký šum větru, který klouže po hladině jezera, a jeho vůni promytou poledním deštěm, anebo nasáklou smolným dechem borovic. Pro rudého muže je vzduch drahocenný dar, neboť všechny věci sdílí jeden dech — zvíře, strom, člověk — ti všichni se dělí o společný dech. Zdá se, že bílý muž si nevíšimá vzduchu, který dýchá. Jako člověk, jenž umírá po mnoho dní, je už vůči zápachu necitelný.

Jestliže vám prodáme svou půdu, musíte si pamatovat, že vzduch je pro nás drahocenný a že vzduch sdílí svou vůni se vším životem, který napájí. Vítr, který dal mému dědovi první nadechnutí, přijímá i jeho poslední vzdech. A vítr musí předat i našim

dětem ducha života. Jestliže vám prodáme svou půdu, musíte ji chovat jako svatou, aby i bílý muž si mohl zajít ochutnat vítr oslazený lučnými květy.

My tedy vaši nabídku, že koupíte naši půdu, uvážíme. Ale jestliže se rozhodneme, ji přijmout, dám vám jednu podmínku. Bílý muž bude muset jednat s tvory této země jako se svými bratry.

Jsem divoch a jinou cestu neznám. Viděl jsem tisíce hnijících bizonů na prérii, kde leželi, postřeleni bílým mužem z projíždějícího vlaku. Jsem divoch a nechápu, proč čmoudící ocelový oř má být důležitější než bizon, kterého zabýváme, jen abychom sami zůstali naživu.

Co je člověk bez ostatních tvorů? Kdyby nebylo všech zvířat, člověk by zahynul na velkou samotou duše. Protože co se stane zvířatům, brzo se stane i lidem. Všechny věci spolu souvisí.

Musíte naučit své děti, že půda pod jejich nohama je popel našich dědů. Aby si vážili svého kraje, řekněte jim, že země oplývá životem našich pokrevních bratrů. Naučte své děti to, co my jsme učili naše: země je naše matka. A jaký osud potká zemi, to se stane i jejím synům. Když lidé plivnou na zemi, plivají sami na sebe.

Tolik víme — země nepatří člověku, člověk patří zemi. To víme. Všechny věci jsou spojeny jako krev, jež váže jednu rodinu. Jaký osud potká zemi, to se stane i jejím synům. Člověk neutilkal osnovu života, je jen jeho vládkenkem. A co učiní osnově života, činí sám sobě.

My ale uvážíme vaši nabídku, abychom odešli do rezervace, kterou nám dáváte. Budeme žít stranou, v míru. Málo záleží na tom, kde strávíme zbytek svých dní — moc jich už nezbyvá. Ještě několik hodin a několik zim, a žádné z dětí velkých národů, které kdysi žily na zemi a toulaly se v malých kmenech po lesích, nezůstane naživu, aby truchlilo nad hroby lidu, jenž býval stejně mocný a stejně plný nadějí jako váš.

Ale proč bych měl truchlit nad zánikem mého lidu? Národy se skládají z lidí, nic víc. Lidé přicházejí a odcházejí jako vlny na moři. I bílý člověk, jehož bůh se s ním prochází a rozmlouvá jako přítel s přítelem, nemůže být vyňat ze společného osudu. Možná, že jsme přece jen bratři, uvidíme.

Jedno víme, a bílý muž to možná jednou objeví také: náš Bůh je stejný Bůh jako váš. Dnes si možná myslíte, že vám patří zrovna tak, jako chcete, aby vám patřila naše půda. To je nemožné. Je Bohem všech lidí. A jeho soucit je stejný pro rudého muže jako pro bílého. Tato země je mu drahá. A

škodit této zemi znamená vršit opovržení na jejího tvůrce. i bílí lidé pomínou, možná dříve, než ostatní kmeny. Pokračujte ve znečišťování svého lože a jedné noci se zadusíte ve vlastních výkalech.

Ale ve svém zániku budete jasně zářit, zažehnutí silou Boha, který vás přivedl do této země, a pro nějaký zvláštní účel vám dal vládu nad ní a nad rudým lidem. Tato sudba nám zůstane tajemstvím, neboť náš rozum je v koncích, když bizoni jsou všichni pobiti, divočí mustangové zkroceni, tajná zákoutí pralesů ztěžkla pachem lidského množství, a výhled na krásu hor je zakryt mluvicími dráty. Kde je houština? Pryč. Kde je orel? Pryč. A co to znamená, když musíme dát sbohem lovu a rychlému koni? Konec života a začátek přežívání.

Možná, že bychom porozuměli, kdybychom věděli, o čem bílý muž sní, o jakých nadějích vypráví svým dětem za dlouhých zimních nocí, jaké vidiny vpaluje do jejich myslí, co by chtěl, aby si přály do budoucna. Jsme ale jen divoši. Sny bílého muže jsou nám skryty. A protože nám zůstanou skryty, půjdeme svou cestou.

A tak tedy uvážíme vaši nabídku, že koupíte naši zem. Řekneme-li ano, bude to proto, abychom si zajistili místo v rezervaci, kterou nám slibujete. Možná, že tam nám bude dopřáno dožít zbytek svých dnů po svém. A až poslední rudý muž zmizí z povrchu země a vzpomínka na něj bude jen stínem oblaku, který táhne nad přerří, tato pobřeží a tyto pralesy budou pořád chovat duše mého lidu. Milují svou zem tak, jako novorozené miluje tep matčina srdce. A tak když vám prodáme svou půdu, milujte ji tak, jak jsme ji milovali my. Starejte se o ni tak, jako jsme se o ni starali my. Vryjte si do paměti obraz naší země, jak vypadala, když jste jí od nás přijali. A ze všech svých sil a z celé své moci, z celého srdce svého ji zachovejte svým dětem, a milujte ji tak, jako Bůh miluje nás všechny.

Jedno víme — náš Bůh je stejný Bůh jako váš. Tato země je mu drahá. Ani bílý muž nemůže být vyňat ze společného osudu. Možná, že jsme přece jen bratři. Uvidíme." (*Wildlife*, vol. 18, No. 3, March 1976)

Tuto řeč proslavil náčelník Seattle ze svazku Duwamish v r. 1854 jako odpověď prezidentu Franklinu Pierceovi, jehož vláda navrhla rezervace pro indiánské kmeny amerického severozápadu. O rok později byly podepsány smlouvy, které dovolovaly 14 kmenům, aby si vybraly svá oblíbená údolí jako rezervace. Tři měsíce nato vypukla válka a usedlíci a horníci se vevalili do těchto smluvních území. Konflikt trval tři roky a úplně zlomil sílu a ducha severozápadních Indiánů.

Nedostatek češtiny

Po pěti letech v Austrálii jsem se vrátila do Anglie. Já nemám možnost mluvit česky. Pro mě je to angličtina od první chvíle když se probudím do té poslední, než jdu spát. Ale kolem světa musí být spousta Čechů a Slováků, kteří jsou v podobné situaci. Ti, kteří bydlí v menších městečkách či vesnicích, kde není možné se potkat s krajanem a povykládat si. Věřím, že tito všichni jako já uvítají váš časopis. Všechny vás v redakční radě obdivuji, jak jste si zachovali ten překrásný český jazyk. Já zjišťuji po 14 letech, že zapomínám určité české výrazy a slova. A proto časopis nebo knížku v českém jazyce vždy uvítám.

A. Cook, Anglie

Důvod pro přesídlení

Západ se stal více mým přítelem než časopisem — příchod každého čísla mi přináší radostné chvíle.

Oznamuji vám, že jsem právě emigroval znovu — z Venezuely do Kanady, částečně má na tom podíl petrolej a částečně Západ, který mi dal pozitivní představu o Kanadě.

Petr Herrmann, Kanada

K "případu" Juráček

"Případ" Juráček a spol. by neexistoval, kdyby nebyl záměrně vytvořen. Lidé se nestanou lepšími tím, že emigrují, ani se nestanou horšími, když se vrátí domů. Setkal jsem se s Pavlem Juráčkem několikrát v Mnichově, ale žádné spory jsem s ním neměl, asi proto, že mám o Svobodně Evropě podobné mínění jako Vladimír Škutina, český národ a Pavel Juráček. Ten mi také dal přečíst Vaculíkovo tehdy ještě nevydané líčení své svatby s Daňou (nikoli Danou) Horákovou, kterou jsem znal z Prahy jako vynikající studentku, jako velice inteligentní intelektuálku z New Yorku a jako jednu z nejzajímavějších osobností, s nimiž jsem se kdy setkal. Tento názor na manžele Juráckovy jsem nezměnil, protože kvalita osobnosti nezávisí na pasu, který jim umožňuje cestovat. Juráčkova Postava k podpírání zůstane klasickým dílem šedesátých let a Daňa bude dále sršet inspiračními podněty pro šťastné muže, bez ohledu na Vaculíkův názor na literární Elu ze Snáře. Ota Filip má tedy pravdu, když schvaluje Juráčkův návrat, ačkoli různí "patrioté" v emi-

graci mu to mají za zlé. Já bych jen navrhl, aby Pavla následovali oni stoprocentní čeští vyukukové, kteří se stylizují do roli "svobodných drafců". Nepřál bych jim ze srdce nic jiného, než aby tyto trapné parazity západní státy posílaly pěkně šupem domů jako nevyplacené dárky "naši rodné" a panu prezidentovi Husákovi. Jestliže Západ i Západ ztratil schopnost rozlišovat mezi parazity a politickými psanci, pak vynadat Juráčkovi je snazší. Ale nevěšme hlavu. Bude hůř.

Ivan Sviták, USA

Doporučení "drafcí" a otázka nad "soc. korespondentem"

Dvě věci mě zaujaly v Západu č. 5: Interview se "svobodným drafcem" Jiřím Svobodou. Nemohu se zbavit pocitu, že pan Svoboda, který si libuje, že tady nemusí pracovat a ještě mu za to platí, je skutečně příživníkem, v hlavě nemá jasno a jeho výroky jsou plně divných paradoxů. Na Západ utekl před Rusy, jak uvádí, ale v závěru lituje, že ještě nenavštívil Sovětský svaz, "zemi míru, socialismu a ušlechtilých vztahů". Prosím vás, až s ním budete mluvit, doporučte mu, aby do té země "ušlechtilých vztahů" jel a už se nevracel? Byl by to pro nás zisk.

Článek Jana Drábka "Socialistický korespondent", ve kterém líčí dopis upravence, žijícího ve Vancouveru, jenž má plno chvály pro čs. komunistický režim. Pokud tento soudruh není přímo agentem režimu (kteří tu nepochybně pracují), vnučuje se člověku otázka, co ho tady v Kanadě drží? Znáám také několik upravenců, kteří po přijezdu z dělnického ráje mají plno chvály na Husákovu gubernii, ale vrátit se tam zpět za ostatně dráty, ani nápad.

Jiří Sobota, Kanada

Když nestačíš, nezírej

Doporučovala bych Ti, milý Vladimíre Škutino, abys pozorněji četl (pozn. k dopisu V. Skutiny, viz Západ č.6/85).

Ukázka z knihy Autostopem kolem světa není z dávno vyšlé, nýbrž z dosud nevydané třetí části Svobodova cestopisu, takže ji dosud nikdo ani omylem, ani pod donucením nekoupil a na smetišti nehodil.

Ukázky z knih obvykle hlavu ani patu nemívají, protože jsou vytrženy z kontextu. Západ uveřejnil interview se Svobodou a ukázku z třetího dílu Autostopu na mé doporučení. Interview proto, že jsem se domnívala, že taková kuriozita jako je Svoboda, může čtenáře zajímat víc, než třeba interview s úspěšným podnikatelem, který

Slova starého náčelníka ale nezapadla. Dnes, po 131 letech, září silou bezmála prorockou.

(Překlad a poznámka: A. Líman)

úspěšně zásobuje sovětské ponorky svými výrobky anebo, abych uvedla jiný extrém, s živou předlohou k postavě Děti ráje, která by pravděpodobně nikoho ani zdaleka tak nepohoršila, a ukázkou proto, že scéna na turecké policii se mi zdá zajímavá a, když odhlédneme od pravopisu, dobře napsaná.

Knihu(y) si vydává Svoboda vlastním nákladem, to znamená, že si platí tisk, sazbu a ostatní výlohy spojené s vydáním sám. Když přišel do našeho nakladatelství s prosbou, abychom mu vzali knihu do prodeje, neodehnali jsme ho, jako ostatně nikoho z přechetných autorů vydávajících vlastním nákladem, ode dveří. Za to nám poskytuje možná zanedbatelnou, ale přece jen vitanou provizi. Podobným způsobem prodáváme přece i Tvoje knihy. Obviňuješ nás nepřimi z agresivního prodeje, ačkoliv jsme nikdy nikoho nenutili, aby naše knihy kupoval a nikdy jsme nikomu neposlali knihu bez předchozí objednávky. Jestliže se tak stalo, stalo se tak omylem. Ty jako vydavatel máš jistě podobnou zkušenost.

Svoboda momentálně stopuje někde v Jižní Africe (jsem opravdu zvědavá, co o ní napíše, jestliže se živ a zdrav vrátí), takže Ti nemůže odpovědět sám. Není to hádávky a napadáví typ. Ví své, o něco se snaží a naplňuje si život něčím, co nikomu neubližuje a nikoho neobtěžuje. Svě čtenáře má, zejména v Československu mezi mládeží dychtivou poznat svět. Jeho knihy jsou, myslím, velice užitečné, kdyby pro nic jiného, tedy pro ten podrobný rejstřík křížovatek, výpadek, noclehu zdarma, praktických rad autostopařům, kteří nemají na Hiltony ani na letadla. Svoboda z výšky kašle na slávu a na peníze, takže Tvoje vtipnost o Nobelově ceně je zcela ujetá. Mám k jeho češtině taky své výhrady, ale říct si nedá, jeho chyba. Ochuzuje se tím o čtenáře i o nakladatele. Takže ho nemáme na pokoji. Čtenáři, kteří jsou ochotni přistoupit na jeho hru a vydrží čist, dozví se mnoho užitečného a zajímavého a dost často se i pobaví.

Poznámka pro autostopaře v Československu: Knihy vám Svoboda posílá zdarma. Právě jsme dostali zprávu, že je o ně doma velký zájem a že máme posílat co nejvíc můžeme. Posíláme. Pátrejte.

Zdena Salívarová
Sixty-Eight Publishers, Corp.

Situace v řeckém uprchlickém táboře

Moc vás pozdravuji z Řecka, kde bydlím už od června v uprchlickém táboře, kam dochází váš časopis, který se mi moc líbí.

Chtěl bych se dostat do Kanady, ale kanadská ambasáda v Aténách bere velmi pomalu. Jsou tu lidé, kteří jsou zde víc než rok a ještě interview nemě-

li. Ale jsou tu také lidé, kteří přijeli v létě, interview už měli a odlétají do Kanady, protože tam mají sponzora.

Situace u nás v táboře je dost špatná. Nedostáváme zde žádnou podporu a pracovat nesmíme, protože nemáme pracovní povolení. Takže si nemůžeme koupit ani nejzákladnější hygienické potřeby. A už vůbec nevím, v čem budu chodit v zimě, protože zde mám jen letní věci. A už nemluví o jídle, kterého je málo a stále se opakuje. Další velký problém jsou Turci. Tábor pro komunistické uprchlíky z Turecka je hned vedle tábora pro uprchlíky z východní Evropy. Turci nás neustále napadají a provokují. Důvodem jednoho útoku byla americká vlajka na tričku jednoho bulharského uprchlíka. Asi sto Turků se na toho Bulhara vrhlo a zbilo jej včetně ještě jednoho Bulhara a Poláka, kteří mu přišli na pomoc. Všichni tři byli tak zbiti a dokopáni, že museli být v bezvědomí převezeni do nemocnice. Potom zde byla bitka v době voleb. Dva Poláci nesli jenom letáčky Nové demokracie a Turci to uviděli a vrhli se na ně. A jednoho Čecha zde vloni pobodali a pořezali nožem. Jídelnu a učebnu angličtiny máme společnou. Turci chodí jíst o trochu dříve, takže si schválně nechávají přidávat porce a berou si celé bochníky chleba. Turci mají ve svém táboře další vymoženosti jako např. společenskou místnost, kde mají barevnou televizi, rádio a různé hry. Nedávno zase dostali od řecké levicové vlády dary a velké balíky. V tom zde v našem táboře takové vymoženosti nemáme. Tak se nedivte, že vám piší, zda byste mi nepomohli se sponzorováním. Za dopis jsem dal poslední peníze, tak vás moc prosím.

Lubomír Fiiouš, Řecko

Pozn. redakce:

Kdo by chtěl sponzorovat L. Filouše, 24-letého zámečnicka, necht' napíše na adresu: L. F., Camp Lavrion, Lavrio Attico, Greece. Kdo může finančně přispět na uprchlíky v táborech, nejlépe bude napsat na ředitele Amerického fondu pro čs. uprchlíky a případně určit účel svých peněz. Adresa: AFCR, European Office, Reichenbachstrasse 12/1, München 5, West Germany.

Jízdenka bez zpátečky

Sleduji pozorně ty "upravené" a už je načase, aby kanadská vláda v té věci něco podstatného udělala. Můj názor je ten, že tyto lidé-zrádci by měli dostat one way ticket do toho komunistického ráje, aby už nikdy více neznečišťovali řady čestných a charakterních Čechů. Přeji Vám hodně dopisovatelů druhu pana Ulče, ať nám ještě dlouho slouží svými články.

D. Šimková, Kanada

Jižní Afrika podle skutečnosti

Žiji přes 6 let v Jižní Africe, překrásné to zemi. Musím říci, že vaše články o RSA odpovídají víceméně skutečnosti a nevyzvedávají jenom ty negativní stránky, jak je tomu bohužel zvykem v evropských a amerických médiích. Především články Oty Ulče čtu s rostoucím zájmem — zde se čtenář dovídá o té určité nejednoduché situaci jedné země, ve které žijí různé národy, kultury a tradice, které musí spolužít.

R. Bozděch, Jižní Afrika

Ivan Sviták a KAN

V čísle 4/85 jsem si v rubrice Dopisy se zájmem přečetl poznámku Ivana Svitáka k manifestu KANu. Jelikož jsem v průběhu let v různých publikacích četl řadu prací pana Ivana Svitáka, z nichž přímo či nepřímo vznikal dojem, jako by býval byl představitelem KANu, rád bych uvedl věci na pravou míru.

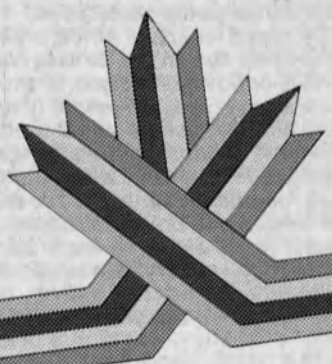
Jako člen toho, co pan Sviták a redaktor Západu Miloš Šuchma nazývají pražským vedením (a co v rámci velmi volné organizace KANu bylo po pravdě prostě předsednictvem organizace, jež se přes naše hlavy brzo rozrostla daleko za naše organizační a jiné možnosti) mohu zodpovědně prohlásit, že pan Ivan Sviták nikdy členem Klubu angažovaných nestraníků nebyl. Proto je vyloučeno, že by tuto organizaci kdy jakýmkoli způsobem reprezentoval, ať už na veřejnosti či v jednáních s institucemi, orgány nebo organizacemi. Vzpomínám si na to velmi přesně mimo jiné proto, že vystupování pana Svitáka na různých akcích KANu bylo předmětem neředěné diskuse na schůzích předsednictva, což si jistě pan Šuchma, jiný jeho člen, také pamatuje.

Za svou osobu mohl ovšem pan Sviták, tak jako každý jiný účastník, na veřejných schůzích KANu svobodně vystupovat a také tak nezřídkla činil.

Egon Lánský, Německo

Pozn. M. Šuchmy

Kolega z pražského KANu, pan Egon Lánský, má pravdu: Ivan Sviták formálně členem KANu nebyl. Byl ale autorem manifestu KANu a za KAN mnohdy neformálně vystupoval. Byl, jak správně E. Lánský říká, předmětem kritické diskuse na schůzích předsednictva, hlavně z důvodů svérázné marxistické orientace, kterou KAN jako ideologii nepodporoval. Přesto ale podle mého názoru Ivan Sviták patřil k nejstatečnějším a nejnekompromisnějším postavám pražského jara.

KANADSKÝ MULTIKULTURALISMUS

činí z Kanady dobré místo
jak k práci, tak k životu.

Během posledního roku učinila kanadská vláda výzranný krok k tomu, aby všichni měli stejnou příležitost v životě i práci. Zde je několik příkladů:

PRACOVNÍ ROVNOPRÁVNOST

Kanadská vláda zajistila, že všichni Kanaďané mají stejnou pracovní příležitost v zaměstnání u federální kanadské vlády, ve vládních podnicích a královských společnostech.

Příslušníci menšinových skupin jsou při jednání federálních agentur, komisí a výborů.

ROVNOCENNÉ A SPRÁVEDLIVÉ JEDNÁNÍ

Jak říká zpráva "Equality Now" vládního výboru, vydaje na zaručení kulturní a rasové rovnoprávnosti přesáhnou v příštích dvou letech 4.9 miliard dolarů.

Kanadský multikulturalismus bude zároveň financovat celokanadský program, který má zlepšit porozumění mezi polícií a etnickými skupinami.

LEPŠÍ PRACOVNÍ PŘÍLEŽITOSTI

V roce 1986 se bude konat konference "Business and Multiculturalism", která má zkoumat rozšiřování etnického podnikání pomocí nových kontaktů a technických informací.

Konference se má zabývat rozvojem drobného podnikání a využití kulturního a řemeslného svévázu národnostních skupin.

JEDNÁNÍ S VLÁDOU

Řízení parlamentního výboru zajišťuje, že federální kanadská vláda bere na zřetel program rasové rovnosti a národnostních rozdíků ve všech ostatních programech v politice a praxi.

PŘÍSTUP KE SDĚLOVACÍM PROSTŘEDKŮM

Kanadský multikulturalismus nastoluje dialog mezi kanadským vysíláním a jednotlivými národnostními skupinami.

Je to národní program k rasové a kulturní harmonii.

Program, který zaručuje právo na kulturní vyjádření je podstatou i rovnoprávnosti ekonomické. Tento program pomůže k tomu, aby Kanada měla ty nejlepší pracovní podmínky a nejlepší životní podmínky.

Více informací obdržíte na vašem nejbližším multikulturálním úřadě nebo si o ně napište na: Multiculturalism Canada, Ottawa, Ontario, K1A 0M5.

Minister of State
Multiculturalism
Hon. Otto Jelinek

Le ministre d'État au
Multiculturalisme
L'honorable Otto Jelinek